
**ანგარიში საქართველოს ხელისუფლებას
ნამებისა და არაადამიანური აღიარების შემლახველი მოპყრობისა
თუ დასჯის პრევენციის ევროპული კომიტეტის (ნაკ) საქართველოში
ვიზიტის შესახებ**

2007 წლის 21 მარტი-2 აპრილი

ანგარიში ქვეყნდება საქართველოს ხელისუფლების თხოვნით.
სტრასბურგი, 2007 წლის 25 ოქტომბერი

ნერილი (ასლი), რომლის საფუძველზეც გადაიდა წკ-ს ანგარიში.....	131
I. შესავალი.....	131
ა. ვიზიტის თარიღები და დელეგაციის შემადგენლობა.....	131
ბ. დათვლიერებული დაწესებულებები.....	132
გ. დელეგაციის მიერ ჩატარებული კონსულტაციები და თანამშრომლობა	133
დ. დელეგაციის მიერ აღმოჩენილი ფაქტები, რომლებიც კონვენციის მე-8 მუხლის მე-5 პუნქტის საფუძველზე გადაუდებელ რეაგირებას საჭიროებს..	134
II. ვიზიტის დროს აღმოჩენილი ფაქტები და შეთავაზებული ქმედებები.	134
ა. შინაგან საქმეთა სამინისტროს დაქვემდებარებული დაწესებულებები	134
1. წინასწარი შენიშვნები.....	134
2. არასათანადო მოპყრობა	134
3. დაცვის საშუალებები თავისუფლებააღკვეთილი პირების მიმართ არასათანადო მოპყრობის წინააღმდეგ.	137
4. დაკავების პირობები.....	139
ა. დროებითი მოთავსების იზოლატორი.....	139
ბ. საკნები შინაგან საქმეთა სამინისტროს რაიონულ განყოფილებებში.....	140
ბ. იუსტიციის სამინისტროს დაქვემდებარებული დაწესებულებები.....	140
1. წინასწარი შენიშვნები.....	140
2. არასათანადო მოპყრობა	142
3. დაკავების პირობები	143
ა. განმეორებითი ვიზიტი რუსთავის №2 სასჯელაღსრულებით დაწესებულებაში.	143
ბ. განმეორებითი ვიზიტი თბილისის №5 საპყრობილეში.	145
გ. რუსთავის №6 საპყრობილე	145
ი. საცხოვრებელი პირობები.....	146
ii. აქტივობა.....	147
დ. თბილისის №7 საპყრობილე.....	148
ი. საცხოვრებელი პირობები.....	148
ii. აქტივობა.....	149
ე. ზუგდიდის №4 საპყრობილე.....	150
ი. საცხოვრებელი პირობები.....	150
ii. აქტივობა.....	151
4. ჯანდაცვის მომსახურება.....	151
5. წკ-ს მანდატთან დაკავშირებული სხვა საკითხები.....	154
ა. ციხის თანამშრომლები	154
ბ. კონტაქტი გარე სამყაროსთან	155
გ. დისციპლინა.....	157
დ. ინსპექტირებისა და საჩივრების შეტანის პროცედურები.....	158
ე. ინფორმაციის მიწოდება პატიმრებისთვის და კანონის უზენაესობის პრინციპი.....	159
გ. შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალურ საკითხთა სამინისტროს დაქვემდებარებული დაწესებულებები... 160	160
1. წინასწარი შენიშვნები.....	160
2. არასათანადო მოპყრობა	160
3. პაციენტების საცხოვრებელი პირობები.....	161
ა. ასათიანის სახელობის ფსიქიატრიის ინსტიტუტი	161
ბ. ქუტირის ფსიქიატრიული საავადმყოფო	162
4. მკურნალობა და რეჟიმი.	164
5. პერსონალი	165
6. ფსიქიატრიული პაციენტების ფიზიკური შეზღუდვის მეთოდები	166
7. სამართლებრივი დაცვის საშუალებები.....	168
დ. განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს დაქვემდებარებული დაწესებულებები.....	171
1. წინასწარი შენიშვნები.....	171
2. არასათანადო მოპყრობა	171
3. საცხოვრებელი პირობები.....	172
4. აქტივობა	172
5. წკ-ს მანდატთან დაკავშირებული სხვა საკითხები.....	173
ე. თავდაცვის სამინისტროს დაქვემდებარებული დაწესებულებები.....	173
დანართი I	
წკ-ს რეკომენდაციები, შენიშვნები და მოთხოვნები ინფორმაციის მიწოდებასთან დაკავშირებით	174
დანართი II	
საქართველოს სამთავრობო, არასამთავრობო და საერთაშორისო ორგანიზაციები, რომლებთანაც დელეგაციამ ვიზიტის დროს კონსულტაცია გაიარა.....	186

ნერილი (ასლი), რომლის საფუძველზეც გადაიტანა ნაკ-ს ანგარიში

სტრასბურგი, 2007 წლის 20 ივლისი

ბატონო ზურაბ,

წამებისა და არაადამიანური ან ღირსების შემლახველი მოპყრობისა თუ დასჯის პრევენციის ევროპული კონვენციის მე-10 მუხლის პირველი პუნქტის შესაბამისად, ამ წერილს ვურთავ წამებისა და არაადამიანური ან ღირსების შემლახველი მოპყრობისა თუ დასჯის პრევენციის ევროპული კომიტეტის („**ნაკ**“ შემდგომში: **ნაკ**) ანგარიშს საქართველოში 2007 წლის 21 მარტიდან 2 აპრილამდე კომიტეტის ვიზიტის შესახებ. **ნაკ**-მ ანგარიში 2007 წლის 2-6 ივლისს გამართულ თავის 63-ე სხდომაზე მიიღო.

1 დანართში მოცემულია **ნაკ**-ს მიერ ჩამოყალიბებული რეკომენდაციები, შენიშვნები და ინფორმაციის მოთხოვნები. კონვენციის მე-10 მუხლის გათვალისწინებით კომიტეტი სთხოვს საქართველოს ხელისუფლებას, **ექვსი თვის განმავლობაში** წარუდგინოს პასუხი, რომელშიც სრულად ჩამოაყალიბებს კომიტეტის რეკომენდაციების განსახორციელებლად გატარებულ ზომებს. 44-ე პუნქტში მოცემულ რეკომენდაციასთან დაკავშირებით, საქართველოს ხელისუფლებას პასუხის წარდგენა **სამი თვის ვადაში** მოეთხოვება.

ნაკ-ს სჯერა, რომ საქართველოს ხელისუფლება შეძლებს აჩვენოს იმ პასუხში, რომლის წარმოდგენა ექვსი თვის ვადაშია მოთხოვნილი, რეაგირება წინამდებარე ანგარიშში ჩამოყალიბებულ შენიშვნებზე, ასევე მოგვანოდოს მოთხოვნილი ინფორმაცია.

ნაკ გთხოვთ, რომ პასუხების ქართულ ენაზე მინოდებისას, თან ახლდეს თარგმანი ინგლისურ ან ფრანგულ ენაზე. კარგი იქნება, თუ საქართველოს ხელისუფლება პასუხის ასლს ელექტრონული ფორმით მოგვანვდის.

თუ რაიმე კითხვები გაგიჩნდებათ **ნაკ**-ს ვიზიტის შესახებ ანგარიშთან ან სამომავლო პროცედურასთან დაკავშირებით, თქვენს განკარგულებაში ვარ.

პატივისცემით,

მაურო პალმა,

წამებისა და არაადამიანური ან ღირსების

შემლახველი მოპყრობისა თუ დასჯის პრევენციის

ევროპული კომიტეტის თავმჯდომარე

ბ-ნ ზურაბ ჭიაბერაშვილს

ევროპის საბჭოში საქართველოს მუდმივ წარმომადგენელს

სტრასბურგი 67000

შუბერტის ქ. №9

I. შესავალი

ა. ვიზიტის თარიღები და დელეგაციის შემადგენლობა

1. წამებისა და არაადამიანური ან ღირსების შემლახველი მოპყრობისა თუ დასჯის პრევენციის ევროპული კონვენციის (შემდგომში მოიხსენიება, როგორც „კონვენცია“) მე-7 მუხლის შესაბამისად, **ნაკ**-ს დელეგაცია საქართველოში 2007 წლის 21 მარტიდან 2 აპრილამდე მესამედ იმყოფებოდა ვიზიტით, რომელიც კომიტეტის 2007 წლის პერიოდული ვიზიტების პროგრამის ნაწილი იყო¹⁹.

2. ვიზიტში **ნაკ**-ს შემდეგ წევრები მონაწილეობდნენ:

- ზდენეკ ჰაჯეკი, დელეგაციის ხელმძღვანელი

- ბირგიტ ლი

- მარკ ნევე

- ჟან-პიერ რესტელინი

- ვიტოლდს ზაჰარსი

მათ ეხმარებოდნენ **ნაკ**-ს სამდივნოს შემდეგი წევრები:

19 პირველი პერიოდული ვიზიტი 2001 წელს ჩატარდა, ხოლო მეორე – 2003 წლის ნოემბერში/2004 წლის მარტში. საქართველოს ხელისუფლების მოთხოვნით **ნაკ**-ს ანგარიში ამ ვიზიტების შესახებ საჯაროდ გამოქვეყნდა (იხ. CPT/Inf (2002) 14 და CPT/Inf (2005) 12). გარდა ამისა, გამოქვეყნდა საქართველოს ხელისუფლების პასუხები 2001 წლის ვიზიტის შესახებ ანგარიშში გამოთქმულ შენიშვნებზე (იხ. CPT/Inf (2004) 1).

- პეტია ნესტოროვა, განყოფილების უფროსი

- ბორის ვოდზი

- იზაბელ სერვოზ-გალუჩი

ასევე მათ ეხმარებოდნენ:

- ჯეიმს მაკმანუსი, გლაზგოს (გაერთიანებული სამეფო) კალედონიის უნივერსიტეტის სისხლის სამართლის პროფესორი (ექსპერტი)

- კატრინ პოლეტი, ფსიქიატრი, მარსელი (საფრანგეთი), რეგიონული სამედიცინო და ფსიქოლოგიური ცენტრი, ბაუმეტის ციხე (ექსპერტი)

- თინა ჩხეიძე (თარჯიმანი)

- ნინო ლუდუშაური (თარჯიმანი)

- თინა გელეყვა (თარჯიმანი)

- თინათინ ხარჩილავა (თარჯიმანი)

- თამარ მიქაძე (თარჯიმანი)

- მარიამ ნაქაძე (თარჯიმანი)

ბ. დათვალე რებული დანესებულებები

3. დელეგაციამ დაათვალე რა დაკავების შემდეგი დანესებულებები:

შინაგან საქმეთა სამინისტროს დაქვემდებარებაში მყოფი დანესებულებები:

- დროებითი მოთავსების იზოლატორი, ხობი;

- დროებითი მოთავსების იზოლატორი, ქუთაისი;

- დროებითი მოთავსების იზოლატორი, რუსთავი;

- დროებითი მოთავსების იზოლატორი №1, თბილისი (განმეორებითი ვიზიტი);

- დროებითი მოთავსების იზოლატორი №2, თბილისი (განმეორებითი ვიზიტი);

- შინაგან საქმეთა სამინისტროს ძველი თბილისის №1 განყოფილება, თბილისი;

- შინაგან საქმეთა სამინისტროს ძველი თბილისის №2 განყოფილება, თბილისი;

- შინაგან საქმეთა სამინისტროს ისანი-სამგორის განყოფილება, თბილისი (განმეორებითი ვიზიტი);

- შინაგან საქმეთა სამინისტროს ვაკე-საბურთალოს განყოფილება, თბილისი (განმეორებითი ვიზიტი);

- დროებითი მოთავსების იზოლატორი №1, ზუგდიდი;

- დროებითი მოთავსების იზოლატორი №2, ზუგდიდი.

იუსტიციის სამინისტროს დაქვემდებარებაში მყოფი დანესებულებები:

- სასჯელაღსრულებითი დანესებულება №2, რუსთავი (განმეორებითი ვიზიტი);

- საპყრობილე №6, რუსთავი;

- საპყრობილე №5, თბილისი (განმეორებითი ვიზიტი);

- საპყრობილე №7, თბილისი;

- საპყრობილე №4, ზუგდიდი.

შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალურ საკითხთა სამინისტროს დაქვემდებარებაში მყოფი დანესებულებები:

- ფსიქიატრიული საავადმყოფო, ქუტირი;

- ასათიანის სახელობის ფსიქიატრიის ინსტიტუტი, თბილისი.

თავდაცვის სამინისტროს დაქვემდებარებაში მყოფი დაწესებულებები

- თავდაცვის სამინისტროს დაკავების დაწესებულება („ჰაუპტვახტი“), თბილისი

განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს დაქვემდებარებაში მყოფი დაწესებულებები
- სპეციალური სკოლა არასრულწლოვანი დამნაშავეებისთვის, სამტრედია

გ. დელეგაციის მიერ ჩატარებული კონსულტაციები და თანამშრომლობა

4. ვიზიტის მსვლელობისას **ნაკ**-ს დელეგაციამ კონსულტაციები გამართა იუსტიციის მინისტრთან, გია ქავთარაძესთან, იუსტიციის მინისტრის მოადგილესთან, გივი მიქანაძესთან, შინაგან საქმეთა მინისტრის მოადგილესთან, ეკა ზღულაძესთან, შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალურ საკითხთა მინისტრის მოადგილესთან, ნიკოლოზ ფრუიძესთან, განათლებისა და მეცნიერების მინისტრის მოადგილესთან, ბელა წიფურიასთან, ასევე, აღნიშნული სამინისტროების სხვა მაღალი რანგის თანამდებობის პირებთან. გარდა ამისა, დელეგაციამ გამართა მრავალმხრივი საუბრები გენერალურ პროკურორთან, ზურაბ ადეიშვილთან. ის ასევე შეხვდა საქართველოს სახალხო დამცველს, სოზარ სუბარს და მის მოადგილეს, გრიგოლ გიორგაძეს.

ამას გარდა, გაიმართა შეხვედრები იმ არასამთავრობო და საერთაშორისო ორგანიზაციების თანამშრომლებთან, რომლებიც **ნაკ**-ს საქმიანობის სფეროში მუშაობენ.

წინამდებარე ანგარიშის II დანართში მოცემულია საქართველოს ხელისუფლების იმ ორგანიზაციებისა და ორგანიზაციების სია, რომლებსაც დელეგაცია ვიზიტის განმავლობაში შეხვდა.

ნაკ მადლობას უხდის დახმარებისათვის გიორგი ფანიავილს, იუსტიციის სამინისტროს საერთაშორისო ურთიერთობათა კოორდინაციის დეპარტამენტის უფროსს, რომელიც საქართველოს ხელისუფლებამ დელეგაციის საკონტაქტო პირად დანიშნა.

5. ისევე, როგორც საქართველოში **ნაკ**-ს წინა ვიზიტების დროს, ძალზე მაღალი დონის თანამშრომლობა აღინიშნა როგორც ქვეყნის ხელისუფლების, ისე იმ დაწესებულებების თანამშრომელთა მხრიდან, რომლებსაც დელეგაცია ეწვია. დელეგაციას ჰქონდა შესაძლებლობა, კონვენციის დებულებების შესაბამისად, განცალკევებით გასაუბრებოდა თავისუფლებადაკვეთილ პირებს. გარდა ამისა, მის განკარგულებაში იყო სრული აუცილებელი დოკუმენტაცია; სწრაფად კმაყოფილდებოდა მისი მოთხოვნები დამატებით ინფორმაციასთან დაკავშირებით.

დელეგაციას დაუყოვნებლივ ეძლეოდა დაწესებულებებში შესვლის შესაძლებლობა, გარდა ორი გამონაკლისისა. პირველ შემთხვევაში დელეგაცია იცდიდა 25 წუთის განმავლობაში თბილისის №2 დროებითი მოთავსების იზოლატორში შეშვებამდე, რადგან შინაგან საქმეთა მთავარი დეპარტამენტის შესასვლელის დაცვის თანამშრომლები არ იყვნენ ინფორმირებულნი **ნაკ**-ს მანდატისა და საქართველოში მისი მიმდინარე ვიზიტის შესახებ. მეორე შემთხვევაში თბილისში თავდაცვის სამინისტროს დაკავების დაწესებულებაში („ჰაუპტვახტი“) შესვლა 45 წუთით შეფერხდა, სანამ მორიგე პერსონალი თავის ზემდგომებს შეატყობინებდა და ელოდებოდა სამხედრო პოლიციის უფროსის მოსვლას. **ნაკ**-ს სჯერა, რომ საქართველოს ხელისუფლება მიიღებს ზომებს იმის უზრუნველსაყოფად, რომ ასეთი სიტუაციები მომავალი ვიზიტების განმავლობაში არ განმეორდეს. ამისათვის შესაბამისი თანამშრომლებისთვის საჭიროა ინფორმაციის მიწოდება კომიტეტის მანდატისა და სამუშაო მეთოდების შესახებ.

6. **ნაკ**-ს სურს საგანგებოდ აღნიშნოს, რომ კონვენციაში ჩამოყალიბებული თანამშრომლობის პრინციპი მონაწილე სახელმწიფოებსა და **ნაკ**-ს შორის არ შემოიფარგლება მხოლოდ იმ ზომებით, რომლებიც ტარდება ვიზიტით ჩამოსული დელეგაციის ამოცანის შესრულებაში ხელშეწყობის მიზნით. ის ასევე მოითხოვს, რომ განხორციელდეს აქტიური ქმედებები კომიტეტის რეკომენდაციებზე დაყრდნობით სიტუაციის გამოსასწორებლად. 2007 წლის ვიზიტის დროს გამოვლინდა, რომ მნიშვნელოვანი წინსვლა იქნა მიღწეული პოლიციის მიერ დაკავებულ პირთა მიმართ არასათანადო მოპყრობის თავიდან ასაცილებლად, მათ შორის პრაქტიკულად ამოქმედდა სამართლებრივი დაცვის საშუალებები. რაც შეეხება ციხეებს, რუსთავის №2 განახლებულ სასჯელაღსრულებით დაწესებულებაში არსებული პირობები გაუმჯობესებულია **ნაკ**-ს დელეგაციის მიერ 2003 წლის ვიზიტის დროს ნანახთან შედარებით. მაგრამ ცოტა რამ ან სულ არაფერი გაკეთებულა რიგ სხვა მნიშვნელოვან სფეროში, როგორებიცაა: დაკავების პირობები პოლიციის დაკავების დაწესებულებებში; მდგომარეობა თბილისის №5 საპყრობილეში, რომელიც 2001 წლიდან კომიტეტის ყველაზე სერიოზული შეშფოთების საგანი იყო; ციხეების სისტემაში გადატვირთულობისა და პატიმართა აქტივობის ნაკლებობის ზოგადი პრობლემები.

ნაკ მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას, გაატაროს აქტიური ზომები კომიტეტის რეკომენდაციებზე დაყრდნობით, კონვენციის ერთ-ერთი მთავარი - თანამშრომლობის - პრინციპის შესაბამისად, სიტუაციის გასაუმჯობესებლად.

დ. დელეგაციის მიერ აღმოჩენილი ფაქტები, რომლებიც გადაუდებელ რეაგირებას საჭიროებს კონვენციის მე-8 მუხლის მე-5 პუნქტის შესაბამისად

7. ვიზიტის დასასრულს **ნპკ**-ს დელეგაცია შეხვდა მთავრობის მაღალჩინოსნებს, რათა ეცნობებინა ვიზიტის განმავლობაში გამოვლენილი ძირითადი ფაქტები. ამ შეხვედრისას დელეგაციამ წარადგინა გამოვლენილი 3 ფაქტი, რომლებიც კონვენციის მე-8 მუხლის მე-5 პუნქტის შესაბამისად გადაუდებელ რეაგირებას საჭიროებდა.

პირველი შემოაღნიშნული ფაქტი ეხებოდა თბილისის №5 საპრობილეს, სადაც გადატვირთულობამ განსაკუთრებულ დონეს მიაღწია და ხშირად პატიმრის საცხოვრებელი ფართობი 0,5 მ²-ზე ნაკლებია. დელეგაციამ სთხოვა საქართველოს ხელისუფლებას, ეცნობებინა **ნპკ**-სთვის, თუ რა კონკრეტული ზომების გატარება აქვს გათვალისწინებული ამ დანესებულებაში უკიდურესი გადატვირთულობის პრობლემის მოსაგვარებლად, მათ შორის, ითხოვა ამ ზომების განხორციელების განრიგის შეტყობინებაც.

მეორე გამოვლენილი ფაქტი ეხებოდა დაკავების პირობებს ზუგდიდის დროებითი დაკავების ორ იზოლატორში. ეს პირობები სრულიად მიუღებელია (პატარა, გადატვირთული, ბნელი საკნები ვენტილაციის გარეშე, რომელთა ერთადერთი „მონყოილობა“ დაკავებულ პირთა ოჯახების მიერ მოტანილი საბნებია. ისინი პირდაპირ ბეტონის იატაკზე დაგებულნი). დელეგაციამ სთხოვა საქართველოს ხელისუფლებას, მიენოებინა ინფორმაცია იმ დაუყოვნებელი ნაბიჯების შესახებ, რომლებიც დაგეგმილია სიტუაციის გასაუმჯობესებლად, მათ შორის, ითხოვა ამ ზომების განხორციელების განრიგის შეტყობინებაც.

მესამე გამოვლენილი ფაქტი ეხებოდა დაკავების ძალზე ცუდ პირობებს თბილისის ჰაუპტვახტში. დელეგაციამ ხელისუფლებას მოსთხოვა იმ უკიდურესად მცირე საკნების გაუქმება, სადაც დაკავებული პირები ატარებენ პირველ 24 საათს. დელეგაციამ ასევე მოითხოვა თბილისის ჰაუპტვახტის შენობის გარემონტების ან ამ დანესებულების სხვა, უფრო შესაფერის შენობაში გადატანის გეგმის წარმოდგენა.

8. შემოაღნიშნულ ფაქტებს, რომლებიც გადაუდებელ რეაგირებას საჭიროებდა, შემდგომში კიდევ ერთხელ გაესვა ხაზი (2007 წლის 12 აპრილის წერილში). **ნპკ**-მ მოსთხოვა საქართველოს მთავრობას, ერთი თვის ვადაში წარმოედგინა ანგარიში ამ მიმართულებით განხორციელებული ზომების შესახებ.

2007 წლის 11 მაისის წერილში საქართველოს ხელისუფლებამ კომიტეტს მიაწოდა ინფორმაცია იმ ზომების შესახებ, რომლებიც გატარდა დელეგაციის მიერ მითითებული საკითხების სასწრაფოდ მოსაგვარებლად და დელეგაციის ვიზიტის დასრულებისას გაკეთებულ განცხადებაში მოცემულ სხვა შენიშვნებთან დაკავშირებით. ეს ზომები ანგარიშში ქვემოთ იქნება განხილული.

II. ვიზიტის დროს გამოვლენილი ფაქტები და შეთავაზებული ქმედებები

ა. შინაგან საქმეთა სამინისტროს დაქვემდებარებაში მყოფი დანესებულებები

1. წინასწარი შენიშვნები

9. 2007 წლის ვიზიტის დროს სისხლის სამართლის დანაშაულში ეჭვმიტანილებისთვის თავისუფლების აღკვეთის პროცესის მარეგულირებელ საკანონმდებლო ბაზად გამოიყენებოდა 1999 წლის სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი თავისი შესწორებებით. უნდა აღინიშნოს, რომ სამართალდამცავ სტრუქტურებს აქვთ სისხლის სამართლის დანაშაულში ეჭვმიტანილის მხოლოდ 72 საათით დაკავების უფლება. დაკავების გახანგრძლივებისთვის საჭიროა მოსამართლის გადაწყვეტილება წინასწარი დაკავების პროცედურული პრევენციული ზომის გამოყენების თაობაზე. წინასწარ დაკავებაში მყოფი ადამიანები გადაჰყავთ იუსტიციის სამინისტროს დაქვემდებარებულ წინასწარი დაკავების დანესებულებებში.

დელეგაციას არ გამოუვლენია დაკავების შემოსენებული წესის დარღვევის შემთხვევა. მას არც პოლიციისა თუ ციხეში მყოფი დაკავებული პირებისგან მოუსმენია რაიმე საეჭვო ამის შესახებ, რაც ძალიან დადებითად უნდა შეფასდეს, როგორც პოლიციის მხრიდან არასათანადო მოპყრობის პრევენციის, ასევე პოლიციის საკანში – სადაც ზოგადად დაკავებისთვის კვლავ ცუდი პირობებია — გატარებული დროის შეზღუდვის თვალსაზრისით (იხ. პუნქტები 24-26).

რაც შეეხება ადმინისტრაციულ პატიმრობაში მყოფ ადამიანებს, მათ კვლავაც აკავებენ პოლიციის იზოლატორებში 30 დღის განმავლობაში ისეთსავე პირობებში, როგორშიც სისხლის სამართლის დანაშაულში ეჭვმიტანილნი იმყოფებიან.

2. არასათანადო მოპყრობა

10. ზოგადად **ნპკ**-ს დელეგაციას შეექმნა შთაბეჭდილება, რომ პოლიციის მიერ დაკავებული პირების მიმართ მოპყრობა საქართველოში მნიშვნელოვნად გაუმჯობესდა კომიტეტის მეორე პერიოდული ვიზიტის შემდეგ. 2007 წლის ვიზიტის დროს გამოკითხული ადამიანების დიდი უმრავ-

ლესობა, რომელსაც პოლიციის ზედამხედველობის ქვეშ ყოფნა გამოცდილი ჰქონდა, აცხადებდა, რომ მათ კარგად ექცეოდნენ. დელეგაციამ მიიღო მხოლოდ რამდენიმე საჩივარი არასათანადო ფიზიკური მოპყრობის შესახებ. მათგან ყველა, ერთის გარდა, ეხებოდა ძალის გამოყენებას დაკავების შემდეგ (დარტყმები და მუჯლუგუნები მას შემდეგ, როცა კონკრეტული ადამიანი ექცეოდა პოლიციის კონტროლის ქვეშ). დელეგაციის შემადგენლობაში შემავალმა მედიკოსებმა ზოგიერთი დაკავებულის სხეულზე აღმოაჩინეს ფიზიკური ძალადობის ნიშნები, რომლებიც შეესაბამებოდა მათ მონაცემებს პოლიციის მხრიდან არასათანადო მოპყრობის შესახებ და ემთხვეოდა ახლად დაკავებულებზე შემჩნეული დაზიანებების შესახებ ოფიციალურ ჩანაწერებს.

11. პოლიციის მიერ არასათანადო მოპყრობის შესახებ განცხადებათა რაოდენობის მნიშვნელოვანი შემცირება მეტად პოზიტიური ცვლილებაა, **ნპკ**-ს წინა ვიზიტებთან არსებულ სიტუაციასთან შედარებით²⁰. დელეგაციის მიერ გამოვლენილი ფაქტები დადასტურდა ვიზიტის განმავლობაში სხვადასხვა ადამიანთან საუბრისას. სახალხო დამცველის ოფისის წარმომადგენლების თქმით, 2005 წლის შემდეგ პოლიციის მხრიდან არასათანადო მოპყრობის ფაქტების რაოდენობა 80%-ით შემცირდა.

დროებითი მოთავსების იზოლაციორებსა და ციხეებში მყოფ ადამიანებზე გამოვლენილმა დაზიანებებმა დაადასტურა ეს დასკვნა. შინაგან საქმეთა სამინისტროს მიერ ვიზიტის დასაწყისში მოწოდებული მონაცემების მიხედვით, 2006 წელს დროებითი მოთავსების იზოლაციორებში დაკავებული 18,070 ადამიანიდან 2,692-ს ჰქონდა სხეულის დაზიანება²¹, თუმცა მათგან მხოლოდ 191-მა ადამიანმა (ანუ 1%-მა) გაასაჩივრა პოლიციის მხრიდან არასათანადო მოპყრობა. თბილისის №5 საპყრობილეში დელეგაციის ვიზიტამდე ათი დღით ადრე მოთავსებული 216 დაკავებული ადამიანიდან 15-ის (ანუ 7%-ის) სხეულზე შეიმჩნეოდა დაზიანებები. მათგან მხოლოდ ექვსმა (ანუ 2.7%-მა) განაცხადა პოლიციის მხრიდან არასათანადო მოპყრობის შესახებ.

12. პოლიციის მიერ დაკავებული პირების მიმართ მოპყრობაში მიღწეული პროგრესი უდავოდ საქართველოს ხელისუფლების მიერ ბოლო წლებში განხორციელებული სხვადასხვა ზომის შედეგია. შინაგან საქმეთა სამინისტროში საშუაოდ აიყვანეს ახალი თანამშრომლები და დამკვიდრდა ახალი მიდგომა მათი შერჩევისა და ტრენინგის მიმართ. ამ მიდგომის ფარგლებში ადამიანის უფლებებთან დაკავშირებული ცნებები ისეთ პრაქტიკულ სიტუაციებს ესადაგება, როგორებიცაა დაკავება და დაკითხვა. კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი ნაბიჯია 2006 წლის იანვარში პოლიციის ეთიკის კოდექსის მიღება²². გარდა ამისა, მნიშვნელოვანი ინვესტიციები განხორციელდა დაკითხვის თანამედროვე ტექნიკური საშუალებების შექმნის მიზნით (აუდიო/ვიდეო, კრიმინალისტიკური და ლაბორატორიული აღჭურვილობა).

ნპკ-ს მიერ წარსულში შემოთავაზებული რეკომენდაციების განხორციელების მიზნით, 2005 წლის მარტიდან დროებითი მოთავსების იზოლაციორები გამოვიდა შინაგან საქმეთა ადგილობრივი სააგენტოების დაქვემდებარებიდან და სტრუქტურულად გადაეცა ადამიანის უფლებათა დაცვისა და მონიტორინგის მთავარ სამმართველოს, რომელიც შინაგან საქმეთა სამინისტროში ჩამოყალიბდა. ამ ნაბიჯს ახლდა სხვადასხვა ზომა, რომლებიც მიმართული იყო დაკავებული ადამიანების ისეთი უფლებების პატივისცემისკენ, როგორებიცაა დაკავების სტანდარტიზებული ჩანაწერების წარმოება და დროებითი მოთავსების იზოლაციორებში მოთავსებულ ადამიანებზე დაზიანებების გამოვლენისა და მათთან დაკავშირებით ანგარიშების წარდგენის სისტემის ამოქმედება (იხ. პუნქტი 16). ადამიანის უფლებათა დაცვისა და მონიტორინგის მთავარი სამმართველოს მიერ განხორციელებულ შიდა კონტროლთან ერთად პოლიციის დაწესებულებებს რეგულარულ მონიტორინგს უწევს სახალხო დამცველის სამსახური, ბრალმძებლები და არასამთავრობო ორგანიზაციები.

აღსანიშნავია რიგი მნიშვნელოვანი საკანონმდებლო ცვლილებების განხორციელება. სისხლის სამართლის კოდექსში შეტანილია წამების²³ ახალი განსაზღვრება, რომელიც მიზნად ისახავს სამართალდამცველი სტრუქტურების თანამშრომელთა მიერ ჩადენილი ამგვარი ქმედებების გამო სამართლებრივი დევნის აღძვრის ხელშეწყობას. სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში შეტანილი ცვლილებების საშუალებით მნიშვნელოვნად შემცირდა დამოკიდებულება აღიარებაზე სისხლის სამართლის საქმეში, ანუ პოლიციაში დაკითხვის დროს მიღებულ ინფორმაციას არა აქვს იურიდიული ძალა, ვიდრე ბრალდებული იმავს არ გაიმეორებს სასამართლოში. სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის სხვა ცვლილებები მიზნად ისახავს ადამიანის უფლებათა დარღვევის საქმეების გამოძიების დაჩქარებას და დაუსჯელობის აღმოფხვრას. ასევე უნდა აღინიშნოს, რომ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის ახალი 679 (7) მუხლის თანახმად, მხარეთა შორის გარიგება ბრალდებულის მიერ თავისი ბრალეულობის აღიარებასთან დაკავშირებით ბათილია და გაუქმებული, თუ იგი ხელს უშლის სამართალდამცველი სტრუქტურების თანამშრომელთა წი-

20 იხ. CPT/Inf (2002) 14-ის პუნქტი 20 და CPT/Inf (2005) 12-ის პუნქტი 17.

21 სტატისტიკა მოიცავს ყველა პირს, რომლებმაც გვიჩვენეს სხეულის დაზიანებები, მათ შორის ოპერაციის შემდეგ დარჩენილი ძველი ნაიარევები, ნაფხაჭნები, ალერგიის ნაკვალავი და ა.შ.

22 მასში მოცემულია მთელი რიგი ფუნდამენტური პრინციპებისა, როგორიცაა წამებისა და არაადამიანური მოპყრობის აკრძალვა, ასევე ძალის გამოყენება მხოლოდ სრულიად აუცილებელ შემთხვევებში და კანონიერი მიზნების პროპორციულად.

23 იხ. სისხლის სამართლის კოდექსის მუხლი 144¹ (წამება), მუხლი 144² (წამებით მუქარა) და მუხლი 144³ (არაადამიანური და დამამცირებელი მოპყრობა).

ნაალმდეგ სამართლებრივი დევნის აღძვრას წამების ან არასათანადო მოპყრობის გამო²⁴.

13. **ნპკ** მიესალმება საქართველოს ხელისუფლების მიერ გადადგმულ ნაბიჯებს პოლიციის მიერ არასათანადო მოპყრობის პრევენციის მიმართულებით. ამავე დროს, აშკარაა, რომ ხელისუფლებამ არ უნდა მოადუნოს ყურადღება ამ სფეროს მიმართ, ვინაიდან არსებობს განცხადებები, რომ დაკავებისას გადამეტებულ ძალას იყენებენ. **კომიტეტი იმეორებს თავის რეკომენდაციას, რომ სამართალდამცველი სტრუქტურების ყველა თანამშრომელს მუდმივად უნდა ახსენებდნენ, რომ დაკავებისას არ შეიძლება იმაზე მეტი ძალის გამოყენება, ვიდრე ეს აუცილებელია და რომ დაკავებული ადამიანების კონტროლის ქვეშ აყვანის შემდეგ მათი ცემა გაუძარბლებელია.**

შინაგან საქმეთა სამინისტროს მალჩინოსნებთან შეხვედრაზე დელეგაციას აცნობეს, რომ სამინისტრო მუშაობს პოლიციის თანამშრომლებისთვის ძალის გამოყენების საშუალებების, მათ შორის ცეცხლსასროლი იარაღისა და „სპეციალური საშუალებების“ გამოყენების შესახებ სახელმძღვანელოს შექმნაზე. **ნპკ-ს სურვილია, ზემოხსენებული სახელმძღვანელოს შექმნის შემდეგ მიიღოს მისი ასლი.**

14. ვიზიტის დროს დელეგაციას მიაწოდეს დანვრილებითი ინფორმაცია პოლიციის მხრიდან არასათანადო მოპყრობასთან დაკავშირებული საჩივრების, მათი გამოძიებისა და მისადაგებელი სანქციების შესახებ. ინფორმაციიდან ცხადად გამოჩნდა, რომ გაუმჯობესებულია ანგარიშგების, გამოძიებისა და არასათანადო მოპყრობასთან დაკავშირებული შემდგომი ქმედებების სისტემა. 2006 წლის განმავლობაში შინაგან საქმეთა სამინისტროს გენერალურმა ინსპექციამ მიიღო 191 საჩივარი სამართალდამცველი სტრუქტურების თანამშრომლების მიერ არასათანადო მოპყრობასთან დაკავშირებით. ინსპექციამ ჩაატარა 105 წინასწარი დაკითხვა და 70 საქმე გადასცა გენერალურ პროკურატურას. იმავე პერიოდში გენერალურმა პროკურატურამ აღძრა სამართალდამცველი სტრუქტურების თანამშრომლებთან დაკავშირებული 46 საქმე სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 144-ე მუხლის საფუძველზე, მათ შორის 36 საქმე – 144¹ მუხლის, 2 საქმე – 144² მუხლის და 8 საქმე – 144³ მუხლის საფუძველზე; სანქცია გამოტანილი იქნა 8 ოფიცრის წინააღმდეგ 5 საქმეში, ხოლო 6 ოფიცრის წინააღმდეგ აღძრული 4 საქმე გადაიგზავნა სასამართლოში. შემდგომში სასამართლოებმა პოლიციის 7 ოფიცრის წინააღმდეგ 4 განაჩენი გამოიტანეს არასათანადო მოპყრობის საფუძველზე. **ნპკ-ს სურვილია, მიიღოს ანალოგიური ინფორმაცია 2007 წელთან დაკავშირებით.**

15. როგორც **ნპკ**-მ აღნიშნა საქართველოში წინა ვიზიტების შესახებ ანგარიშებში, აქსიომაა, რომ მოსამართლეებმა უნდა მიიღონ სათანადო ზომები, როცა არსებობს პოლიციის მხრიდან არასათანადო მოპყრობის ნიშნები. ამასთან დაკავშირებით, უნდა აღინიშნოს, რომ 2007 წლის ვიზიტისას გამოკითხულთა ნაწილმა აღნიშნა, რომ მოსამართლეებმა, რომლებსაც უნდა გადაეწყვიტათ მათი წინასწარი დაკავების საქმე, სრული იგნორირება გაუწიეს მათ საჩივრებს პოლიციელთა საქციელთან დაკავშირებით.

ნპკ კიდევ ერთხელ იმეორებს თავის მიერ დიდი ხნის წინ გაცემულ რეკომენდაციას, რომ როდესაც პოლიციის დაკავების ადგილებიდან მოსამართლის წინაშე წარდგენილი პირები გამოთქვამენ უკმაყოფილებას პოლიციის მხრიდან არასათანადო მოპყრობასთან დაკავშირებით, მოსამართლემ უნდა ჩაინეროს საჩივარი, დაუყოვნებლივ გასცეს სასამართლო-სამედიცინო შემოწმების ბრძანება და მიიღოს შესაბამისი ზომები საჩივრების სათანადოდ გამოძიების უზრუნველსაყოფად. ასეთ მიდგომასთან ერთად უნდა შემოწმდეს, აქვს თუ არა მომჩივანს რაიმე თვალით ხილული გარეგანი დაზიანება. გარდა ამისა, თუ კი არსებობს არასათანადო მოპყრობის ფაქტის არსებობის შესახებ ეჭვის სხვა საფუძველი (მაგალითად, თვალსაჩინო დაზიანებები, ზოგადად ადამიანის გარეგნობა ან ქცევა), განცხადების არარსებობის შემთხვევაშიც კი მოსამართლემ უნდა მოითხოვოს სასამართლო-სამედიცინო შემოწმება. აუცილებლობის შემთხვევაში უნდა შესწორდეს შესაბამისი საკანონმდებლო დებულებები.

16. წარსულში **ნპკ**-მ საგანგებოდ აღნიშნა ექიმების როლი არასათანადო მოპყრობის პრევენციაში (იხ. CPT/Inf (2002) 14-ის 31-ე პუნქტი). საქართველოს ხელისუფლებამ გადადგა ნაბიჯები დროებითი მოთავსების იზოლატორებსა და წინასწარი დაკავების დაწესებულებებში მოხვედრილი ადამიანების სხეულებზე დაზიანებების სისტემატური სკრინინგის შემოღებისთვის. დროებითი მოთავსების იზოლატორებში სკრინინგს ატარებს ან პოლიციის ექიმი (თბილისში, სადაც ორ იზოლატორში 24 საათის განმავლობაში იმყოფება ექიმი), ან მორიგე ოფიცერი, რომელიც ატარებს სხეულის თავდაპირველ შემოწმებას და სთავაზობს დაკავებულ პირს ექიმთან შეხვედრას. დაკავებული პირების სხეულზე გამოვლენილი ნებისმიერი დაზიანება ან მის მიერ გამოთქმული ნებისმიერი საჩივარი იწვევს სპეციალურ ყურნალში და, არასათანადო მოპყრობაზე ეჭვის გაჩენისას დაკავებულის გარეგან შემოწმებაზე დგება აქტი, რომელიც დაუყოვნებლივ გადაეცემა შინაგან საქმეთა სამინისტროსა და გენერალურ პროკურატურას. დაკავებულ პირებს და მათ ად-

24 გენერალური პროკურორის 2005 წლის 7 ოქტომბრის სახელმძღვანელო მითითებები მკაფიოდ ადგენს, რომ გარიგება ბრალმძებელსა და დაცვას შორის გამორიცხებულია, თუ არსებობს წამების ან არასათანადო მოპყრობის ეჭვი.

ვოკატებს აქვთ აღნიშნული აქტის ასლის მიღების უფლება.

რაც შეეხება წინასწარი დაკავების დაწესებულებებს, სხეულის გარეგან დათვალიერებას ატარებდა ან ექიმი (№5 საპრობილეში), მაგრამ არამედიკოსი პერსონალის თანდასწრებით, ან მორიგე ოფიცერი ექიმის თანდასწრებით (№4 და №7 საპრობილეებში). კონსულტაციის ორგანიზება ხდებოდა მხოლოდ მაშინ, თუ პაციმარი მოითხოვდა შემონმებას ექიმის მიერ. მიუხედავად ამისა, სამედიცინო შემონმების კონფიდენციალურობა ყოველთვის არ იყო დაცული (იხ. ასევე 79-ე პუნქტი). დაზიანებებთან დაკავშირებით წარმოებული ჟურნალები ახლად შემოსული პაციმრების შესახებ მოიცავდა დაზიანებების შედარებით დეტალურ აღწერას და განცხადებას იმის თაობაზე, თუ როგორ მიიღეს აღნიშნული დაზიანებები, მაგრამ, ჩვეულებრივ, ჩანაწერებში არ მოიპოვებოდა ექიმის დასკვნა აღნიშნულ დაზიანებებთან ადამიანის განცხადებების შესაბამისობის შესახებ.

ნპკ-ს რეკომენდაციაა, გადაიდგას შემდგომი ნაბიჯები დროებითი მოთავსების იზოლაცორებსა და წინასწარი დაკავების დაწესებულებებში დაზიანებების სკრინინგის გაუმჯობესებისთვის, კერძოდ, ამისათვის უზრუნველყოფილი უნდა იქნეს:

- ყველა სამედიცინო შემონმება საქმის მოსმენამდე და, თუ კატეგორიულად არ მოითხოვს ექიმი კონკრეტულ შემთხვევაში, არასამედიცინო მუშაკების დაუსწრებლად;
- ექიმის მიერ დაზიანებებთან დაკავშირებით შედგენილი ანგარიში, გამოვლენილი დაზიანებების დეტალურ აღწერასა და კონკრეტული დაკავებულის მიერ გამოთქმულ საჩივართან ერთად, უნდა მოიცავდეს ექიმის დასკვნას იმის შესახებ თუ რამდენად შეესაბამება საჩივარი ობიექტურ სამედიცინო დასკვნას.

3. დაცვის საშუალებები თავისუფლებააღკვეთილი პირების მიმართ არასათანადო მოპყრობის წინააღმდეგ

17. საქართველოში წინა ვიზიტის დროს შედგენილ ანგარიშებში ნპკ-ს დეტალურად აქვს განხილული არასათანადო მოპყრობის წინააღმდეგ არსებული დაცვის ოფიციალური საშუალებები, რომლებსაც სთავაზობენ პოლიციის მიერ დაკავებულ პირებს და მათი მოქმედება პრაქტიკაში. კომიტეტმა განსაკუთრებით აღნიშნა სამი ფუნდამენტური უფლება, კერძოდ: დაკავებული პირის უფლება, შეატყობინოს თავის ახლო ნათესავს ან სხვა მესამე პირს თავისი მდგომარეობა; მიიღოს ადვოკატის დახმარება და მიიღოს ექიმის მომსახურება. როგორც ნპკ-მ აღნიშნა, ამ უფლებებით უნდა სარგებლობდეს პაციმრების ყველა კატეგორია თავისუფლების აღკვეთის პირველივე ნუთებიდან (ანუ იმ პერიოდიდან, როცა კონკრეტული პირები ვალდებულნი არიან, დარჩნენ პოლიციაში). ასევე, ფუნდამენტურია ისიც, რომ პოლიციის მიერ დაკავებული პირები დაუყოვნებლივ იყვნენ ინფორმირებულნი თავიანთი უფლებების, მათ შორის ზემოხსენებული უფლებების, შესახებ მათთვის გასაგებ ენაზე.

2007 წლის ვიზიტისას არ გამოვლენილა რაიმე პრობლემა დაკავების შეტყობინების და ექიმის დახმარების მიღების თვალსაზრისით.

18. ადვოკატის დახმარების მიღების უფლება მოქმედებს პოლიციის მიერ დაკავების მომენტიდან და მოიცავს ადვოკატთან განცალკევებით საუბრის უფლებას და ადვოკატის დასწრებას დაკითხვისას. დაკავებულ პირებს, რომლებსაც არ შეუძლიათ ადვოკატის დაქირავება, ასევე აქვთ *ex officio* ადვოკატისგან კონსულტაციის დაუყოვნებლივ მიღების უფლება მათი პოლიციის მიერ დაკავების შემდეგ²⁵. გარდა ამისა, კანონი ახლა უკვე გარკვევით იძლევა ადვოკატის დახმარების მიღების უფლებას ასევე ადმინისტრაციული წესით დაკავებულებისთვის და პოლიციაში მოწმედ გამოძახებული პირებისთვის²⁶.

ნპკ კვლავაც შემოფოთებულია უფასო იურიდიული დახმარების სისტემის პრაქტიკული მოქმედებით. ისევე, როგორც წინა ვიზიტებისას, ბევრი დაკავებული პირი, რომლებმაც ისარგებლეს *ex officio* ადვოკატების დახმარებით, ჩიოდა მათი მუშაობის ხარისხზე (ადვოკატები მცირე ხნით ხვდებოდნენ კლიენტებს სასამართლოს წინაშე წარდგომამდე და არ უწევდნენ შემდგომში დახმარებას) და სკეპტიკურად იყო განწყობილი პოლიციისგან და ბრალმდებლებისგან ამ ადვოკატების დამოუკიდებლობის მიმართ. ფაქტობრივად, როცა დგება არჩევანი *ex officio* ადვოკატს და საერთოდ უადვოკატობას შორის, მრავალი დაკავებული უკანასკნელს ირჩევს. **ნპკ-ს რეკომენდაციაა, გატარდეს შემდგომი ზომები, რათა უზრუნველყოფილი იქნეს პოლიციის მიერ დაკავებული პირების მიმართ იურიდიული დახმარების სისტემის მუშაობის ეფექტიანობა; ეს უნდა გაკეთდეს ადვოკატთა ასოციაციასთან თანამშრომლობის საფუძველზე.**

19. თითქმის ყველა ადამიანმა, რომლებსაც დელეგაცია გაესაუბრა, დაადასტურა, რომ მათ მიიღეს ზეპირი ინფორმაცია თავიანთი უფლებების შესახებ დაკავებისას. შემდგომში უფლებების დეტალური ჩამონათვალი (სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 73-ე მუხლი) ჩართული იქნა ოფიციალურ „დაკავების ოქმში“, რომელიც დგება დაკავებულის პოლიციაში მიყვანისას. ამ დოკუმენტს უკითხავენ დაკავებულს და ხელს აწერიან მასზე. პოლიციის ოფიცრებმა შეატყო-

25 იხ. სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის მე-80 მუხლი.
26 სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 305 (5) მუხლის ფორმულირების მიხედვით.

ბინეს დელეგაციას, რომ „დაკავების აქტის“ ასლი დაკავებულებს ეძლევათ, მაგრამ ის დელეგაცია-ასთან გასაუბრებელი ადამიანების მხოლოდ ძალიან მცირე ნაწილს ჰქონდა მიღებული.

ინფორმაცია უფლებების შესახებ კვლავ მხოლოდ ქართულ ენაზეა შედგენილი; დელეგაცია შეხვდა რამდენიმე არაქართველ დაკავებულს, რომლებმაც განაცხადეს, რომ არ იცოდნენ თავიანთი უფლებები და არ შეეძლოთ იმ დოკუმენტის გაგება, რომლის ხელმოწერასაც მათგან ითხოვდნენ. ამ პრობლემის გამოსწორების მცდელობის ფაქტი გამოვლინდა რუსთავის დროებითი მოთავსების იზოლაციორში, სადაც კედლებზე გამოკრული იყო დაკავებული პირების უფლებები აზერბაიჯანულ და რუსულ ენებზე.

ნპკ-ს რეკომენდაციაა, გატარდეს შემდგომი ზომები, რათა პოლიციის მიერ თავისუფლება აღკვეთილი პირების უფლებებთან დაკავშირებული წერილობითი ინფორმაცია სისტემატურად მიენოდებოდეს ყველა ასეთ პირს პოლიციაში დაკავების პირველივე წუთებიდან. განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს დაკავებული პირების მიერ მათი უფლებების გაგების უზრუნველყოფას; აღნიშნულის მოგვარება უნდა დაეკისროთ პოლიციის თანამშრომლებს. წერილობითი ინფორმაცია ხელმისაწვდომი უნდა იყოს ყველა შესაბამის ენაზე.

20. ვიზიტის განმავლობაში დელეგაციამ განსაკუთრებული ყურადღება დაუთმო პოლიციაში დაკავებულ არასრულწლოვან პირთა მდგომარეობას. დელეგაციამ კმაყოფილებით აღნიშნა, რომ არასრულწლოვან დაკავებულებს შეეძლოთ დაკავშირება თავიანთ მშობლებთან/მეურვეებთან, ხოლო პოლიციის მიერ მათი დაკითხვა ხორციელდებოდა მშობლების/მეურვეებისა და ადვოკატების თანდასწრებით. და მაინც, **ნპკ-ს** მიაჩნია, რომ შემდგომი ნაბიჯები უნდა გადაიდგას ამ განსაკუთრებით დაუცველი კატეგორიის პირთა უფლებების დაცვის მიზნით. ეს მით უფრო მნიშვნელოვანია ახლა, როცა გარკვეულ დანაშაულებზე სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის ასაკი 14-იდან 12 წლამდე შემცირდა.

პირველი: შეიძლება შეიქმნას სპეციალური საინფორმაციო დოკუმენტი (ფორმა) უფლებების შესახებ, რომელშიც ჩამოყალიბებული იქნება დაკავებული არასრულწლოვანების მდგომარეობა, მათ შორის ადვოკატის და/ან მშობლის/მეურვის დასწრების უფლება და გადაეცეს ამ კატეგორიის ყველა დაკავებულს. განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს ამ ინფორმაციის საგულდაგულოდ განმარტებას, რათა ახალგაზრდებმა გაიგონ ყველაფერი საკუთარი უფლებების შესახებ. მეორე: არასრულწლოვანი გამოეყონ სხვა დაკავებულებს, რაც ნიშნავს მათი ასაკის ადამიანების დაუცველობის აღიარებას და მათთვის დაცვის საგანგებო საშუალებების მინიჭებას. მესამე: პოლიციაში სამუშაოდ უნდა აიყვანონ ისეთი თანამშრომლები, რომლებმაც უკვე გაიარეს სპეციალური მომზადება დაკავშირებულ იურიდიულ პროცედურებში. **ნპკ მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას, გაითვალისწინოს ზემოხსენებული ზომების განხორციელება, ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის № Rec(2003)20 რეკომენდაციაზე დაყრდნობით, რომელიც ეხება არასრულწლოვანთა დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლის ახალ გზებს და არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების როლს.**

21. საქართველოში წინა ვიზიტისას შედგენილ ანგარიშებში **ნპკ** იძლეოდა რეკომენდაციას, ჩამოყალიბებულიყო პოლიციაში დაკავებულთა გამოკითხვის ჩატარების ქცევის კოდექსი²⁷. 2007 წლის ვიზიტის განმავლობაში საქართველოს ხელისუფლება აცხადებდა, რომ არ არსებობდა ამგვარი სპეციფიკური კოდექსის საჭიროება, გამომდინარე იქიდან, რომ ამ მიმართულებით საკმარის მითითებებს მოიცავს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი და პოლიციის ეთიკის კოდექსი. ნახსენები იქნა ასევე დროებითი მოთავსების იზოლაციორებში მომუშავე თანამშრომლებისთვის სახელმძღვანელოს პროექტი, რომელიც მიღების შემდეგ უზრუნველყოფს შემდგომ ინსტრუქციებს ამ მიმართულებით.

სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი და პოლიციის ეთიკის კოდექსი მოიცავს ზოგიერთ მნიშვნელოვან პრინციპს, რომლებიც ეხება პოლიციის თანამშრომლებში დასამკვიდრებელ დამოკიდებულებას. მაგრამ აღნიშნული პრინციპები ვერ ჩაითვლება დაკავებულთა გამოკითხვის ჩატარებასთან დაკავშირებით დეტალური ინსტრუქციების შემცველად. **აქედან გამომდინარე, ნპკ კვლავ დარწმუნებულია ისეთი პროცედურის დეტალური ჩამოყალიბების აუცილებლობაში, რომელიც დაცული უნდა იქნეს რიგ კონკრეტულ საკითხებთან დაკავშირებით (იხ. CPT/Inf (2002)14-ის 50-ე პუნქტი).**

22. მნიშვნელოვანი გაუმჯობესება აღინიშნა პოლიციის მონახულებულ დაწესებულებებში დაკავებასთან დაკავშირებულ ჩანაწერებთან დაკავშირებით. ძველი სისტემა, რომლის დროსაც უამრავი ჩანაწერი და ინფორმაცია ინახებოდა, 2005 წლის შემდეგ შეიცვალა ერთიანი სისტემით, რომლის მეშვეობით მთელი აუცილებელი ინფორმაცია (მაგალითად, შემოსვლის თარიღი და დრო; დაკავებული ადამიანის გარეგნობა და ჯანმრთელობის მდგომარეობა, მათ შორის გამოვლენილი დაზიანებები; საჩივრები; როდის, სად და ვინ დააკავა მოცემული პირი და ვინ მიიყვანა პოლიციაში; შეხვედრები ადვოკატებთან; პოლიციაში გამოკითხვის თარიღი, დრო და ხანგრძლივობა; განთავისუფლების თარიღი და დრო; სად გადაიყვანეს დაკავებული პირი და ა.შ.) ინერება ერთი

27 იხ. CPT/Inf (2002) 14-ის 50-ე პუნქტი და CPT/Inf (2005) 12-ის 37-ე პუნქტი.

სტანდარტიზებული ჩანაწერის სახით (ერთი მოდელი დროებითი მოთავსების იზოლატორებისთვის, ხოლო მეორე – პოლიციის ადგილობრივი განყოფილებებისთვის).

დელეგაციამ ნახა, რომ პოლიციის მონახულებული დაწესებულებების უმრავლესობაში კარგად იყო დოკუმენტირებული პოლიციაში გატარებული პერიოდი. მაგრამ უნდა აღინიშნოს ორი გამოწვევის: ზუგდიდის დროებითი დაკავების № 1 იზოლატორში კვლავაც მოქმედებდა ჩანაწერების წარმოების ძველი სისტემა, ხოლო ზუგდიდის დროებითი დაკავების № 2 იზოლატორში სისხლის სამართლის დანაშაულში ეჭვმიტანილი პირების შემოსვლისა და გამოკითხვის დრო ან არასწორად იყო ჩანაწერილი, ან საერთოდ არ ფიგურირებდა ჩანაწერში. **ნპკ მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას, გადადგას შემდგომი ნაბიჯები იმისათვის, რომ პოლიციის თანამშრომლებს მუდმივად და ზუსტად შექონდეთ ინფორმაცია დაკავების უზრუნველბაში.**

4. დაკავების პირობები

ა. დროებითი მოთავსების იზოლატორი

23. დაკავების პირობები დროებითი მოთავსების იზოლატორში სწორედ ის სფეროა, რომელშიც ყველაზე ნაკლებადაა მიღწეული პროგრესი **ნპკ**-ს მეორე პერიოდული ვიზიტის შემდეგ. ეს კიდევ უფრო ამფოტებს **ნპკ**-ს, ვინაიდან სისხლის სამართლის დანაშაულში ეჭვმიტანილების მაქსიმუმ 72 საათის განმავლობაში დაკავებასთან ერთად დროებითი მოთავსების იზოლატორები გამოიყენება ადმინისტრაციულ პატიმრობაში მყოფი ადამიანების 30 დღემდე პერიოდის განმავლობაში დაკავებისთვის.

24. მონახულებულ დაწესებულებებს შორის მხოლოდ თბილისის დროებითი დაკავების № 1 იზოლატორში²⁸ აღმოჩნდა ნორმალური პირობები. საკნები კარგად იყო განათებული, იყო კარგი ვენტილაცია, სათანადო გათბობა და სისუფთავე. საკნებში იდგა ორსართულიანი საწოლები ლეიბებით, ბალიშებით და საბნებით, ასევე კარადები, მაგიდები და სკამები. დაკავებულებს შეეძლოთ სარგებლობა სანიტარული კვანძებით, რომლებიც შედგებოდა ტუალეტებისგან, პირსაბანებისა და შხაპისგან. მათ ასევე ეძლეოდათ პირადი ჰიგიენისთვის აუცილებელი ნივთები, თუმცა დაწესებულებას სჭირდება რემონტი.

ცოტა ხნის წინ რუსთავეში გახსნილი ახალი დროებითი მოთავსების იზოლატორი სასიკეთოდ განსხვავდებოდა იმ დაწესებულებისგან, რომელიც დელეგაციამ 2003 წელს ნახა. საკნები საკმარისად დიდი იყო ადამიანების იმ რაოდენობისთვის, რომლისთვისაც განსაზღვრულია (12 მ² სამი ადამიანისთვის, დაახლოებით 9 მ² ორი ადამიანისთვის), მათ ჰქონდა ადექვატური ხელოვნური განათება და ვენტილაცია. მაგრამ საკნებს არა აქვს ფანჯრები, რაც არ იქნა გათვალისწინებული მშენებლობისას. დაკავებულებს სძინავთ ნარებზე (და არა საწოლებზე) და ღამით მხოლოდ საბნები ეძლევათ.

25. რაც შეეხება თბილისის დროებითი დაკავების № 2 იზოლატორს და ქუთაისის და ხობის იზოლატორებს, იქ აღმოჩნდა სხვადასხვა შეუსაბამობა: საკნები სუსტად იყო განათებული, ცუდი იყო ვენტილაცია, არ იყო გათბობა, სიბინძურე იყო და გაპარტახებული საკნები. მაგალითად, ხობში საკნები ძალიან პატარაა ადამიანთა რაოდენობისთვის, რა რაოდენობისთვისაცაა ისინი განსაზღვრული (8 მ²-ზე ნაკლებ საკანში ოთხი ადამიანი), ხოლო სანიტარული კვანძი წარმოუდგენლად ბინძურია და თითქმის დანგრეულია. დაკავებულებს სძინავთ ნარებზე და არა აქვთ ლეიბები (ზოგიერთ მათგანს ეძლევა თხელი და ჭუჭყიანი საბანი). დაკავებულებს ხელი არ მიუწვდებათ შხაპზე, ხოლო პირადი ჰიგიენისთვის აუცილებელ ნივთებს ახლობლებისგან იღებენ.

ყველაზე ცუდი პირობები დელეგაციას ზუგდიდის დროებითი დაკავების ორ იზოლატორში დახვდა. თითოეულ მათგანში ორი საკანი იყო. თავდაპირველად ისინი განსაზღვრული იყო მხოლოდ რამდენიმე საათიანი დაკავებისთვის და ამიტომ ძალიან პატარა იყო ზომით (მაგალითად, 3,4 მ² დროებითი დაკავების № 1 იზოლატორში) და გადატვირთული ხალხით (მაგალითად, 4,2 მ² ზომის საკანში მოთავსებული იყო ოთხი ადამიანი, ხოლო 5 მ² ზომის საკანში – 3 ადამიანი). საკნები ჩაბნელებული იყო, არ ნიავდებოდა, იყო ნესტიანი და ბინძური. დაკავებულებს ეძინათ ოჯახებიდან მოტანილ საბნებზე, რომლებიც პიდაპირ ბეტონის იატაკზე იყო გაშლილი. ძალზე ცუდ მდგომარეობაში იყო ტუალეტი და პირსაბანი, შხაპი კი საერთოდ არ არსებობდა.

26. საკვები რეგულარულად მიწოდებოდათ მხოლოდ თბილისის დროებითი დაკავების № 1 იზოლატორში; სხვადასხვა წყაროსგან მიღებული ინფორმაციის თანახმად, ასეთივე იყო მდგომარეობა თბილისის დროებითი დაკავების № 2 იზოლატორში. მაგრამ ჩანაწერებმა გვიჩვენა, რომ ძალიან ცოტა დაკავებული იღებდა საკვებს (6 ადამიანი 72-იდან) და არც ერთ დაკავებულს არ უთქვამს ინტერვიუს დროს, რომ მათ სთავაზობდნენ საკვებს. დელეგაციამ ასევე აღნიშნა, რომ ამ დაწესებულებაში მოიპოვებოდა მხოლოდ რამდენიმე ჯამი და ასევე რამდენიმე დანა-ჩანგალი. სხვა მონახულებულ იზოლატორებში დელეგაციას არ უნახავს დაკავებულებისთვის საკვების მიწოდებისთვის საჭირო რაიმე საშუალებები.

28 უმისრობის სამინისტროს ყოფილი დროებითი მოთავსების იზოლატორი, რომელიც **ნპკ**-მა 2001 წელს მონახულა (იხ. CPT/Inf (2002) 14-ის პუნქტები 64-66).

თბილისის დროებითი დაკავების №1 იზოლატორი ერთდერთი აღმოჩნდა, სადაც დაკავებულიებს შეეძლოთ ვარჯიში სუფთა ჰაერზე. თბილისის დროებითი დაკავების №2 იზოლატორსაც აქვს ეზო, მაგრამ არც ერთ დაკავებულს არ უთქვამს ინტერვიუს დროს (არც ადმინისტრაციული წესით დაკავებულებს), რომ ისინი ოდესმე გადიოდნენ გარეთ.

27. როგორც ზემოთ (იხ. მე-7 პუნქტი) აღინიშნა, ვიზიტის ბოლოს დელეგაციამ, კონვენციის მე-8 მუხლის მე-5 პუნქტის თანახმად, ზუგდიდის დროებითი დაკავების ორ იზოლატორთან დაკავშირებით განაცხადა გამოვლენილი იმ ფაქტების შესახებ, რომელიც გადაუდებელ რეაგირებას საჭიროებს და მოსთხოვა საქართველოს ხელისუფლებას, მიენოებინა **ნპკ**-სთვის ინფორმაცია იმ კონკრეტული ნაბიჯების შესახებ, რომლებიც უნდა გადადგმულიყო ზემოხსენებული სიტუაციის გამოსწორების მიზნით.

საქართველოს ხელისუფლებამ თავის პასუხში (2007 წლის 11 მაისი) განაცხადა, რომ ზუგდიდის დროებითი დაკავების №1 იზოლატორის კაპიტალური რემონტის დასრულება 2007 წლის 1 სექტემბრამდე იყო დაგეგმილი. ასევე დაგეგმილი იყო ზუგდიდის №2 იზოლატორის დახურვა და ახალი დაწესებულების გახსნა (რომელიც გამოყოფილი იქნებოდა რეგიონული პოლიციის მთავარი სამმართველოსგან და ექნებოდა ფანჯრები, ვენტილაცია, გათბობა და სანიტარიული კვანძები) 2007 წლის 1 აგვისტოსთვის. გარდა ამისა, ხელისუფლებამ შეატყობინა **ნპკ**-ს, რომ უკვე გარემონტდა თბილისის დროებითი დაკავების №2 იზოლატორი, ხოლო ხობის იზოლატორის რემონტი 2007 წლის 1 სექტემბერს უნდა დასრულებულიყო.

კომიტეტი მიესალმება ამგვარ ღონისძიებებს. **რაც შეეხება ზუგდიდისა და ხობის დაწესებულებებს, ნპკ-ს სურვილია, დროულად მიიღოს იმის დასტური, რომ შესაბამისი ნაბიჯები უკვე გადაიდგა, ასევე მიიღოს ინფორმაცია ახალი/გარემონტებული დაწესებულებების შესახებ (მათი ტევადობა, საკნების რაოდენობა, აღჭურვილობა, ჰაერზე ვარჯიშისთვის განკუთვნილი ეზო და ა.შ.).**

28. უფრო ზოგადად, საქართველოს ხელისუფლებამ ზემოხსენებულ წერილში განაცხადა, რომ ის გააგრძელებდა ძალისხმევას მთელ ქვეყანაში დროებითი მოთავსების იზოლატორებში არსებული პირობების გასაუმჯობესებლად. **ნპკ-ს რეკომენდაციაა, რომ ამ ძალისხმევისას მხედველობაში იქნეს მიღებული შემდეგი სტანდარტები: თითოეულ დაკავებულზე 4 მ²; ადექვატური განათება (მათ შორის, სასურველია, ბუნებრივი განათება), ვენტილაცია და გათბობა საკნებში; ყველა დაკავებულის უზრუნველყოფა ლეიბებით და საბნებით; საკვების მიწოდება დაკავებულებისთვის კვებისთვის განკუთვნილ საათებში. ნებისმიერ დაკავებულს, რომელსაც მოუწევს დროებითი მოთავსების იზოლატორში 24 საათზე მეტი ხნის გატარება, უნდა მიეცეს შხაპის მიღების და სუფთა ჰაერზე გასვლის საშუალება, მიენოდოს პირადი ჰიგიენისთვის აუცილებელი საგნები და შეექმნას გარკვეული აქტივობის ჩატარების საშუალება (მაგალითად: წიგნები, გაზეთები, სამაგიდო თამაშები); ეს უკანასკნელი მოთხოვნა განსაკუთრებით ეხება ადმინისტრაციული წესით დაკავებულებს, რომლებმაც დროებითი მოთავსების იზოლატორში შეიძლება 30 დღემდე დაყოვნდნენ.**

კომიტეტს ასევე სურს, მიიღოს დროებითი მოთავსების იზოლატორებში მომუშავე თანამშრომლებისთვის განკუთვნილი სახელმძღვანელო, ამ უკანასკნელის შემუშავების შემდეგ.

ბ. საკნები შინაგან საქმეთა სამინისტროს რაიონულ განყოფილებებში

29. შინაგან საქმეთა სამინისტროს მონახულებულ რაიონულ განყოფილებებში იყო რამდენიმე საათით დაკავებისთვის განკუთვნილი ერთი ან ორი საკანი. ისინი განლაგებული იყო მორიგე ოფიცრის ოთახის გვერდით. საკნები ჩვეულებრივ იყო პატარა (დაახლოებით 4 მ², გამონაკლისს წარმოადგენდა ისანი-სამგორის რაიონის საკანი – 7-9 მ²), უფანჯრო და მხოლოდ ერთი გრძელი სკამით. ვიზიტის დროს შეკრებილი ინფორმაციიდან ჩანდა, რომ ზოგადად პოლიციის მიერ დაკავებული ადამიანები ამგვარ საკნებში სულ რამდენიმე საათს ატარებდნენ, დელეგაციასთან პრევენციის არავის უთქვამს.

შინაგან საქმეთა სამინისტროს რაიონულ განყოფილებებში არსებული საკნების მაგალითიდან გამომდინარე, **ნპკ-ს სჯერა, რომ საქართველოს ხელისუფლება მომავალშიც უზრუნველყოფს მათ გამოყენებას მხოლოდ რამდენიმე საათით დაკავების მიზნით და არასდროს გამოიყენებს მათ ღამის გასატარებელ ადგილად.**

ბ. იუსტიციის სამინისტროს დაქვემდებარებული დაწესებულებები

1. წინასწარი შენიშვნები

30. დელეგაციამ პირველი ძირითადი ვიზიტები რუსთავის №6, თბილისის №7 და ზუგდიდის №4 საპყრობილებებში ჩაატარა, ხოლო განმეორებითი ვიზიტები - რუსთავის №2 სასჯელაღსრულებით დაწესებულებასა და თბილისის №5 საპყრობილეში.

31. ვიზიტის დასაწყისში იუსტიციის მინისტრმა და მისმა მოადგილემ **ნპკ** უზრუნველყვეს დე-

ტალური უახლესი ინფორმაციით კომიტეტის მეორე პერიოდული ვიზიტის შემდგომი მოვლენების შესახებ. 2005 წელს საქართველოს მთავრობამ კომპლექსური სტრატეგია ამოქმედდა საქართველოს სისხლის სამართლის საქმეთა წარმოების რეფორმირების მიზნით, რაც ითვალისწინებდა ახალი კანონმდებლობის შექმნას (სისხლის სამართლის კოდექსი, სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, პატიმრობის კოდექსი), სასამართლოსა და სასჯელაღსრულების სისტემის რეფორმებს. ამ უკანასკნელს რაც შეეხება, მიღებულია 2006-2010 წლების სამოქმედო გეგმა, რომლის მთავარი ელემენტები ეხება საპრობილეთა კადრების შერჩევის, ტრენინგისა და ანაზღაურების არსებული სისტემის გაუმჯობესებას, სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის სასწავლო ცენტრის შექმნას, ციხეების რემონტისა და მშენებლობის ამბიციურ პროგრამას. აღნიშნული სამოქმედო გეგმის განსახორციელებლად მნიშვნელოვნად გაიზარდა საბიუჯეტო ასიგნებები (დაახლოებით 1 მილიარდი ლარი ოთხწლიანი პერიოდის განმავლობაში); მაგალითად, 2007 წელს სასჯელაღსრულების სისტემის საერთო ბიუჯეტი თითქმის გაორმაგდა 2006 წელთან შედარებით, ჯანდაცვის ბიუჯეტი ხუთჯერ, ხოლო კვების ბიუჯეტი სამჯერ გაიზარდა.

ნაკ აფასებს უკვე განხორციელებულ ან დაგეგმილ ზომებს საქართველოს სასჯელაღსრულების სისტემის რეფორმირებასთან და კომიტეტის ადრინდელი რეკომენდაციების გათვალისწინებასთან დაკავშირებით. მათგან განსაკუთრებით მისასალმებელი შედეგია კორუფციის აღმოფხვრა, რაც მნიშვნელოვან პრობლემას წარმოადგენდა წარსულში.²⁹ 2007 წლის ვიზიტის განმავლობაში დელეგაციამ პატიმრებისგან პრაქტიკულად ვერ მოისმინა განცხადებები ციხის კადრების კორუმპირებულობის შესახებ. ასეთი მნიშვნელოვანი გაუმჯობესება უდავოდ იმ ენერგიული ნაბიჯების შედეგია, რომლებიც ხელისუფლების მიერ გადაიდგა, მონიტორინგის, კადრების განთავისუფლების, გამოვლენილ საქმეებზე სისხლის სამართლებრივი დევნის აღძვრის, ხელფასების მნიშვნელოვანი გაზრდისა და კადრების მომზადების სახით.

რაც შეეხება პატიმრობის კოდექსს, **ნაკ-ს სჯერა, რომ მისი განხილვის დროს გათვალისწინებული იქნება ამ ანგარიშში მოცემული შენიშვნები.**

32. ამასთან, პატიმრების რაოდენობის მკვეთრი ზრდა, რასაც შედეგად ციხეების გადატვირთვა მოჰყვა, ძირს უთხრის ჰუმანური სასჯელაღსრულების სისტემის შექმნის კენ მიმართულ ძალისხმევას. **ნაკ-ს** მეორე და მესამე პერიოდულ ვიზიტებს შორის პატიმართა რაოდენობა ორჯერ და მეტჯერ გაიზარდა: 2007 წლის მარტში დაახლოებით 16,500 პატიმარი იყო, მაშინ, როდესაც მათი რაოდენობა 2004 წლის მაისში 7,000-ს აღწევდა. ამავე დროს, იუსტიციის მინისტრის 2007 წლის 28 თებერვლის ბრძანების თანახმად სასჯელაღსრულების სისტემაში ოფიციალური მონაცემებით 14,162 ადგილი იყო (ფართობი ერთ პატიმარზე გაანგარიშებით უდრის 2.5 მ.კვ-ს). გადატვირთვის დონე განსხვავებული იყო დაწესებულებებში და წინასწარი დაკავების იზოლატორებში უფრო მეტად აღინიშნებოდა, ვიდრე მსჯავრდებული პატიმრების საპრობილეთებში. დელეგაცია გადატვირთვის უჩვეულოდ მაღალი დონის (400%-ზე მეტი) მოწმე გახდა წინასწარი დაკავების მთავარ იზოლატორში, №5 საპრობილეთში, სადაც ქვეყანაში არსებული პატიმრების ერთი მეოთხედი იყო მოთავსებული (იხ. 43-ე პუნქტი). ზუგდიდის №4 საპრობილეთ ცალზე გადატვირთული იყო (იხ. ილეთ 43-ე პუნქტი). გადატვირთვის მაღალი დონე უარყოფითად მოქმედებდა საპრობილის ცხოვრების ყველა ასპექტზე, როგორცაა: სანიტარიული და სამრეცხაო კვანძების ხელმისაწვდომობა, ჰაერზე გასეირნების შესაძლებლობა, მნახველების მიღებისა და ტელეფონზე ლაპარაკის შესაძლებლობა, ჯანდაცვის ხელმისაწვდომობა. ეს მხოლოდ მცირე ჩამონათვალია.

ციხეების გადატვირთვა მნიშვნელოვან გამოწვევას წარმოადგენდა იუსტიციის სამინისტროსთვის, რომელიც ამ პრობლემის გადაჭრის აუცილებლობის წინაშე აღმოჩნდა. იუსტიციის მინისტრთან თავდაპირველად გამართულ მოლაპარაკებაზე დელეგაციას აცნობეს, რომ გარკვეულ ზომებს მიმართავდნენ პრობაციის უფრო ფართოდ გამოყენების მიზნით.³⁰ რაც შეეხება პირობით ვადამდელ გათავისუფლებას, უძრავის პერიოდის შემდეგ (როდესაც პირობითი გათავისუფლება კორუფციის მნიშვნელოვან წყაროს წარმოადგენდა) ის 2006 წლის ბოლოს განახლდა. ამ ტიპის ძალისხმევას განამტკიცებდა საკანონმდებლო ცვლილებები, როგორც იყო წინასწარი დაკავების ხანგრძლივობაზე ახალი ზღვრის დაწესება³¹. არსებობს, აგრეთვე, გეგმა, რომ მომდევნო ოთხი წლის განმავლობაში 18,000-მდე გაზარდონ ციხეში ადგილების რაოდენობა ახალი ციხეების მშენებლობით (კერძოდ, გლდანში, ბათუმსა და ზუგდიდში) და არსებულების გაფართოებით ან რეკონსტრუქციით (მაგ. რუსთავის №6 ციხე და რუსთავის №2 სასჯელაღსრულების დაწესებულება და ა.შ.).

სამწუხაროდ, ზემოაღნიშნულ ზომებს ჯერ არ მოუხდენია გავლენა ციხეების გადატვირთვის დონეზე და პატიმრების რაოდენობაზე, რომელიც შემამოფოთებელი სისწრაფით იზრდება (იუსტიციის სამინისტროს ოფიციალური ვებგვერდის მიხედვით 2007 წლის 1 ივნისისთვის პატიმრების რიცხვი 17,494-ს აღწევდა). იმ ფაქტის დამაჯერებლად ახსნა, რომ საქართველოში ამდენ მოქალაქეს ათავსებენ ციხეში, არ შეიძლება მხოლოდ იმით, რომ აქ დანაშაულობის მაღალი დონეა. ამაზე ნაწილობრივი პასუხისმგებლობა „დანაშაულის მიმართ ნულოვანი ტოლერანტობის“

29 იხილეთ CPT/Inf (2002) 14-ის 124-126 პუნქტები და CPT/Inf (2005) 12-ის 132 პუნქტი.

30 2007 წლის მარტში 10,000-მდე პირი იმყოფებოდა პრობაციაზე, მაშინ, როდესაც 2006 წელს მათი რიცხვი 5,000-ს შეადგენდა.

31 ოთხი თვე გამოიძიებისთვის სასამართლო პროცესამდე და ხუთი თვე სასამართლოს პირველ გადაწყვეტილებამდე.

პოლიტიკასა და სამართალდამცველი ორგანოების, პროკურატურისა და სასამართლოს ზოგად პოზიციასაც უნდა დაეკისროს. ციხეების მშენებლობის პროგრამისათვის უკიდურესად ძნელი იქნება ასე სწრაფად მზარდი მოთხოვნის დაკმაყოფილება, რადგან საბიუჯეტო რესურსები შეზღუდულია და ისინი საჭიროა არა მარტო ფიზიკური ინფრასტრუქტურის მშენებლობისთვის, არამედ დამატებითი კადრების მომზადებისა და მათი შრომის ანაზღაურებისთვის, პატიმრების საქმიანობის უზრუნველყოფისთვის და ა.შ.

ნაკ დარწმუნებულია, რომ ციხეების გადატვირთვის გასაკონტროლებლად და კომიტეტის სტანდარტის მისაღწევად, რომელიც თითოეული პატიმრისთვის სულ მცირე 4მ² ფართობის უზრუნველყოფას ითვალისწინებს, ერთადერთი ქმედითი საშუალებაა ისეთი წესების შემოღება, რომლებიც მიმართული იქნება საპატიმროში გადასაგზავნი პირების რიცხვის შეზღუდვისკენ ან რეგულირებისკენ. ამ თვალსაზრისით კომიტეტი ყურადღებას ამახვილებს ისეთი სტრატეგიის საჭიროებაზე, რომელიც გაითვალისწინებს როგორც საპატიმროში მიღებას, ასევე იქიდან გათავისუფლებას და იმის გარანტია იქნება, რომ დაპატიმრება ნამდვილად უკანასკნელი საშუალებაა. ეს გულისხმობს, უპირველეს ყოვლისა, კონცენტრირებას არასაპატიმრო ზომებზე განაჩენის გამოტანამდე პერიოდში და, მეორე, ზომების მიღებას იმ ადამიანების საზოგადოებაში რეინტეგრაციისთვის, რომლებსაც თავისუფლება ჰქონდათ აღკვეთილი.

ნაკ მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას, გააორმაგოს საპატიმროების გადატვირთვის წინააღმდეგ მიმართული ძალისხმევა და ამ პროცესში იხელმძღვანელოს ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის №(99)22 რეკომენდაციით, რომელიც საპატიმროების გადატვირთვის და პატიმართა რიცხვის ზრდას ეხება, აგრეთვე №(2003)22 რეკომენდაციით, რომელიც პირობით (ვადამდე) გათავისუფლებას ეხება.

33. გადატვირთვის პრობლემა პირდაპირაა დაკავშირებული პატიმრების აქტივობის პრობლემასთან. ამ თვალსაზრისით ხაზი უნდა გაესვას იმას, რომ პატიმრებისთვის სამუშაოს, ტრენინგის, განათლებისა და სპორტის უზრუნველყოფის მდგომარეობა მონახულებულ დანესებულებებში უაღრესად არაადაკმაყოფილებელი იყო და ეს პრობლემა ზოგადად ახასიათებს საქართველოს საპატიმროების სისტემას. რაც შეეხება წინასწარ პატიმრობაში მყოფ პირებს, რაიმე სახის აქტივობის სრული არარსებობა პატიმრობაში ყოფნის გამოცდილებას ამძიმებდა და მსჯავრდებულ ადამიანების რეჟიმს უფრო მკაცრ სადამსჯელო ხასიათს სძენდა (წინასწარ პატიმრობაში მყოფ პირებს ყოველდღიურად გასეირნებაც არ შეეძლოთ და ხშირად მათ მხოლოდ 20 წუთით უშვებდნენ გარეთ). ამას თუ დავუმატებთ გარე სამყაროსთან კონტაქტისა და ურთიერთობის შეზღუდვას, ვიღებთ დამთრგუნველ და უაზრო რეჟიმს.

პატიმრებისთვის აქტივობის უზრუნველყოფის არაადეკვატურობა უკვე გაშუქდა **ნაკ**-ს მეორე პერიოდული ვიზიტის ანგარიშში (იხილეთ CPT/Inf (2005) 12-ის 58-ე პუნქტი). საქართველოს ხელისუფლებამ გარკვეული ზომები მიიღო სიტუაციის გამოსწორების მიზნით საერთაშორისო დონორებისა და ადგილობრივი არასამთავრობო ორგანიზაციების ფინანსური და პრაქტიკული დახმარებით. ეს ზომები აქამდე ძირითადად კონცენტრირებული იყო არასრულწლოვან პატიმრებზე და პატიმარ ქალებზე. გარდა ამისა, განიხილება საპატიმროებში პატიმართა პროფესიული მომზადების პერსპექტივა და მიმდინარეობს მუშაობა ქუთაისის №2 საპყრობილეში ფეხსაცმლის სამკერვალო და შესაკეთებელი საამქროს გასახსნელად.

ნაკ მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას, მიმართოს ძალისხმევა აქტივობათა პროგრამის შესამუშავებლად როგორც მსჯავრდებულებისათვის, ასევე წინასწარ პატიმრობაში მყოფი პირებისათვის. ამის მიზანი უნდა იყოს იმის უზრუნველყოფა, რომ პატიმრების ორივე კატეგორიას შეეძლოს გაატაროს დღის მნიშვნელოვანი ნაწილი (8 საათი ან მეტი) სკანების გარეთ და დაკავებული იყოს სხვადასხვა ხასიათის მიზანმიმართული საქმიანობით. რაც შეეხება სამუშაოს, ციხეებში დასაქმების სიტუაციის მნიშვნელოვანი გაუმჯობესებისთვის აუცილებელია, ძირფესვიანად შეიცვალოს მიდგომა: პატიმრების მუშაობა უპირატესად რეაბილიტაციასა და რესოციალიზაციაზე უნდა იყოს მიმართული და არა ფინანსურ მოგებაზე.

2. არასათანადო მოპყრობა

34. დელეგაციას პერსონალის მხრიდან ფიზიკური შეურაცხყოფის შესახებ არც ერთი განცხადება არ მოუსმენია ზუგდიდის №4 საპყრობილეში. იგივე იყო თბილისის №5 საპყრობილეში, რომელსაც დელეგაცია ხანმოკლე მიზნობრივი ვიზიტით ეწვია და ახლად შემოსული პატიმრების შეზღუდულ როდენობას გაესაუბრა. არ ყოფილა არც ერთი განცხადება აღნიშნული დანესებულების პერსონალის მხრიდან არასათანადო მოპყრობის შესახებ.

რაც შეეხება თბილისის №7 საპყრობილეს, დელეგაციას არ მოუსმენია განცხადებები პერსონალის მხრიდან არასათანადო მოპყრობის შესახებ უახლოეს წარსულთან დაკავშირებით. გაუმჯობესება რამდენიმე თვის წინ ახალი დირექტორის დანიშვნას უკავშირდებოდა და პატიმრებსა და ციხის პერსონალს შორის დამოკიდებულება საკმაოდ კარგი იყო.

რუსთავის №2 სასჯელაღსრულებით დანესებულებაში პატიმრებმა აღნიშნეს, რომ პერსონ-

აღის მხრიდან არასათანადო მოპყრობა თებერვლის შუა რიცხვებიდან შეწყდა (მას შემდეგ, რაც პატიმრებმა კოლექტიურად იჩივეს ერთ-ერთი პატიმრის მიმართ არასათანადო მოპყრობის გამო და სისხლის სამართლის საქმე აღიძრა დაწესებულების სამი თანამშრომლის მიმართ).

საპირისპირო მდგომარეობა იყო რუსთავის №6 საპყრობილეში, სადაც დელეგაციამ მრავალრიცხოვანი და თანმიმდევრული განცხადებები მიიღო საპყრობილეში გადმოყვანის მომენტში საპყრობილის პერსონალის მიერ პატიმრების ცემის შესახებ. გარდა ამისა, პატიმრების გარკვეულმა რაოდენობამ პერსონალის მხრიდან არასათანადო მოპყრობის სხვადასხვა შემთხვევის შესახებ დაიჩივლა; მათი თქმით, არასათანადო მოპყრობა (მუშტის გარტყმა, პანლურები) მოჰყვებოდა ისეთ დარღვევებს, როგორებიცაა: საკნის კარზე დაკაკუნება, სხვა საკნის პატიმრებთან საუბარი, ჩხრეკის დროს პერსონალისთვის სასურველი პოზის მიუღებლობა, რაც პატიმრების მიერ აღიქმებოდა პერსონალის მიერ საკუთარი დომინანტური მდგომარეობის დამტკიცების საშუალებად. გარდა ამისა, დელეგაციამ რამდენიმე განცხადება მოისმინა დისციპლინარულ საკნებში შიშველი პატიმრების მოთავსების შესახებ.

35. ნკპ რეკომენდაციას იძლევა, რომ რუსთავის №6 საპყრობილის ხელმძღვანელობამ გარკვევით აუხსნას საპყრობილის პერსონალს, რომ პატიმრების ფიზიკური და სიტყვიერი შეურაცხყოფა, ისევე, როგორც პატიმრების მიმართ უპატივცემულო და პროვოკაციული ქცევის სხვა ფორმები, მიუღებელია და მკაცრად დაისჯება. აღნიშნული დაწესებულების ხელმძღვანელობამ მეტი ყურადღება უნდა მიაქციოს ამ სფეროს და უზრუნველყოს საპყრობილის ადმინისტრაციის წარმომადგენელთა რეგულარული ყოფნა იმ ადგილებში, სადაც პატიმრები იმყოფებიან, მათი უშუალო კონტაქტები პატიმრებთან, პატიმრების საჩივრების განხილვა და საპყრობილის პერსონალის ტრენინგის გაუმჯობესება.

რაც შეეხება რუსთავის №2 სასჯელაღსრულებით დაწესებულებას, ნკპ-ს სურს, მიიღოს ინფორმაცია საპყრობილის იმ თანამშრომელთა წინააღმდეგ აღძრული სისხლის სამართლის საქმეების შედეგების შესახებ, რომლებსაც ბრალად ედებათ პატიმრის მიმართ არასათანადო მოპყრობა 2007 წლის თებერვალში.

უფრო ზოგადად, ნკპ-ს სურს, დეტალური ინფორმაცია მიიღოს საპყრობილის პერსონალთან დაკავშირებული საჩივრებისა და დისციპლინარული პროცედურების შესახებ, რომელსაც დაერთვება მათი ობიექტურობის, დოკუმენტაციის სისწორის, დროული განხილვისა და მიღებული გადაწყვეტილების დამადასტურებელი საბუთები.

გარდა ამისა, საპყრობილეების პერსონალის პატიმრებთან დამოკიდებულების შესახებ ქვეყნის მასშტაბით არსებული სიტუაციის შესახებ ინფორმაციის მისაღებად ნკპ-ს საქართველოს ყველა ციხესთან დაკავშირებით სურს მიიღოს 2006 და 2007 წლების შემდეგი ინფორმაცია:

- საპყრობილის პერსონალის წინააღმდეგ არასათანადო მოპყრობის გამო შეტანილი საჩივრების რაოდენობა;

- დაკისრებული დისციპლინარული და/ან სისხლისსამართლებრივი სანქციების შესახებ ანგარიში.

36. რუსთავის №6 საპყრობილეში ყველა პატიმარი ვალდებული იყო, ციხეში შესვლისთანავე თმა გადაეპარსა. ზუსტად ასევე, ზუგდიდის №4 საპყრობილეში დელეგაციამ ნახა, რომ მამრობითი სქესის ყველა არასრულწლოვან პატიმარს სავალდებულო წესით გადაპარსული ჰქონდა თმა. კომიტეტის აზრით, ასეთი სისტემატური ხასიათის პრაქტიკა პატიმრებმა შეიძლება აღიქვან დამამცირებლად, გარდა ამისა, შეუძლებელია ამის გამართლება სამედიცინო ან უსაფრთხოების მოსაზრებებიდან გამომდინარე; ნკპ რეკომენდაციას იძლევა, დაუყოვნებლივ შეწყდეს ეს პრაქტიკა.

3. დაკავების პირობები

ა. განმეორებითი ვიზიტი რუსთავის №2 სასჯელაღსრულებით დაწესებულებაში

37. რუსთავის №2 სასჯელაღსრულებითი დაწესებულება ნკპ-მ პირველად 2003 წლის ნოემბერში³² მოინახულა. იმ დროს ამ დაწესებულებაში არსებული პირობები იმდენად მძიმე იყო, რომ კომიტეტის დასკვნით ამ დაწესებულების ექსპლუატაცია აღარ შეიძლებოდა. საქართველოს ხელისუფლებამ მოგვიანებით სხვა საპყრობილეებში გადაიყვანა პატიმრების ნაწილი. 2006 წლის მაისში №2 სასჯელაღსრულებითი დაწესებულება კაპიტალური რემონტისთვის დაიხურა და ამავდროულად ნლის დეკემბერში, დელეგაციის ვიზიტამდე რამდენიმე თვით ადრე, გაიხსნა. სამუშაოების ნაწილი დაუსრულებელია.

აღნიშნული დაწესებულება ოფიციალურად 902 პატიმარს იტევს. დელეგაციის ვიზიტის დღისათვის იქ 853 მსჯავრდებული მამაკაცი იმყოფებოდა და ყველა მათგანი მკაცრი რეჟიმის პირობებში იხდიდა სასჯელს. მხოლოდ 25 ისეთი პატიმარი იყო, რომლებსაც მუშაობა შეეძლოთ და საერთო რეჟიმის პირობებში იყვნენ.

38. დაწესებულების დიდი ტერიტორია რემონტის შედეგად მნიშვნელოვნად შემცირდა და მხ-

³² იხ. CPT/Inf (2005) 12-ის პუნქტები 99-105.

ოლოდ ერთი თავდაპირველი ნაგებობა დარჩა. ძირითადი პირობები გარემონტებულ შენობაში აშკარად გაუმჯობესდა იმასთან შედარებით, რაც **ნაკ**-ს დელეგაციამ 2003 წელს ნახა. პატიმრები განთავსებული იყვნენ 38 საერთო საკანში, რომლებიც ახლად იყო შეღებილი და ფანჯრებზე გისოსები არ ჰქონდა. და მაინც, საერთო საკნებში, რომელთაგან ყველაზე დიდში 46 პატიმარი იყო მოთავსებული 73მ.კვ ფართობზე, პატიმრები სივინროვეში იყვნენ (ამ სიტუაციას, სავარაუდოდ, საკნის გარეთ ყოფნის დიდი დრო ამსუბუქებდა). ავეჯი შედგებოდა ერთმანეთთან მჭიდროდ მდგომი ორსართულიანი საწოლებისგან, პერსონალური კომოდებისგან, 10- კაციანი მაგიდისა და სკამებისგან; გარდა ამისა, ყველა საერთო საკანს ჰქონდა თავისი იზოლირებული სანიტარული კვანძი და თითქმის ყველა საკანში იყო ტელევიზორი. თუმცა სანმენდი საშუალებების დეფიციტი უარყოფითად აისახებოდა შენობის, კერძოდ კი ტუალეტისა და საშხაპის, მოვლაზე. ზოგიერთ საერთო საკანში დელეგაციამ ნახა დანესტიანებული ჭერი და კედლები. გარდა ამისა, გათბობის სისტემის მოშლილობის გამო დელეგაციის ვიზიტამდე ერთი კვირით ადრე გათბობა არ იყო.

39. პატიმრებს შეეძლოთ შეუზღუდავად ესარგებლათ საშხაპით; ეს პოზიტიური ცვლილებაა, თუმცა აღნიშნული დანესებულება არ ამარაგებდა პატიმრებს პირადი ჰიგიენის საგნებით (მათ რეგულარულად საპონსაც კი არ აძლევდნენ). გარდა ამისა, არც სანმენდი საშუალებები იყო ხელმისაწვდომი, რის გამოც პატიმრების საცხოვრებელში არ იყო უზრუნველყოფილი სათანადო ჰიგიენური პირობები.

სამრეცხაოს არარსებობის გამო პატიმრები თავიანთ საკნებში რეცხავდნენ ფორმებს, ტანსაცმელსა და თეთრეულს; ეს განსაკუთრებით პრობლემური იყო მომუშავე პატიმრებისთვის, რომელთა ფორმა ერთ ღამეში ვერ გაშრება. ზოგიერთ საკანში (მაგ. №18) პატიმრების ლოგინის თეთრეული ვიზიტამდე ორი კვირის წინ წაიღეს გასარეცხად ისე, რომ გამოსაცვლელი თეთრეული არ დაუტოვებიათ.

40. დელეგაციას ისეთი შთაბეჭდილება შეექმნა, რომ საკვებით უზრუნველყოფა (რასაც გარეშე კომპანია აკეთებს, რომელიც თავად განსაზღვრავს მენიუს) მნიშვნელოვნად გაუმჯობესდა **ნაკ**-ს წინა ვიზიტთან შედარებით. მიუხედავად ამისა, პატიმრებისგან მაინც მოვისმინეთ მცირერიცხოვანი საჩივრები საკვების ერთფეროვნებასთან და იმ დროსთან დაკავშირებით, როცა მათთვის საჭმელი მიაქვთ. რამდენიმე კვირით ადრე დანესებულებაში მალაზია გაიხსნა; ეს პოზიტიური ნაბიჯი იყო, განსაკუთრებით იმ ფონზე, როდესაც პატიმრებს აეკრძალათ ოჯახებიდან პროდუქტების (მაგ. ხილისა და ბოსტნეულის) მიღება. თუმცა პატიმრებს არ აკმაყოფილებდათ მალაზიაში გაყიდული პროდუქტების ასორტიმენტი (მაგ. ჩაი და ყავა არ იყიდებოდა და მხოლოდ ძვირად ღირებული სიგარეტები იყო) და ისინი უჩიოდნენ ძალზე მაღალ ფასებს.

41. რაც შეეხება აქტივობის პროგრამას, პატიმრებს შეეძლოთ დღეში 8 საათი თავიანთი საკნების გარეთ გაეტარებინათ. ამ დროის განმავლობაში მათ შეეძლოთ ესარგებლათ დიდი ეზოთი, რომელიც სპორტული თამაშებისათვის გამოიყენება. მისასალმებელი ცვლილება იყო კომპიუტერის სასწავლებელი ოთახის გახსნა, სადაც ორი პერსონალური კომპიუტერი იდგა; ამ ოთახში დაახლოებით 60 პატიმარი დადიოდა. დანესებულებას ჰქონდა, აგრეთვე, ბიბლიოთეკა დაახლოებით 1,200 წიგნით, რომლებიც ძირითადად ძველი იყო. სახელოსნოების არარსებობის გამო მხოლოდ 25 პატიმარი იყო დასაქმებული არაანაზღაურებად სამუშაოზე (სამზარეულოში, საკვების განაწილებაზე, დასუფთავებაზე და ა.შ.). დელეგაციას უთხრეს, რომ არსებობდა სახელოსნოების, აგრეთვე ინგლისური ენის შემსწავლელი კურსის გახსნის გეგმა.

42. ზემოაღნიშნული შენიშვნების კონტექსტში **ნაკ** რეკომენდაციას იძლევა, რომ რუსთავის №2 სასჯელაღსრულებით დანესებულებაში მიღებული იქნეს ზომები, რათა:

- საერთო საკნებში შემცირდეს ფართობის ყოველ ერთეულზე ბინადართა რაოდენობა იმ მიზნით, რომ თითოეულ პატიმარზე მოდიოდეს სულ მცირე 4 მ.კვ;

- უზრუნველყოფილი იქნეს საპრობილის საცხოვრებელი ზონის, კერძოდ, საკნების სანიტარული კვანძების, სათანადო გასუფთავება და მოვლა;

- პატიმრები უზრუნველყოფილი იქნენ თეთრეულით, რომელიც სათანადო პერიოდულობით გაირეცხება;

- პატიმრები სათანადო რაოდენობით იქნენ უზრუნველყოფილი პირადი ჰიგიენის საშუალებებით;

- უზრუნველყოფილი იქნეს საპრობილის მალაზიაში გასაყიდად გამოტანილი საკვები პროდუქტების შესაბამისობა პატიმრების მოთხოვნილებებთან და მათ ფინანსურ შესაძლებლობებთან;

- შემუშავდეს აქტივობის სახეები პატიმრებისთვის (კერძოდ, სამუშაო, ტრენინგი, განათლება, სპორტი).

ბ. განმეორებითი ვიზიტი თბილისის №5 საპყრობილეში

43. თბილისის №5 საპყრობილე **ნაკ**-მ 2001 წლის მაისში, 2003 წლის ნოემბერში და 2004 წლის მაისში მონახულა და მთელი რიგი სასწრაფოდ გასათვალისწინებელი რეკომენდაციები გამოთქვა³³.

2007 წლის კონკრეტულად გამიზნული განმეორებითი ვიზიტის მიზანი იყო, შეემონებინა, თუ რამდენად გაითვალისწინეს აღნიშნული რეკომენდაციები. ვიზიტის დროს დადასტურდა, რომ საპყრობილის მთავარი შენობის სარდაფი აღარ გამოიყენებოდა, რკინის გისოსები მოიხსნა საკნების ფანჯრებიდან და პატიმარი ქალები და არასრულწლოვნები სხვა დანესებულებებში გადაიყვანეს. თუმცა **ნაკ**-ს მიერ 2004 წლის მაისში ნახსმა საპყრობილის გადატვირთვამ (როდესაც იქ 2,222 პატიმარი იმყოფებოდა) უჩვეულო დონეს მიაღწია: დელეგაციის ვიზიტის დღეს საპყრობილეში 4,316 პატიმარი მამაკაცი იყო, მაშინ, როდესაც ის ოფიციალურად 1,018 პატიმარზე გათვალისწინებული.³⁴ საცხოვრებელი ფართობი საკნებში ხშირად 0.5 კვადრატულ მეტრზე ნაკლები იყო ერთ კაცზე. დელეგაციამ ნახა, როგორ იყოფდა 100-მდე პატიმარი 20-სანოლიან საკანს, რომლის ფართობი დაახლოებით 45 მ.კვ იყო, ხოლო დაკავების მთავარი შენობის საკნებში არსებული სავალლო მდგომარეობა აღწერას არ ექვემდებარება.

პატიმრები იშვიათად ტოვებდნენ ამ საშინელ პირობებს: გასეირნების უფლებას მათ კვირაში ერთხელ ან სამჯერ აძლევდნენ, შხაპის მიღება კი თვეში ერთხელ ან ორჯერ თუ შეეძლოთ. უძილობა, არაჰიგიენური ყოფა და მონოტონური ცხოვრება პატიმრების ჯანმრთელობას აუარესებდა. რადგან ბევრ მათგანს საერთო საწოლები ჰქონდათ, ეს ტილებისა და მუნის გაჩენას უწყობდა ხელს და რესპირატორული დაავადებებიც ადვილად ვრცელდებოდა. ამგვარ პირობებში ძალზე მაღალი იყო მასობრივი ინფიცირების საშიშროება და ძალადობრივი ინციდენტების პოტენციური საფრთხე. ბევრი პატიმარი, რომლებიც ამ ტანჯვას იტანენ №5 საპყრობილეში, საზოგადოებას ფსიქოლოგიურად გატეხილი და ფიზიკურად დაავადებული დაუბრუნდება.

44. პატიმრობის ზემოაღნიშნული პირობები, რომლებშიც №5 საპყრობილის ბინადართა დიდი უმრავლესობა იმყოფებოდა, არაჰუმანურ და დამამცირებელ მოპყრობას უტოლდება და ცივილიზებული საზოგადოების შეურაცხყოფაა. როგორც მე-7 პუნქტშია აღნიშნული, ვიზიტის ბოლოს დელეგაციამ კონვენციის მე-8 მუხლის მე-5 პუნქტის თანახმად, განაცხადა თავისი გამოვლენილი ფაქტების შესახებ, რომლებიც გადაუდებელ რეაგირებას საჭიროებდა და საქართველოს ხელისუფლებას მოსთხოვა, ერთი თვის განმავლობაში ეცნობებინა **ნაკ**-სთვის კონკრეტული ზომების შესახებ, რომლებიც გამიზნული იქნებოდა №5 საპყრობილის უკიდურესი გადატვირთულობის პრობლემის მოსაგვარებლად, ასევე ეცნობებინა ამ ზომების შესრულების გრაფიკი. დელეგაციამ ხაზი გაუსვა, რომ არსებითი მნიშვნელობა ჰქონდა ამ სიტუაციის ზაფხულის დადგომამდე მოგვარებას (როგორც შევიტყვეთ, 2006 წლის ზაფხულში საკნებში უჩვეულო სიცხის გამო რამდენიმე ადამიანი გარდაიცვალა).

2007 წლის 11 მაისით დათარიღებული წერილით საქართველოს ხელისუფლებამ აცნობა კომიტეტს, რომ რამდენიმე ასეული პატიმარი №5 საპყრობილიდან რუსთავის №2 სასჯელაღსრულებით დანესებულებაში გადაიყვანეს, რითაც პატიმართა წინანდელი რაოდენობა 3,835-მდე დაიყვანეს. თუმცა გადატვირთვის პრობლემის მოგვარება თბილისში (გლდანში) ახალი სასჯელაღსრულებითი დანესებულების გახსნამდე გადაიდო, რომელიც 4,000 პატიმარზე იყო გათვალისწინებული და მისი მშენებლობა 2007 წლის სექტემბერში დასრულდებოდა.

პატიმრების გადაყვანა მხოლოდ დასაწყისია და ცხადია, რომ საჭიროა აქტიური მოქმედება №5 საპყრობილეში დარჩენილი ათასობით პატიმრის სიცოცხლისა და ღირსების დასაცავად. **ნაკ** მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას, ყველაფერი გააკეთოს თბილისის №5 საპყრობილის გადატვირთულობის დიდი ხნის პრობლემისა და ამასთან დაკავშირებული სხვა სირთულეების (შხაპის, ჰაერზე სეირნობის და ა.შ. უზრუნველყოფა) საბოლოოდ გადასაჭრელად. ასევე გათვალისწინებული უნდა იყოს ის ზომებიც, რომლებიც უზრუნველყოფს პრევენციული ზომის სახით თავისუფლების აღკვეთის გამოყენებას მხოლოდ უკიდურესი აუცილებლობიდან გამომდინარე. ამ თვალსაზრისით საქართველოს ხელისუფლებამ უნდა იხელმძღვანელოს ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის რეკომენდაციით №Rec(2006)13, რომელიც თავისუფლების აღკვეთას, მისი გამოყენების პირობებს და შეურაცხმყოფელი მოპყრობის წინააღმდეგ დაცვის საშუალებების უზრუნველყოფას ეხება.

გ. რუსთავის №6 საპყრობილე

45. №6 საპყრობილე დედაქალაქიდან 30 კილომეტრში მდებარეობს, ინდუსტრიული ქალაქი რუსთავის გარეუბანში. მისი მშენებლობის პროცესი წყვეტილად მიმდინარეობდა რამდენიმე წლის განმავლობაში და ბოლოს ევროკავშირის დაფინანსებით დასრულდა და იგი ნაჩქარევად გაიხსნა 2006 წლის მარტში, თბილისში ციხის დიდი აჯანყების შემდეგ, რომელსაც ათასობით პატიმრის გადაყვანა მოჰყვა. №6 საპყრობილე ნავარაუდევია იყო როგორც მაღალი უსაფრთხოების

33 იხ. CPT/Inf (2002) 14 -ის 87 პუნქტი და CPT/Inf (2005) 12-ის 64-75 პუნქტები.

34 უმრავლესობა წინასწარ პატიმრობაში იმყოფებოდა, მაგრამ იყო, აგრეთვე, დაახლოებით 1,000 მსჯავრდებული, რომლებიც სხვა დანესებულებებში გადაიყვანეს ელოდებოდნენ.

საკნებისგან შემდგარი ციხე (ანუ ერთი საკნის ბინადრებს ეკრძალებოდათ სხვა საკნების ბინადრებთან ურთიერთობა). 830 პატიმარზე გაანგარიშებულ საპყრობილეში ვიზიტის დღისათვის 711 პატიმარი იყო, მათ შორის 129 - წინასწარ პატიმრობაში. საპყრობილის ბინადრებს შორის 46 პატიმარი ქვეყნის სხვადასხვა კუთხიდან იყო, რომლებიც სამუდამო პატიმრობას იხდიდნენ. 32 პატიმარი სასჯელს საერთო რეჟიმით იხდიდა. ისინი თავიანთი მოთხოვნისამებრ გაამწესეს სამუშაოდ აღნიშნულ დაწესებულებაში. **ნპპ**-ს ვიზიტამდე ერთი კვირით ადრე აღნიშნულ დაწესებულებაში 11 არასრულწლოვანი იყო, რომლებიც, როგორც გვითხრეს, სასჯელალსრულების სისტემის სხვა დაწესებულებებში გადაიყვანეს გადატვირთულობის გამო. **ნპპ-ს სჯერა, რომ საქართველოს ხელისუფლება მომავალში უზრუნველყოფს, რომ მცირეწლოვანი პატიმრები არ მოხვდნენ ლხ საპყრობილეში.**

მსჯავრდებულთა უმრავლესობა სასჯელალსრულების სამსახურის ხელმძღვანელის ბრძანებულების საფუძველზე (რომელიც ძალაში დაახლოებით 1 წელი იყო) სხვა დაწესებულებებიდან გადმოიყვანეს, რადგან დისციპლინარული დარღვევები ჰქონდათ ჩადენილი და/ან კრიმინალური სამყაროს ლიდერების კატეგორიას (ე.წ. „კანონიერ ქურდებს“) მიეკუთვნებოდნენ. რაც შეეხება წინასწარ პატიმრობაში მყოფ ადამიანებს, ისინი სასამართლოს გადაწყვეტილებით იყვნენ იქ და ძირითადად „გახმაურებულ“ საქმეებთან დაკავშირებული პატიმრებია.

i. საცხოვრებელი პირობები

46. ახლად აშენებულ ლხ საპყრობილეში ყველაზე კარგი საცხოვრებელი პირობები იყო იმასთან შედარებით, რაც **ნპპ**-მ საქართველოს სხვა საპყრობილეებში ნახა; ამასთან ერთად, მისი ექსპლუატაციაში შესვლიდან სულ რაღაც ერთი წლის შემდეგ უკვე შეინიშნებოდა ცვეთის ნიშნები (კერძოდ, საკნების სანიტარიულ კვანძებში და საშხაპეებში), რაც გამონვეული იყო სათანადო მოვლისა და დასუფთავების არარსებობით, აგრეთვე, ახალი ფლიგელის მიმდინარე მშენებლობით.

საპყრობილის ბინადართა საცხოვრებელი სივრცე მონყობილი იყო *U*-ფორმის ოთხსართულიან შენობაში (გარდა მომუშავე მსჯავრდებულების საცხოვრებლისა, რომლებიც ცალკე შენობაში იყო მოთავსებული). საკნები განკუთვნილი იყო ორიდან თვრამეტი პატიმრისათვის. მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოს სტანდარტებით საპყრობილე არ იყო გადატვირთული, საკნები ვერ აკმაყოფილებდა **ნპპ**-ს მინიმალურ სტანდარტებს, რომლებიც ერთ პატიმარზე სულ მცირე 4 მ.კვ-ს მოითხოვს (მაგ. 16 მ.კვ საკნებში ექვსი პატიმარი ჰყავდათ, ხოლო 28 მ.კვ საკნებში - 12 პატიმარი).

საკნებს უგისოსო ფანჯრები ჰქონდა, რომლებიდანაც დღის სინათლე შემოდოდა; ვენტილაცია, ხელოვნური განათება და გათბობაც დამაკმაყოფილებელი იყო. საკნებში იდგა ორსართულიანი სანოლები, კომოდები პირადი ნივთებისთვის, ერთი ან ორი მაგიდა და სკამები; გარდა ამისა, ყველა საკანს ჰქონდა იზოლირებული სანიტარიული კვანძი, თუმცა არ ჰქონდა გამოსაძახებელი ზარები და პატიმრები ჩიოდნენ, რომ საჭიროების შემთხვევაში ძნელი იყო პერსონალის ყურადღების მიპყრობა, ხოლო საკნის კედლებზე ბრაზუნის დისციპლინარულ დარღვევად ითვლებოდა. სანოლების კონფიგურაცია (არადაამაკმაყოფილებელი იყო (მეჩხერად განლაგებულ ლითონის თამასებში ალაგ-ალაგ მატრასები იზნიქებოდა), ხოლო ფანჯრები ისე იყო მონყობილი, რომ მათი გასუფთავება შეუძლებელი იყო.

47. პატიმრები, რომლებსაც სამუდამო პატიმრობა აქვთ მისჯილი, ცალკე სექციაში იყვნენ მესამე სართულზე, ორკაციან საკნებში, რომელთა ფართობი დაახლოებით 9 მ.კვ იყო (მხოლოდ ერთი პატიმარი იყო საკანში მარტო, მისივე მოთხოვნით). პირობები მათთვის ისეთივე იყო, როგორც დანარჩენი პატიმრებისთვის, მხოლოდ ერთი გამონაკლისით: სამუდამო პატიმრობაში მყოფ პირებს შეეძლოთ თავიანთ საკნებში რადიო და ტელევიზორი ჰქონოდათ.

48. გარდა ამისა, იყო „კარანტინის ბლოკი“, რომელიც პირველ სართულზე იყო მოთავსებული და ოთხი საკნისგან შედგებოდა. ახლადშემოსულ პატიმრებს იქ ათავსებდნენ დაახლოებით 14 დღე, თუ ეს მათთვის პირველი პატიმრობა იყო. „კარანტინში“ ისეთივე პირობები იყო, როგორც ჩვეულებრივ საკნებში, იმ განსხვავებით, რომ პატიმრებს ლეიბებს არ აძლევდნენ.

49. საცხოვრებელი ბლოკის თითოეულ სართულზე იყო საშხაპე და პატიმრებს შეეძლოთ კვირაში ერთხელ მიეღოთ შხაპი, თუმცა წყლითა და ელექტროენერგიით მომარაგებაში არსებული პრობლემების გამო ცხელ წყალს არარეგულარულად აწვდიდნენ და პატიმრები ჩიოდნენ, რომ მათ მხოლოდ 5-10 წუთს აძლევდნენ დასაბანად. გარდა ამისა, საშხაპეებში დაზიანების ნიშნები იყო (ნესტიანი ქერი, მოხსნილი წყლის გამშხეფები).

საპყრობილეს კარგად მონყობილი სამრეცხალ ჰქონდა, თუმცა პატიმრები ჩიოდნენ, რომ თეთრეული ორ თვეში ერთხელ ირეცხებოდა, ხოლო ტანსაცმლის გარეცხვა მათ საკნებში უწევდათ ცივი წყლით. საპყრობილე მხოლოდ საპონს და სარეცხის ფხვნილს აძლევდა პატიმრებს, ხოლო პერსონალური ჰიგიენის სხვა საშუალებების ყიდვა მათ დაწესებულების ტერიტორიაზე 2007 წლის დასაწყისში გახსნილ მაღაზიაში შეეძლოთ.

50. რაც შეეხება საკვებს, პატიმრების უმრავლესობამ განაცხადა, რომ საკმარისი რაოდენობით იღებდნენ, მაგრამ უხარისხო და ერთფეროვანი იყო. საჭმელს კონტრაქტორი კერძო კომპანია

ამზადებდა. ხორცს და/ან თევზს ყოველდღიურად აძლევდნენ (მაგ. ჩვენი ვიზიტის დღეს 170 გრ. თევზი მისცეს). თუმცა, როგორც ჩანს, კვერცხი, რძის პროდუქტები და ხილი მენიუში იშვიათად იყო. პაციენტები ოჯახებიდან მიღებული ამანათებით და საპაციმროს მაღაზიაში ნაყიდი პროდუქტებით ავსებდნენ თავიანთი კვების რაციონს.

51. ზემოხსენებული შენიშვნების გათვალისწინებით ნპკ რეკომენდაციას იძლევა, რომ რუსთავის №6 საპრობილეში გატარდეს შემდეგი ზომები:

- შემცირდეს საკნებში მოთავსებული პაციენტების რაოდენობა ისე, რომ თითოეულ პაციენტზე სულ მცირე 4 მ.კვ მოდიოდეს;

- უზრუნველყოფილი იყოს პაციენტების ბინადრობის ფართობის, კერძოდ, საკნებში არსებული სანიტარიული კვანძების და საერთო საშხაპეების სათანადო დასუფთავება და მოვლა;

- საკნებში დამონტაჟდეს გამოძახების სისტემა;

- „კარანტინში“ მყოფი პაციენტები უზრუნველყოფილი იქნენ სრულფასოვანი საწოლებით (ლეიბების ჩათვლით);

- განხილული იქნეს პაციენტების მიერ შხაპის უფრო ხშირად მიღების შესაძლებლობა, „ციხის ევროპული წესების“ ახალი რედაქციის 19.4 მუხლის კონტექსტში;

- პაციენტებს მიენოდოთ პირადი ჰიგიენის უფრო მრავალფეროვანი საშუალებები და გაუმჯობესდეს პაციენტების ტანსაცმლის რეცხვის პირობები;

- უზრუნველყოფილი იქნეს პაციენტების თეთრეულის რეცხვა სათანადო პერიოდულობით.

ii. აქტივობა

52. ნპკ სერიოზულ შემფოთებას გამოთქვამს რუსთავის №6 საპრობილეში პაციენტების აქტივობის რეჟიმთან დაკავშირებით მისი დელეგაციის მიერ დაფიქსირებული სიტუაციის გამო, რომელიც ხასიათდებოდა თითქმის სრული უმოქმედობითა და ადამიანური კონტაქტების ძალზე შეზღუდული შესაძლებლობით.

მომუშავე პაციენტების 32-კაციანი ჯგუფის გარდა, რომელიც სხვადასხვა ფუნქციას ასრულებდა დაწესებულების მოვლასთან დაკავშირებით, არც ერთ პაციენტს არ სთავაზობდნენ რაიმე სახის ორგანიზებულ აქტივობას საკნის გარეთ, მიუხედავად იმ რეჟიმისა, რომლის ფარგლებშიც ისინი სასჯელს იხდიდნენ³⁵. ამის შედეგად პაციენტები დღე-ღამეში 23 საათს (და მეტს) საკნებში ჩაკეტილები ატარებდნენ და მხოლოდ მათ საკნებში მოთავსებულ სხვა პაციენტებთან შეეძლოთ ურთიერთობა. საკნის შიდა აქტივობა გაზეფებისა და წიგნების კითხვით (საპრობილეს ჰქონდა ბიბლიოთეკა 1500 წიგნით) და თვითნაკეთი სამაგიდო თამაშებით შემოიფარგლებოდა. ტელევიზორი და რადიო აკრძალული იყო ყველასთვის, გარდა სამუდამო პაციენტობაში მყოფი პაციენტებისა. არ იყო საერთო თავშეყრის ადგილები და სპორტული მოედნები. სპორტული დარბაზი გადაკეთებული იყო ადგილობრივი პერსონალის საცხოვრებლად.

53. საკნის გარეთ აქტივობის ერთადერთი სახე, რომელსაც იზოლატორში და „კარანტინში“ მყოფი პაციენტების გარდა ყველა პაციენტს სთავაზობდნენ, სეირნობა იყო. პაციენტებს რიგრიგობით, საკნების მონაცვლეობით უშვებდნენ თორმეტ სასეირნო ეზოში (თითოეული მათგანი დაახლოებით 50 მ²), რომლებსაც დამორგუნველი დიზაინი ჰქონდათ (მაღალი კედლები, ცარიელი ტერიტორია), სადაც არც რაიმე დანადგარი იყო და არც თავშესაფარი უამინდობის შემთხვევისთვის. ბევრი პაციენტი აცხადებდა, რომ პრაქტიკულად სეირნობა დღეში 20-30 წუთით შემოიფარგლებოდა (სამუდამო პაციენტობაში მყოფი პაციენტების შემთხვევაში - 1.5 საათით) და ისიც ყოველდღიური არ იყო. საკნებისა და ეზოების რაოდენობა და გასეირნების შეზღუდული დრო ამგვარ განცხადებებს დამაჯერებელს ხდიდა.

54. რაც შეეხება სამუდამო პაციენტობაში მყოფი პაციენტების რეჟიმს, გარდა ზემოხსენებული აქტივობის არარსებობისა, მას ახასიათებდა ადამიანური კონტაქტის სრული არარსებობა, თანამესაკნესთან კონტაქტისა და იშვიათი ვიზიტების გამოკლებით (იხ. პუნქტი 90). **ნპკ**-სათვის გაუმართლებელია ყველა სამუდამო პაციენტის მიმართ აკრძალვების გამოყენება (როგორც არის მათი განცალკევება დანარჩენი პაციენტებისგან გაურჩევლად და ერთის გარდა სხვა პაციენტებთან ურთიერთობის აკრძალვა) იმის გაუთვალისწინებლად, თუ ინდივიდუალურად რა საფრთხეს ქმნის (ან არ ქმნის) თითოეული ასეთი პაციენტი.

უფრო ზოგადად, კომიტეტს სურს ხაზი გაუსვას, რომ გრძელვადიან პაციენტობას, განსაკუთრებით კი სამუდამო პაციენტობას, შეიძლება პაციენტების ასოციალურობა მოჰყვეს. ინსტიტუციონალიზაციასთან ერთად ამგვარი პაციენტები შეიძლება მთელი რიგი ფსიქოლოგიური პრობლემების წინაშე აღმოჩნდნენ (როგორც არის სუიციდალური ტენდენციები, საკუთარი თავის პაციენციების დაკარგვა, სოციალური უნარ-ჩვევების გაუარესება) და გაუჩნდეთ იმ საზოგადოებისაგან განდგომის მზარდი მოთხოვნილება, რომელსაც ისინი უნდა დაუბრუნდნენ საბოლოოდ.

³⁵ №6 საპრობილეში ისეთი პაციენტები იყვნენ, რომლებსაც სასამართლომ ყველა შესაძლო ტიპის რეჟიმი მიუსაჯა (მაგ. საერთო, მკაცრი, საპრობილის, სამუდამო). სხვადასხვა კატეგორიის პაციენტების რეჟიმებს შორის პრაქტიკულად არავითარი განსხვავება არ იყო, გარდა მათთვის პაემანის უფლების მიცემის ან არ მიცემისა. (იხ. 90-ე პუნქტი).

ნაკ-ს აზრით, სამუდამო პატიმრობამისჯილი და სხვა გრძელვადიანი პატიმრებისთვის დაწესებული რეჟიმი მიზნად უნდა ისახავდეს ზემოთქმულის კომპენსაციას პოზიტიური და პროაქტიული გზით. ამგვარი პატიმრებისთვის ხელმისაწვდომი უნდა გახდეს სხვადასხვა სახის მიზნობრივი აქტივობის ფართო სპექტრი (მუშაობა, სასურველია, გარკვეული სანარმოო-ტექნიკური ღირებულებით; განათლება; სპორტი; რეკრეაცია/ურთიერთობა). უფრო მეტიც, მათ გარკვეული არჩევანი უნდა ჰქონდეთ, თუ როგორ და რაში დახარჯავენ დროს, რაც მათ ავტონომიურობისა და პირადი პასუხისმგებლობის გრძობას გაუჩინს. დამატებითი ნაბიჯები უნდა გადაიდგას, რათა მათი პატიმრობის პერიოდმა მნიშვნელობა შეიძინოს; კერძოდ, პატიმრობის ინდივიდუალური გეგმისა და სათანადო ფსიქო-სოციალური მხარდაჭერის უზრუნველყოფა მნიშვნელოვანი ელემენტებია ამგვარი პატიმრების დასახმარებლად, რათა ისინი შეეგუონ პატიმრობის პერიოდს და როდესაც ამის დრო მოვა, მოემზადონ გათავისუფლებისათვის. უფრო მეტიც, ხანგრძლივ პატიმრობაში მყოფი პატიმრებისათვის ასეთი რეჟიმის უზრუნველყოფა ხელს უწყობს კონსტრუქციული ურთიერთობების ჩამოყალიბებას საპრობილის პერსონალსა და პატიმრებს შორის და ამით განამტკიცებს ციხის უსაფრთხოებას.

55. ზემოხსენებულის გათვალისწინებით **ნაკ რეკომენდაციას იძლევა, რომ რუსთავის №6 საპრობილში მიღებული იქნეს შემდეგი სასწრაფო ზომები:**

- ყველა კატეგორიის პატიმრისთვის შემუშავდეს აქტივობათა პროგრამა 33-ე და 54-ე პუნქტებში მოცემული შენიშვნების გათვალისწინებით, რაც სოციალური რეაბილიტაციის პროცესის არსებით ნაწილს წარმოადგენს;

- ყველა პატიმრისთვის უზრუნველყოფილი იქნეს სულ მცირე ერთსაათიანი ყოველდღიური სეირნობა ჰაერზე, რათა ისინი ფიზიკურად დაიტვირთონ. დაწესებულების ვრცელი ტერიტორია იძლევა სავარჯიშო და სპორტული მოედნების მოწყობის საშუალებას.

გარდა ამისა, კომიტეტი ურჩევს საქართველოს ხელისუფლებას, ნება დართონ პატიმრებს, საკნებში იქონიონ ტელევიზორი და რადიო.

დ. თბილისის №7 საპრობილზე

56. №7 საპრობილზე შინაგან საქმეთა სამინისტროს შენობაშია თბილისში, სადაც ადრე შინაგან საქმეთა სამინისტროს დროებითი მოთავსების იზოლაციური იყო³⁶. იგი 2004 წელს დაარსდა, როგორც მაღალი უსაფრთხოების საკნებიანი დაწესებულება და იქ ძირითადად განსაკუთრებით მნიშვნელოვან საქმეებზე დაკავებულ პატიმრებს ათავსებენ (ე.წ. „კანონიერ ქურდებს“, ტერორიზმში ბრალდებულ ან მსჯავრდებულ პირებს, სახელმწიფო დამნაშავეებს, მასშტაბურ ორგანიზებულ დანაშაულსა და კორუფციაში მხილებულ პირებს). რუსთავის №6 საპრობილის მსგავსად აქაც პატიმრებს დაწესებულებაში სასამართლოს ან სასჯელაღსრულების დეპარტამენტის ხელმძღვანელის გადანყვეტილების საფუძველზე ათავსებენ (ერთ წლამდე პერიოდით, რომელიც შეიძლება გაგრძელდეს).

აღნიშნული დაწესებულება 108 ადამიანზეა გათვლილი და დელეგაციის ვიზიტის დროს იქ 60 მამაკაცი პატიმარი იმყოფებოდა, საიდანაც 47-ს უკვე მისჯილი ჰქონდა სასჯელი (მათ შორის ერთი სამუდამო პატიმრობას იხდიდა), ხოლო 13 წინასწარ პატიმრობაში იყო. ამ პატიმრებიდან 32 „კანონიერ ქურდად“ იყო მიჩნეული. მათი დაწესებულებაში ყოფნის პერიოდი განისაზღვრებოდა ერთ წლამდე ვადით, თუმცა რამდენიმე პატიმარი უფრო დიდი ხანი იყო იქ (ორ წლამდე).

ი. საცხოვრებელი პირობები

57. პატიმრების განთავსება სამ დონეზე იყო უზრუნველყოფილი, 25 საკანში, სადაც ორიდან რვა პატიმრამდე შეიძლებოდა მოთავსებულიყო. მიუხედავად იმისა, რომ დელეგაციის ვიზიტის დროს დაწესებულება მთელი დატვირთვით არ მუშაობდა, დელეგაციამ აღნიშნა, რომ ზოგიერთი საკანი გადაჭედული იყო (მაგ. შვიდი პატიმარი - 16 მ² ფართობის საკანში; სამი პატიმარი - 9 მ² ფართობის საკანში). გარდა ამისა, ცხადი იყო, რომ საკნები მეტისმეტად მაღალი ტევადობისთვის იყო გათვლილი (მაგ. ორ პატიმარზე გათვალისწინებული საკანი 7 მ² იყო, სამ პატიმარზე გათვალისწინებული საკანი - 9მ², ხოლო რვა პატიმარზე გათვალისწინებული - 16-იდან 19 მ²).

58. საკნის მოწყობილობა შედგებოდა ორსართულიანი საწოლების, მაგიდების, სკამების და მთლიანად დაფარული სანიტარიული კვანძისგან. საწოლისთვის საჭირო თეთრეული და ყველა სხვა აქსესუარი პატიმრების ოჯახებმა უზრუნველყვეს (გარდა რამდენიმე შემთხვევისა, როდესაც ღარიბ პატიმრებს დაწესებულებამ მისცა ლეიბები და საბნები).

საუკეთესო პირობები აღინიშნა მე-3 დონეზე, რომელიც საპატიმრო ზონად 2004 წელს გადაკეთდა და კარგად იყო გარემონტებული. ამ დონის საკნებს დიდი ფანჯრები ჰქონდა, რომლებსაც გისოსები ფარავდა ნორმალური ინტერვალებით, საიდანაც ბუნებრივი განათება შემოდის. ხელოვნური განათება და ვენტილაციაც დამაკმაყოფილებელი იყო. ამის საპირისპიროდ, პირველი და მეორე დონის საკნებს მჭიდრო მავთულხლართით დაფარული პატარა ფანჯრები ჰქონდა, რომ-

36 ნაკ-მა მოინახულა 2001 და 2003 წლებში, იხ. CPT/Inf (2005) 12-ის 42-ე პუნქტი.

ლებიც დღის სინათლეს და სუფთა ჰაერს ძნელად ატარებდა; ხელოვნური განათება სუსტი იყო, საკნები მოძველებული და არცთუ ისე სუფთა.

59. პატიმრებს მხოლოდ კვირაში ერთხელ უშვებდნენ საშხაპეში (წყლის ოთხი გამაფრქვევლით), რომელიც რემონტისა და სისუფთავის თვალსაზრისით დამაკმაყოფილებელ მდგომარეობაში იყო. დაწესებულება საკმარისი რაოდენობით აწვდიდა პატიმრებს ჰიგიენურ პროდუქტებს (საპონი, კბილის პასტა, ერთჯერადი საპარსი მონყობილობები, ტუალეტის ქაღალდი და საკნების დასასუფთავებელი საშუალებები). სამრეცხაოს არარსებობის პირობებში დასახმარებლად რუსთავის №6 საპყრობილეს მიმართავდნენ, თუმცა რამდენიმე პატიმარმა დაიჩივლა, რომ ლოგინის თეთრეულს ძალიან იშვიათად რეცხავდნენ (თითქმის თვეში ერთხელ). რაც შეეხება პატიმრების ტანსაცმელს, მას ან თავად პატიმრები რეცხავდნენ საკნებში, ან ოჯახის წევრებს ატანდნენ გასარეცხად.

60. დღეგაცეცის პატიმრებისგან არ გაუგია საჩივრები დაწესებულებაში კვებასთან დაკავშირებით. მათ დღეში სამჯერ აჭმევდნენ, მათ შორის ხორცს და/ან თევზს. სამზარეულო საკმაოდ მოძველებული, მაგრამ სუფთა იყო და აღჭურვილობაც კარგ სამუშაო მდგომარეობაში ჰქონდათ.

61. **წპ რეკომენდაციას იძლევა, რომ თბილისის №7 საპყრობილეში გატარდეს სათანადო ზომები, რათა:**

- საკნებში შემცირდეს ფართობის ყოველ ერთეულზე ბინადართა რაოდენობა იმ მიზნით, რომ თითოეულ პატიმარზე მოდიოდეს სულ მცირე 4 მ.კვ;

- გარემონტდეს პირველი და მეორე დონეების საკნები, რათა ისინი სულ მცირე მე-3 დონის საკნების სტანდარტს მიუახლოვდეს (განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს დღის სინათლის, სუფთა ჰაერისა და ხელოვნური განათების ხელმისაწვდომობას);

- განხილული იქნეს პატიმრების მიერ შხაპის უფრო ხშირად მიღების შესაძლებლობა „ცინის ევროპული წესების“ ახალი რედაქციის 19.4 მუხლის კონტექსტში;

- ყველა პატიმარი უზრუნველყოფილი იქნეს ლოგინის სრული კომპლექტებით (ანუ ლეიბებით, საბნებით, ბალიშებით, თეთრეულით), რომლებიც სათანადო პერიოდულობით გაირეცხება.

ii. აქტივობა

62. პატიმრების უმრავლესობისთვის საკნის გარეთ ხელმისაწვდომი ერთადერთი აქტივობა იყო ჰაერზე სეირნობა, თუმცა შაბათ-კვირას არც ამის შესაძლებლობა ეძლეოდათ. გარდა ამისა, პატიმრების უმრავლესობამ აღნიშნა, რომ პრაქტიკულად ჰაერზე სეირნობა, ჩვეულებრივ, მხოლოდ 30 წუთი გრძელდებოდა. სასეირნო ზონა შედგებოდა მავთულის ბადიანი მაღალი კედლით გარემოცული ბეტონის ტერიტორიისგან, რომელზეც გრძელი სკამი იდგა. თავისი კონფიგურაციის, პატარა ზომის (სულ რაღაც 12 მ²) და პატიმრების რაოდენობის გამო, რომლებიც ერთდროულად სეირნობდნენ (8 კაცამდე), აღნიშნული ობიექტები ვერ უზრუნველყოფდნენ პატიმრებს ფიზიკური დატვირთვით.

63. სამუშაო მხოლოდ სამ მსჯავრდებულ პატიმარს ჰქონდა, რომლებიც მიმაგრებული იყვნენ დაწესებულებაში სამუშაოდ (სამზარეულოში საჭმლის განაწილებაზე და დასუფთავებაზე). დანარჩენი პატიმრები 23 საათს საკანში გამომწყვდეულები ატარებდნენ და არ იცოდნენ, დრო როგორ გაეყვანათ. ერთადერთი რამ, რაზეც ყურადღების გადატანა შეეძლოთ, ოჯახის წევრების მიერ მოტანილი წიგნებისა და გაზეთების კითხვა (ბიბლიოთეკა იქ არ იყო) და თვითნაკეთი სამაგიდო თამაშებით გართობა იყო. რადიო და ტელევიზორი საკნებში აკრძალული იყო. პატიმრებისთვის შეუძლებელი იყო სხვა საკნების პატიმრებთან ურთიერთობაც.

64. დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ №7 საპყრობილეში აქტივობასთან დაკავშირებით არსებული სიტუაცია სრულიად მიუღებელია. **წპ რეკომენდაციას იძლევა, რომ თბილისის №7 საპყრობილეში პრიორიტეტული ზომები იქნეს მიღებული დაწესებულებაში მყოფი პატიმრების აქტივობის მდგომარეობის გაუმჯობესების მიზნით. პირველ რიგში, ისინი უზრუნველყოფილი უნდა იქნენ ბიბლიოთეკით და უფლება მიეცეთ, საკანში რადიო და ტელევიზორი იქონიონ.**

გარდა ამისა, კომიტეტი რეკომენდაციას იძლევა, გადაიდგას ნაბიჯები, რათა პატიმრებს ყოველდღე სულ მცირე ერთი საათი შეეძლოთ სეირნობა, აგრეთვე, გაიზარდოს სასეირნო ეზოების ფართობი და ისინი ნაკლებად დამთრგუნველი იყოს.

65. ვიზიტის დროს დაწესებულებაში რამდენიმე პატიმარი იყო (მათ შორის ერთი სამუდამო პატიმრობაში), რომლებიც მარტო ჰყავდათ საკნებში დაახლოებით რვიდან თხუთმეტი თვის განმავლობაში. პირობები, რომლებშიც აღნიშნული პატიმრები იმყოფებოდნენ, განსაკუთრებულ აღნიშვნას არ იმსახურებს, მაგრამ **წპ** შემფოთებულია იმ ფაქტის გამო, რომ ხსენებულ პატიმრებს განმარტოებული პატიმრობის მსგავს პირობებში ამყოფებდნენ, როდესაც სხვა პატიმრებთან ურთიერთობის საშუალებას არ აძლევდნენ და ყოველგვარი აქტივობა გამორიცხებული იყო. ამ კონ-

ტექსტში გასათვალისწინებელია 54-ე პუნქტში გამოთქმული შენიშვნები. **ნპკ რეკომენდაციას იძლევა, რომ გადაიდგას ნაბიჯები აქტივობის რეჟიმის შესამუშავებლად თბილისის №7 საპყრობილის საკნებში განმარტოებულად მყოფი პატიმრებისთვის.**

ე. ზუგდიდის №4 საპყრობილე

66. №4 საპყრობილე ქალაქ ზუგდიდის ცენტრში მდებარეობს დასავლეთ საქართველოში. არსებითად ეს არის წინასწარი პატიმრობის დანესებულება, რომელიც იღებს წინასწარ პატიმრობაში მყოფ პირებს ზუგდიდიდან და სამეგრელოს რეგიონიდან. თავდაპირველი შენობა მე-19 საუკუნის ბოლოს აიგო, როგორც სამხედრო თავლა და ცარიზმის დასრულებამდე ცოტა ხნით ადრე გადაკეთდა სასჯელალსრულებით დანესებულებად. რეკონსტრუქციისა და გაფართოების შემდეგ იგი 1970-იანი წლების შუა პერიოდში ხელახლა გაიხსნა, როგორც წინასწარი დაკავების დანესებულება. საპყრობილის ხელმძღვანელობის თქმით, მას შემდეგ კაპიტალური რემონტი არ ჩატარებულა.

საპყრობილეში, რომელიც ოფიციალურად 305 ადამიანზეა გათვალისწინებული, დელეგაციის ვიზიტის პირველ დღეს 406 პატიმარი იყო, მათ შორის 22 ქალი და 5 არასრულწლოვანი. ციხის ბინადართა უმრავლესობა წინასწარ პატიმრობაში იყო, დანარჩენებს უკვე მისჯილი ჰქონდათ სასჯელი და სხვა დანესებულებაში გადაყვანას ელოდებოდნენ, 14 პატიმარი კი სასჯელს იხდიდა აქ და საპატიმროს მოვლის მხრივ სხვადასხვა მოვალეობას ასრულებდა.

ი. საცხოვრებელი პირობები

67. მომუშავე პატიმრების გარდა, რომლებიც ცალკე შენობაში იმყოფებოდნენ (იხ. 70-ე პუნქტი), პატიმრები მთავარ საპატიმრო ბლოკში იყვნენ მოთავსებული, რომელიც ორ დონეზე განთავსებული 27 საკნისგან შედგებოდა. თითქმის ყველა საკანი გადაჭედილი იყო (მაგ. რვა პატიმარი იყო 5-სანოლიან 11 მ.კვ საკანში; თვრამეტი პატიმარი იყო 12-სანოლიან 20 მ.კვ საკანში; ცხრამეტი პატიმარი იყო 14-სანოლიან 42 მ.კვ საკანში). ძირითადად პატიმრების რაოდენობა საწოლების რაოდენობას აღემატებოდა და ბევრი პატიმარი იძულებული იყო, იატაკზე ან მაგიდეზე დაეძინა, ან რიგრიგობით დანოლილიყო არსებულ საწოლებში.

68. საკნებში ბუნებრივი განათების, ხელოვნური განათებისა და ვენტილაციის პრობლემა იყო. პატიმრების თქმით, ზაფხულობით საკნებში საძინლად ცხელა. ცუდი ვენტილაციის გამო ციხის ადმინისტრაციამ გადაწყვიტა, ფანჯრის მინები ამოეღო, რაც მხოლოდ დროებითი ღონისძიებაა.

საკნები აღჭურვილი იყო ორსართულიანი საწოლებით, მაგიდით, სკამებით და თაროებით და ნაწილობრივ დაფარული სანკვანძებით, სადაც ტუალეტი და ნიჟარა იყო. მხოლოდ ღარიბ პატიმრებს აძლევდნენ ციხის ლეიბებსა და საბნებს, დანარჩენებს ეს ყველაფერი სახლებიდან ჰქონდათ მოტანილი.

საპატიმროს საცხოვრებელი ტერიტორიის უდიდესი ნაწილი მოძველებული იყო, დაზიანებული კედლებითა და იატაკებით, ნესტიანი ჭერით, დამტვრეული ნყლისა და კანალიზაციის მილებით, სახიფათოდ გაშიშვლებული ელექტროსადენებით. გარდა ამისა, ბევრი საკანი (კერძოდ, სანკვანძები) ჭუჭყიანი და ტარაკანებით, რწყილებით, ტილებით და პატარა მორიელებით სავსე იყო.

69. ორი საკანი ახლახან გაარემონტა ნითელი ჯვრის საერთაშორისო კომიტეტმა, რომ იქ ტუბერკულოზით დაავადებული პატიმრები მოეთავსებინათ. ეს საკნები გამოწვევის ნარმოადგენს ზემოხსენებული ზოგადი გავრანების ფონზე. ვიზიტის დროს ერთ-ერთ ამ საკანში, სადაც ძალიან კარგი პირობები იყო, პატიმარი ქალები იყვნენ. ქალებისთვის მეორე საკანიც იყო, სადაც ასევე უკეთესი პირობები აღინიშნებოდა, ვიდრე საპატიმროს დანარჩენ ნაწილში (ეს საკანი ახლახან შეღებეს და განათება და სუფთა ჰაერი უკეთესად მიენოდებოდა). ქალების ორივე საკანი ნაკლებად გადატვირთული იყო, კერძოდ, თითოეულ პატიმარ ქალს თავისი საწოლი ჰქონდა.

ოდნავ უკეთესი პირობები იყო მამრობითი სქესის არასრულწლოვანი პატიმრების საკანში, რომელიც არ იყო გადაჭედილი (ხუთი პატიმარი 30 მ.კვ საკანში) და უკეთესი ვენტილაცია ჰქონდა.

70. 14 მსჯავრდებული მომუშავე პატიმარი ცალკე საკანში იყო მოთავსებული, სადაც უკეთესი პირობები იყო, ვიდრე მთავარ საპატიმრო ბლოკში. მათი საძინებელი 70 მ.კვ იყო და იქ 18 საწოლი იდგა; ნაწილობრივ შეზღუდული პირობების კომპენსაცია იმის ხარჯზე ხდებოდა, რომ პატიმრები დროის ძირითად ნაწილს საძინებლის გარეთ ატარებდნენ. დღის სინათლე, ხელოვნური განათება, ვენტილაცია და გათბობა ადექვატური იყო. იქ იდგა ორსართულიანი საწოლები, სკამები, მაგიდები, კარადები და მთლიანად დაფარული სანკვანძი. გარდა ამისა, დელეგაციამ აღნიშნა, რომ იქ იყო ტელევიზორი, კომპიუტერი, დიდი რაოდენობით პირადი ნივთები, პლაკატები და მცენარეები.

71. პატიმრებს სამსახურში შესვლა საუკეთესო შემთხვევაში 10 დღეში ერთხელ შეეძლოთ, რაც აშკარად არ არის საკმარისი. გასაკვირი არ არის, რომ პატიმრები „შხაპს“ თვითნაკეთი მონყობილობების საშუალებით იღებდნენ სანკვანძებში. საპატიმროს ცენტრალური სამსახურე გავერანებული, მაგრამ სუფთა იყო და მხოლოდ 6 ნყლის გამფრქვევი ჰქონდა. ჰიგიენური საშუალებებიდან პატიმრებს მხოლოდ საპონს და საწმენდ საშუალებებს აძლევდნენ საკნების დასალაგებლად. დანესებულებაში არ იყო სამრეცხაო, რის გამოც პატიმრების ოჯახებს ან თავად პატიმრებს უნებდათ თეთრეულისა და ტანსაცმლის გარეცხვა.

72. დაწესებულების მიერ პატიმრებისთვის უზრუნველყოფილი საკვები ერთადერთი რამ იყო, რის შესახებაც დელეგაციას პატიმრების საჩივრები არ მოუხმენია. უფრო მეტიც, ყველა მათგანი ამბობდა, რომ ბოლო თვეებში საკვების ხარისხი საგრძნობლად გაუმჯობესდა, ხოლო რაოდენობამ იმატა. ხორცი და/ან თევზი ყოველდღე იყო მენიუში, ასევე, ჩვეულებრივი კვების რაციონში ბოსტნეული და კვერცხი იყო შეტანილი. სამზარეულოს რაც შეეხება, ის მოძველებული ყაიდისა იყო, მაგრამ სუფთა.

73. საპრობილის დირექტორმა დელეგაციას აცნობა, რომ ზუგდიდის გარეუბანში დაგეგმილი იყო ახალი ციხის აშენება, რომელიც №4 საპრობილეს შეცვლიდა. ახალი დაწესებულების გახსნა, სადაც 400 ადგილი წინასწარი დაკავების სექციაში იქნებოდა, ხოლო 600 ადგილი - მსჯავრდებულ პატიმრების სექციაში, 2009 წლისთვის არის გათვალისწინებული. **ნპპ-ს სურს, უფრო დეტალური ინფორმაცია მიიღოს ამ გეგმებთან დაკავშირებით.**

74. ზემოხსენებული გეგმების მიუხედავად, რამდენადაც №4 საპრობილე კვლავაც ფუნქციონირებს, **ნპპ რეკომენდაციას იძლევა, გადაიდგას შემდეგი ნაბიჯები:**

- შემცირდეს საკნებში ფართობის ყოველ ერთეულზე ბინადართა რაოდენობა, რათა ყველა პატიმარს თავისი საწოლი ჰქონდეს და საბოლოოდ თითოეულ პატიმარზე სულ მცირე 4 მ.კვ საცხოვრებელი სივრცე მოდიოდეს;

- საკნებში გაუმჯობესდეს დღის სინათლის, ხელოვნური განათებისა და ვენტილაციის მისაწვდომობა და უზრუნველყოფილი იქნეს სისუფთავე;

- ყველა პატიმარი უზრუნველყოფილი იყოს ლეიბებით, ბალიშებით, საბნებითა და თეთრეულით, რომელიც სათანადო რეგულარულობით გაირეცხება;

- უზრუნველყოფილი იქნეს პატიმრებისთვის საშხაპის ხელმისაწვდომობა „ციხის ევროპული წესების“ ახალი რედაქციის 19.4 მუხლის კონტექსტში;

- პატიმრები უზრუნველყოფილი იქნენ პირადი ჰიგიენის საშუალებების ადექვატური რაოდენობის უფრო ფართო ასორტიმენტით (კბილის პასტა, ტუალეტის ქაღალდი, სპეციალური სანიტარიული საშუალებები ქალებისათვის და ა.შ.).

ii. აქტივობა

75. 14 მსჯავრდებული პატიმრების გარდა, რომლებიც სამზარეულოში მუშაობდნენ, საქმლის გაცემაზე, დასუფთავებასა და ტექნომსახურების სხვა სამუშაოებზე არც ერთი პატიმარი არ მუშაობდა. საკნის გარეთ აქტივობის არც ერთი სახეობა არ იყო ორგანიზებული. პატიმრები საკნებს მხოლოდ ერთ შემთხვევაში, სულ რაღაც 15-30 წუთი ჰქაერზე სეირნობის დროს ტოვებდნენ და ისიც არაყოველღე (კვირაობით სეირნობა არ შეიძლებოდა). ექვსი სასეირნო ეზო დამთრგუნველად გამოიყურებოდა (მავთულის ბადით დაბოლოებული მაღალი კედლები) და პატარა ზომისა იყო (20 მ.კვ-მდე). ეს ეზოები ძალიან გადაიტვირთება, თუ იქ ყველაზე დიდი საკნების (24-კაციანი) ყველა პატიმარს გაიყვანენ.

შესაბამისად, პატიმრები თითქმის მთელ დროს ტელევიზორს უყურებდნენ და რადიოს უსმენდნენ (საკუთარი ტელევიზორები ნებადართული იყო), სამაგიდო თამაშებით ერთობოდნენ, გაზეთებსა და წიგნებს კითხულობდნენ. ციხეში პატარა ბიბლიოთეკა იყო ძირითადად საბჭოთა პერიოდიდან გადმოყოლილი წიგნებით, რომლებიც მაინცდამაინც პოპულარული არ იყო პატიმრებში. ხაზგასმით უნდა აღინიშნოს, რომ არასრულწლოვანი პატიმრების აქტივობის რეჟიმიც ისეთივე მწირი იყო, როგორც სრულწლოვნებისა.

ნპპ რეკომენდაციას იძლევა, რომ საქართველოს ხელისუფლებამ სერიოზულ ძალისხმევას მიმართოს ზუგდიდის №4 საპრობილის პატიმრებისათვის სხვადასხვა სახის აქტივობის შესამუშავებლად 33-ე პუნქტში გამოთქმული ზოგადი შენიშვნების გათვალისწინებით. სასწრაფო ზომები უნდა იქნეს მიღებული, რათა არასრულწლოვანი პატიმრებს შესთავაზონ საგანმანათლებლო, რეკრეაციული და სპორტული აქტივობა, რომელიც გაითვალისწინებს მათი ასაკობრივი ჯგუფის სპეციფიკურ საჭიროებებს. გარდა ამისა, კომიტეტი რეკომენდაციას იძლევა, რომ მიღებული იქნეს ზომები, რათა ყველა პატიმარს ჰქონდეს შესაძლებლობა, ყოველდღე სულ მცირე ერთი საათი გაისეირნოს ჰაერზე, გაიზარდოს სასეირნო ეზოები და ისინი ნაკლებად დამთრგუნველად გამოიყურებოდეს.

4. ჯანდაცვის მომსახურება

76. მიუხედავად იმისა, რომ სამედიცინო პერსონალი იმ სასჯელალსრულებით დაწესებულებებში, რომლებიც დელეგაციამ მოინახულა, კეთილ ნებასა და მონდომებას ამჟღავნებდა, პატიმრების სამედიცინო მომსახურება კვლავაც პრობლემური რჩება, რადგან პერსონალის, სამედიცინო ობიექტებისა და რესურსების ნაკლებობა შეინიშნება. პატიმრების საჩივრები დელეგაციამ მოინახულებულ ყველა დაწესებულებაში მოისმინა და ისინი ეხებოდა ექიმთან დაგვიანებით მისვლას, არაადექვატური ხარისხის სამედიცინო მომსახურებას (კერძოდ სტომატოლოგიურ და ფსიქიატრიულ მომსახურებას) და სირთულეებს გარეშე სპეციალისტებისა და საავადმყოფო ობიექტების მისაწვდომობასთან დაკავშირებით.

რუსთავის №2 სასჯელაღსრულებით დაწესებულებაში იყო მთავარი ექიმი, ქირურგი და სამი თერაპევტი, რომლებიც 30%-იან განაკვეთზე მუშაობდნენ (რაც ერთ სრულ განაკვეთს შეადგენდა), ერთი ფარმაკოლოგი და სამი ექთანი. ერთი ექიმი და ექთანი 24-საათიან რეჟიმში მუშაობდნენ. სტომატოლოგი არ იყო და პატიმრებს, რომლებსაც სტომატოლოგიური მკურნალობა სჭირდებოდათ, გარეშე საავადმყოფოში წაყვანამდე მოცდა უწევდათ. მონვეული კონსულტანტები, ფსიქიატრის ჩათვლით, პერიოდულ მიღებას ატარებდნენ დაწესებულებაში.

თბილისის №5 საპრობილის სამედიცინო პერსონალი სამი თერაპევტის, სტომატოლოგის, ქირურგის, ფტიზიატრის და რვა ექთანისგან შედგებოდა. სამი ექთანი ლამითაც რჩებოდა.

რუსთავის №6 საპრობილეში მთავარი ექიმი (სპეციალობით ფსიქონევროლოგი), ორი თერაპევტი, ქირურგი და ოთხი ექთანი იყო. ერთი ექიმი და ექთანი 24-საათიან რეჟიმში მუშაობდნენ. ვიზიტის მომენტში იქ იყო სტომატოლოგის, ფსიქიატრის, ფტიზიატრის, დერმატოლოგისა და ფარმაცევტის ვაკანსიები. გარეშე სპეციალისტები თვეში რამდენჯერმე მოდიოდნენ საპრობილეში.

თბილისის №7 საპრობილეში ერთი სრულგანაკვეთიანი ექიმი იყო, რომელიც დილის 9 საათიდან საღამოს 7 საათამდე მუშაობდა კვირის დღეებში და სხვა დროს გამოძახებით მოდიოდა. იქვე იყო ერთი ექთნის ადგილი, რომელიც იმ მომენტში ვაკანტური იყო. საჭიროების შემთხვევაში შეიძლება ექიმის გამოძახება ახლომდებარე ციხის ცენტრალური საავადმყოფოდან. სტომატოლოგი არ იყო და პატიმრები, რომლებსაც სტომატოლოგიური მკურნალობა სჭირდებოდათ, ციხის ცენტრალურ საავადმყოფოში გადაჰყავდათ.

ზუგდიდის №4 საპრობილეში ერთი თერაპევტი, ერთი სტომატოლოგი და სამი ექთანი იყო (ყველა სრულ განაკვეთზე). ექიმის ერთი ვაკანსია იყო. ერთ-ერთი ექთანი 24-საათიან რეჟიმში მუშაობდა.

ნპკ რეკომენდაციას იძლევა, რომ მიღებული იქნეს ზომები ზემოხსენებულ დაწესებულებებში ვაკანტური ადგილების შესავსებად და სამედიცინო პერსონალის რესურსების გასაძლიერებლად. სასწრაფოდ უნდა გაუმჯობესდეს სტომატოლოგიური მომსახურება. ფსიქიატრიულ მკურნალობასთან დაკავშირებით იხ. 82-ე პუნქტი.

77. დელეგაციამ აღნიშნა, რომ მედიკამენტებით მომარაგება და მათი ასორტიმენტი იმ დაწესებულებებში, რომლებიც მან მოინახულა, ბოლო წლებში საგრძობლად გაუმჯობესდა. მიუხედავად ამისა, ზოგიერთი პატიმარი ჩიოდა, რომ ყველა საჭირო წამალს მათთვის ოჯახები ყიდულობდნენ.

სამედიცინო აღჭურვილობა დელეგაციის მიერ მონახულებულ დაწესებულებებში ძირითადად სტეტოსკოპებით და წნევის გასაზომი აპარატებით შემოიფარგლებოდა, ხოლო რენტგენის გადასაღები ან სისხლის ანალიზის ასაღები მონყობილობები არ იყო, ამის გამო უსისტემო იყო ინფექციური დაავადებების, მათ შორის ტუბერკულოზის გამოვლენა, განსაკუთრებით თბილისის №5 საპრობილეში, რომელიც ციხის სისტემაში მოსახვედრი მთავარი პუნქტია (იხ. 81-ე პუნქტი).

ნპკ მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას, ძირფესვიანად განაახლოს სამედიცინო აღჭურვილობა სასჯელაღსრულებით დაწესებულებებში, რომლებიც დელეგაციამ მოინახულა.

78. პატიმრები, რომლებსაც სტაციონარში მოთავსება სჭირდებოდათ, ცენტრალურ სასჯელაღსრულებით საავადმყოფოში გადაჰყავდათ საპატიმროს ექიმის რეკომენდაციით. დელეგაციის მიერ მონახულებულ დაწესებულებებში რამდენიმე საჩივარი გამოითქვა ამგვარი გადაყვანის გაჭიანურებასთან დაკავშირებით, რაც შეზღუდული შესაძლებლობებით იყო გამონვეული. პატიმრები, რომლებიც ვერ გადაჰყავდათ ცენტრალურ სასჯელაღსრულებით საავადმყოფოში, ფინანსურად თავიანთ ოჯახებზე იყვნენ დამოკიდებული (როგორც ჩანს, ეს საავადმყოფოში ესკორტირების ხარჯებსაც ითვალისწინებდა). **ნპკ რეკომენდაციას იძლევა, რომ მიღებული იქნეს ზომები სათანადო სამედიცინო დაწესებულებებში იმ პატიმრების სწრაფად გადასაყვანად, რომლებსაც სტაციონარული მკურნალობა სჭირდებათ.**

79. ექიმებისა და ექთნების არასაკმარისი რაოდენობის გამო დაწესებულებაში მიღების დროს პატიმრების სამედიცინო შემოწმება ზედაპირულ ხასიათს ატარებდა, თუ საერთოდ ტარდებოდა. ერთადერთი დაწესებულება, სადაც პატიმრებს სისტემატურად ამოწმებდნენ მიღებისას, თბილისის №5 საპრობილე იყო, სადაც ექიმი და ექთანი ახლად მიღებულ პატიმრებს ხდიდნენ და ამოწმებდნენ, ჰქონდათ თუ არა მათ დაზიანებები. დაზიანების აღმოჩენის შემთხვევაში ან ცუდი მოპყრობის შესახებ საჩივრების არსებობისას ისინი დაუყოვნებლივ ატყობინებდნენ პროკურატურას, თუმცა სხვა მხრივ საწყისი სამედიცინო დათვლიერება ზედაპირული იყო და ვერ ახდენდა დაკავებულ პირთა ჯანდაცვის საჭიროებათა იდენტიფიცირებას. სხვა დაწესებულებებში, რომლებიც დელეგაციამ მოინახულა, პატიმრის მიღების დროს მათი შემოწმება სავალდებულო არ იყო. პატიმარი შეიძლება ექიმს ენახა მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ მას კონკრეტული ჩივილები ჰქონდა ჯანმრთელობასთან დაკავშირებით და შემოწმებას ითხოვდა.

ნპკ რეკომენდაციას იძლევა, რომ საქართველოს ხელისუფლებამ მიიღოს ზომები, რათა ყველა ახლად მიღებული პატიმარი საპრობილეში შემოსვლიდან 24 საათის განმავლობაში გასინჯოს სამედიცინო პერსონალის წარმომადგენელმა. აღნიშნული სამედიცინო შემოწმება ყოველმხრივი უნდა იყოს და ითვალისწინებდეს ინფექციური დაავადებების გამოსავლენ სკრინინგს.

გარდა ამისა, წარსულის მსგავსად, სამედიცინო შემონმება პაციმრების მიღების დროს და ასევე მომდევნო შემონმებები უსაფრთხოების მუშაკის თანდასწრებით ხდებოდა. **ნპკ იმეორებს დიდი ხნის წინ გამოთქმულ რეკომენდაციას, რომ ყველა სამედიცინო შემონმება ჩატარდეს მოსმენის გარეშე და თუ ამას ექიმი არ მოითხოვს რომელიმე კონკრეტულ შემთხვევაში – არასამედიცინო პერსონალის გარეშე.**

80. წინა ვიზიტის შემდეგ არ აღინიშნება წინსვლა სამედიცინო დოკუმენტაციასთან დაკავშირებით. სამედიცინო ისტორია პაციმრების მხოლოდ მცირე რაოდენობას ჰქონდა (ანუ მათ, ვისაც კონკრეტული სამედიცინო პრობლემა აწუხებდა). **წინა რეკომენდაციების შესაბამისად, ნპკ რეკომენდაციას იძლევა, რომ საქართველოს ხელისუფლებამ გადადგას ნაბიჯები თითოეული პაციმრისთვის პერსონალური და კონფიდენციალური სამედიცინო ისტორიის გასახსნელად, რომელშიც დაფიქსირდება დიაგნოსტიკური ინფორმაცია, მიმდინარე ინფორმაცია პაციმრის ჯანმრთელობისა და მისი მკურნალობის, მისთვის ჩატარებული სპეციალური შემონმებების შესახებ.**

81. **ნპკ** შემოფოთებას გამოთქვამს, რომ მეორე პერიოდული ვიზიტის დროს ტუბერკულოზის წინააღმდეგ ბრძოლაში აღნიშნულ წარმატებას საფრთხე შეექმნა პაციმართა რაოდენობის მკვეთრი ზრდისა და აქედან გამომდინარე, ციხის გადატვირთვის გამო. ნითელი ჯვრის საერთაშორისო კომიტეტის ძალისხმევის მიუხედავად, შეუძლებელი გახდა ახლად შემოსული ყველა პაციმრის სამედიცინო შემონმება თბილისის №5 საპყრობილეში. გარდა ამისა, საპაციმროში შემოსვლისას სავალდებულო სამედიცინო შემონმების, აგრეთვე საჭირო ლაბორატორიული აღჭურვილობის არარსებობის გამო ზუგდიდის №4, რუსთავის №6, თბილისის №7 საპაციმროებში, აგრეთვე რუსთავის №2 სასჯელაღსრულებით დაწესებულებაში არ ტარდებოდა სისტემატური სკრინინგი ტუბერკულოზის გამოსავლენად.

ნპკ მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას, პაციმრების სისტემატური სკრინინგისა და მკურნალობის გზით გააგრძელოს ტუბერკულოზის წინააღმდეგ ბრძოლა სასჯელაღსრულების სისტემაში, ტუბერკულოზის კონტროლის თმ მეთოდის შესაბამისად.

82. რაც შეეხება პაციმრების ფსიქიატრიული მკურნალობის უზრუნველყოფას, სიტუაცია იმ დაწესებულებებში, რომლებიც დელეგაციამ მოინახულა 2007 წლის ვიზიტის დროს, **ნპკ-ს** სერიოზულ შემოფოთებას იწვევს. თითოეულ სასჯელაღსრულებით დაწესებულებაში იყო ფსიქიატრიული და ფსიქოლოგიური პრობლემების მქონე გარკვეული რაოდენობის პაციმრები. თუმცა ფსიქიატრების არარსებობა (მაშინაც კი, როდესაც ფსიქიატრის თანამდებობა გათვალისწინებული იყო, ის ვაკანტური იყო) შეუძლებელს ხდიდა ფსიქიკური აშლილობის მქონე პაციმრების გამოვლენასა და მკურნალობას. საპყრობილის ექიმებს ეკრძალებოდათ რაიმე ფსიქოტროპული პრეპარატის გამოწერა, რის გამოც ხშირად იყო შემთხვევები, როდესაც წყდებოდა დაპაციმრებამდე დაწყებული მკურნალობა. დელეგაციამ შემოფოთებით აღნიშნა, რომ პაციმრები, რომლებსაც სასამართლომ იძულებითი ფსიქიატრიული მკურნალობა მიუსაჯა, ვერ იღებდნენ ამ სახის თერაპიას. უმრავლეს შემთხვევებში ფსიქიატრიული მკურნალობისთვის ერთადერთი საშუალება იყო ციხის ცენტრალურ საავადმყოფოში გადაყვანა. **ნპკ რეკომენდაციას იძლევა, რომ საქართველოს ხელისუფლებამ მიიღოს ზომები დელეგაციის მიერ მონახულებულ დაწესებულებებში ფსიქიატრების დასანიშნად და პაციმრებისათვის ფსიქიატრიული მკურნალობის უზრუნველსაყოფად.**

რაც შეეხება ფსიქოლოგებს, მხოლოდ რუსთავის №6 საპყრობილეში იყო ერთი ფსიქოლოგი ქალბატონი. იგი სრულ განაკვეთზე მუშაობდა 2006 წლის მაისიდან და ინდივიდუალურ დამხმარე ფსიქოთერაპიას სთავაზობდა ძირითადად სამუდამო პაციმრობაში მყოფ ადამიანებს. პაციმრები მის მუშაობას მაღალ შეფასებას აძლევდნენ. გარდა ამისა, ზუგდიდის №4 საპყრობილეს დირექტორს არაოფიციალური შეთანხმება ჰქონდა ადგილობრივი მონიტორინგის კომისიის ერთ-ერთ წევრთან (განათლებით ფსიქოლოგთან), რომელსაც შეეძლო, სათანადო მოთხოვნის შემთხვევაში, მოენახულებინა პაციმარი. **ნპკ მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას, შემოიღოს ციხის ფსიქოლოგის პროფესია და ამ სახის პერსონალს შესთავაზოს გარეშე სტიმულირება, დახმარება და ტრენინგი.**

83. დელეგაციას აცნობეს, რომ ნარკოტიკებთან დაკავშირებული პრობლემების მქონე პაციმრების რაოდენობა იზრდება. თუმცა ზრდის ტენდენციის მქონე ნარკომანიის პრობლემაზე რეაგირება, როგორც ჩანს, ძირითადად იმაში გამოიხატება, რომ ნარკომანებს ციხეში ათავსებენ, თანაც ყოველგვარი სამედიცინო თუ ფსიქოლოგიური პროგრამების გარეშე, რომლებიც დაეხმარებოდა მათ ნარკოტიკების გამოყენებასთან დაკავშირებული პრობლემების თავიდან აცილებაში ან დაძლევაში.

ნპკ-ს მიაჩნია, რომ ნარკოტიკებთან დაკავშირებული პრობლემების მქონე პაციმრების დახმარება უნდა აერთიანებდეს პრევენციულ პოლიტიკასა და სამედიცინო დეტოქსიფიკაციის, ფსიქოლოგიური მხარდაჭერის, რეაბილიტაციის და ჩანაცვლების პროგრამებს. **ნპკ რეკომენდაციას იძლევა, რომ საქართველოს ხელისუფლებამ შეიმუშაოს მრავალმხრივი სტრატეგია ნარკოტიკებთან დაკავშირებული პრობლემების მქონე პაციმრების დასახმარებლად, წინამდებარე შენიშვნების გათვალისწინებით.**

84. დაბოლოს, **ნპკ**-სთვის გასაგებია, რომ მიღებულია გადაწყვეტილება საპატიმროების ჯანდაცვის გადაცემის შესახებ იუსტიციის სამინისტროდან შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალურ საკითხთა სამინისტროს გამგებლობაში, თუმცა გადაცემის დეტალები კვლავაც შესათანხმებელია ამ ორ სამინისტროს შორის. ამავე დროს, შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალურ საკითხთა სამინისტრომ წამოიწყო საჭიროებათა შეფასების პროექტი (წითელი ჯვრის საერთაშორისო კომიტეტის დახმარებით). **ნპკ** შეშფოთებას გამოთქვამს, რომ სანამ მოლაპარაკებები და საჭიროებათა შესწავლა მიმდინარეობს, პატიმრების ჯანდაცვის უზრუნველყოფა კვლავაც სტანდარტულზე დაბალი რჩება, რადგან პრიორიტეტები არ არის განსაზღვრული და არ აღინიშნება ინვესტიციების განხორციელებისთვის მზადყოფნა. **ნპკ-ს სურს, მიიღოს ერთი უწყებიდან მეორისათვის ციხის ჯანდაცვის გადაცემასთან დაკავშირებული ინფორმაცია, მათ შორის კონკრეტული გეგმები და მათი განხორციელების გრაფიკი. ამ კონტექსტში კომიტეტს სურს, აღნიშნოს, რომ რა ტიპის ინსტიტუციური გადაწყვეტილება არ უნდა მიიღონ საპატიმროებში ჯანდაცვის უზრუნველყოფასთან დაკავშირებით, არსებითი ის არის, რომ საპატიმროს ექიმების კლინიკური გადაწყვეტილებები ეფუძნებოდეს მხოლოდ სამედიცინო კრიტერიუმებსა და მათი მუშაობის ხარისხს და ეფექტიანობას აფასებდნენ კვალიფიციური სამედიცინო ავტორიტეტები.**

5. **ნპკ-ს მანდატთან დაკავშირებული სხვა საკითხები**

ა. ციხის თანამშრომლები

85. თავისი წინა ვიზიტების შესახებ ანგარიშებში **ნპკ** ხაზგასმით აღნიშნავდა ციხის თანამშრომლების დაქირავებისა და ტრენინგის მნიშვნელობას³⁷. 2007 წლის ვიზიტის მსვლელობისას იუსტიციის სამინისტროს წარმომადგენლებმა **ნპკ-ს** დელეგაციას აცნობეს ამ სფეროში მიღწეული წარმატებები. კერძოდ, ციხის სისტემის რეფორმის ოთხწლიანი სამოქმედო გეგმის ფარგლებში მიიღეს გადაწყვეტილება დამატებითი 4,000 ოფიცრის დაქირავების თაობაზე. ასევე მიიღეს ზომები ციხის თანამშრომლების მუშაობისთვის მეტი მიმზიდველობის მინიჭების თვალსაზრისით, მათ შორის, ბოლო პერიოდში ხელფასების გაზრდის მეშვეობით. გარდა ამისა, პერიმეტრის უსაფრთხოების პასუხისმგებლობა თანდათანობით გადაეცა იუსტიციის სამინისტროს წევრადელებს. ამის მიზანია ციხის თანამშრომლების გამოთავისუფლება იმისათვის, რომ მათ მეტი დრო ჰქონდეთ ციხის შიდა ნაწილში მუშაობისთვის. ჩამოყალიბდა, აგრეთვე, ცალკე საბადრაგო სამსახური, რომელიც უზრუნველყოფს თითოეულ ციხეში თანამშრომლების საკმარის რაოდენობას.

მიუხედავად ზემოთ ხსენებული მცდელობებისა, დელეგაციამ ნახა, რომ მონახულებულ დაწესებულებებში პატიმართა საცხოვრებელ ნაწილში მომუშავე თანამშრომლების რაოდენობა დაბალია და, ასევე, შეიტყო, რომ არსებობდა შეუესებელი ვაკანსიებიც³⁸. ამ კონტექსტში **ნპკ-ს** სურს აღნიშნოს, რომ პოზიტიური ურთიერთობა თანამშრომლებსა და პატიმრებს შორის და პატიმრებისთვის რაიმე აქტივობების უზრუნველყოფა მნიშვნელოვნად იქნება დამოკიდებული მოცემულ დროს დაკავების ადგილებში საკმარისი რაოდენობის თანამშრომლების ფუნქციონირებაზე. ზოგადად, თანამშრომელთა მცირე რაოდენობა და/ან თანამშრომელთა გარკვეული კატეგორიის ნაკლებობა ამცირებს პატიმრებთან უშუალო კონტაქტის დამყარების შესაძლებლობას და, ბუნებრივია, ხელს უშლის პოზიტიური ურთიერთობის ჩამოყალიბებას. კიდევ უფრო ზოგადად რომ ითქვას, ეს შექმნის გარემოს, რომელიც არ იქნება უსაფრთხო არც თანამშრომლებისთვის და არც პატიმრებისთვის. გარდა ამისა, თანამშრომელთა მცირე რაოდენობა უარყოფით ზეგავლენას მოახდენს აქტივობათა პროგრამის ხარისხსა და დონეზე. **ნპკ-ს რეკომენდაციაა, საქართველოს ხელისუფლებამ გააგრძელოს სასჯელაღსრულებით დაწესებულებებში პატიმართა საცხოვრებელი ნაწილის კადრებით დაკომპლექტების დონის გაუმჯობესებისკენ მიმართული მცდელობა.**

უფრო ზოგადად, დელეგაცია დააფიქრა თანამშრომლების მაღალმა დენადობამ, განსაკუთრებით ხელმძღვანელობის მაღალ დონეზე და აღნიშნულს ზემოქმედებამ მონახულებული დაწესებულებების მუშაობაზე. ამ კონტექსტში **ნპკ-ს** სურს, შეახსენოს ხელმძღვანელობას „ხელმძღვანელობის“ „ციხის ევროპულ წესებში“ დადგენილი მნიშვნელობა – ციხის ხელმძღვანელისთვის აუცილებელია ადექვატური კვალიფიკაცია, შესაბამისი პროფესიული ტრენინგი და გამოცდილება³⁹. **ნპკ-ს რეკომენდაციაა, რომ საქართველოს ხელისუფლებამ გადადგას ნაბიჯები და უზრუნველყოს, რომ ციხის ხელმძღვანელის კარიერის დაგეგმვა ეფუძნებოდეს სწორედ ამ ნიშნებს.**

86. 2007 წლის ვიზიტის მსვლელობისას **ნპკ-მ** ასევე შეიტყო ხელისუფლების მიერ თანამშრომლების ტრენინგთან დაკავშირებით გადადგმული ნაბიჯები. 2005 წლის ნოემბერში სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის სასწავლო ცენტრის გახსნის შემდეგ ციხის ყველა თანამშრომლის

37 იხ. CPT/Inf (2002) 14-ის 124-ე პუნქტი და 130 ოფ CPT/Inf (2005) 12-ის 130-ე პუნქტი.

38 მაგალითად, 40 ვაკანტური ადგილი რუსთავის მე-2 და მე-8 სასჯელაღსრულებით დაწესებულებაში და თბილისის მე-7 საპყრობილეში.

39 იხ., მაგალითად, „ციხის ევროპული წესების“ 84.1 წესი (ყოველ ციხეს უნდა ჰყავდეს ამ თანამდებობისთვის სათანადოდ კვალიფიციური დირექტორი, იქნება ეს მისი ხასიათი, ადმინისტრაციული უნარი, შესაბამისი პროფესიული მომზადება თუ გამოცდილება) და 84.2 წესი (დირექტორი ინიშნება სრული განაკვეთით და მან მთელი თავისი დრო უნდა დაუთმოს თავისი ოფიციალური ვალდებულებების შესრულებას).

რომელმა გაიარა 45 - დღიანი სასწავლო კურსი, რომელიც შედგებოდა ისეთი საგნებისგან, როგორებიცაა: შესაბამისი კანონმდებლობა, ფსიქოლოგია და კონფლიქტების პრევენცია. რაც შეეხება ახალი თანამშრომლების საწყის ტრენინგს, იგი მოიცავდა სტანდარტულ ორკვირიან პროგრამას და, ასევე, სპეციალურ კურსებს თანამშრომლების კატეგორიების მიხედვით. თანამდებობაზე დამტკიცებისთვის საჭირო იყო ამ კურსების ბოლოს გამოცდის ჩაბარება.

ნპკ მიესალმება ზემოთ მითითებულ მცდელობებს და **სწამს, რომ საქართველოს ხელისუფლება კვლავაც მიაჩნებს პრიორიტეტს ციხის თანამშრომლების როგორც საწყისი, ასევე შემდგომი ტრენინგის საკითხის განვითარებას.**

რაც შეეხება იუსტიციის სამინისტროს წვევამდებებს, რომლებიც მუშაობენ სასჯელაღსრულებითი დაწესებულებების პერიმეტრზე, კომიტეტს სურს იცოდეს, გადიან თუ არა ისინი რაიმე სპეციალურ ტრენინგს მუშაობის დაწყებამდე. ამ კონტექსტში **ნპკ-ს** სურს იმ ოქმების ასლების მიღება, რომლებიც ეხება ძალისა და ცეცხლსასროლი იარაღის გამოყენებას პერიმეტრზე მომსახურე თანამშრომლების მიერ.

87. ზუგდიდის №4 საპრობილემო დელეგაციას შეატყობინეს, რომ ციხეში არ არიან ზედამხედველი ქალები, მიუხედავად იმისა, რომ ციხეში მუდმივად იმყოფებიან პატიმარი ქალები. გენდერული თვალსაზრისით, დელიკატური ამოცანების (როგორიცაა, მაგალითად, ჩხრეკა) შესასრულებლად თხოვნით მიმართავენ ხოლმე ადმინისტრაციის თანამშრომელ ქალებს ან მამაკაცი ოფიცრების მეუღლეებს. **ნპკ-ს** მიაჩნია, რომ ქალებისთვის განკუთვნილ ციხეებში ყოველთვის უნდა იმყოფებოდეს მორიგე ზედამხედველი ქალი. **ნპკ-ს რეკომენდაციაა, საქართველოს ხელისუფლებამ ზუგდიდის №4 საპრობილემო აიყვანოს სამსახურში ქალი ზედამხედველები.**

ბ. კონტაქტი გარე სამყაროსთან

88. წინა ვიზიტების შესახებ ანგარიშებში **ნპკ** აღნიშნავდა პატიმრების მიერ გარე სამყაროსთან კარგი კონტაქტის შენარჩუნების მნიშვნელობას და აყალიბებდა რეკომენდაციებს ამასთან დაკავშირებით⁴⁰. სამწუხაროდ, 2007 წლის ვიზიტისას გამოძღვრავდა, რომ პატიმრების პაემნების უფლებები კიდევ უფრო შეიზღუდა.

89. წინასწარ პატიმრობაში მყოფ ადამიანებს კვლავ სჭირდებოდათ ნებართვა პაემნისთვის კომპეტენტური საგამოძიებო ორგანოს ან სასამართლოსგან. ნებართვის მიღების შემდეგ მათ თვეში მხოლოდ ორჯერ შეეძლოთ თავიანთ ახლობლებთან შეხვედრა. ნაემნის საწინააღმდეგო კომიტეტი აცნობიერებს, რომ აღნიშნული საკითხი ამჟამად შეისწავლება სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსისა და პატიმრობის კოდექსის პროექტების განხილვის პროცესში. რამდენადაც კომიტეტისთვის ცნობილია, წინასწარ პატიმრობაში მყოფი ადამიანების პაემნებთან დაკავშირებით შემოთავაზებული ახალი წესები სრულიად განსხვავდება არსებული წესისგან, ანუ ზოგადად პაემნები ნებადართული უნდა იქნეს და უნდა აიკრძალოს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ამას მოითხოვს გამოძიების საჭიროება. თუ ახალ წესებს მიიღებენ, ეს იქნება სწორი მიმართულებით გადადგმული ნაბიჯი. **ნპკ-ს რეკომენდაციაა, საქართველოს ხელისუფლებამ შეცვალოს პაემნის წესი წინასწარ პატიმრობაში მყოფი ადამიანებისთვის, რისთვისაც მან უნდა გაითვალისწინოს შესწორებული „ციხის ევროპული წესების“ 99-ე წესი⁴¹.**

90. **ნპკ-ს** მეორე პერიოდული ვიზიტის შემდეგ კიდევ უფრო გამკაცრებულია მსჯავრდებულთა პაემნებთან დაკავშირებული წესები. კერძოდ, 2006 წლის ივნისში მიღებული „პატიმრობის შესახებ“ კანონის შესწორების თანახმად, გრძელვადიანი პაემნები გაუქმდა ყველა კატეგორიის პატიმრებისთვის. ასევე შემცირდა მოკლევადიანი პაემნების რაოდენობაც. ვიზიტის პერიოდში პატიმრებს, რომლებიც სასჯელს იხდიდნენ საერთო რეჟიმის საპატიმროებში, ჰქონდათ ორი მოკლევადიანი პაემნის (თითოეული ერთი საათის ხანგრძლივობით) უფლება თვეში, ხოლო პატიმრებს, რომლებიც სასჯელს მკაცრი რეჟიმის საპატიმროში იხდიდნენ – ერთი ასეთი პაემნის უფლება ყოველ ორ თვეში. პაემნის უფლება კიდევ უფრო შეზღუდულია სამუდამო პატიმრობაში მყოფთათვის (ოთხი მოკლევადიანი პაემანი წელიწადში) და იმ პირებისთვის, რომლებიც სასჯელს საპრობილის რეჟიმში იხდიან (ორი პაემანი წელიწადში). ამიტომ სულაც არ არის გასაკვირი, რომ **ნპკ-ს** დელეგაციის 2007 წლის ვიზიტისას გამოკითხული პატიმრების უმრავლესობა ჩიოდა თავის ოჯახებთან ადექვატური კავშირის შენარჩუნების შეუძლებლობაზე.

როგორც მოსალოდნელია, პატიმრობის კოდექსის პროექტი უნდა ითვალისწინებდეს გრძელვადიანი (48 საათამდე) პაემნების ხელახლა შემოღებას და მოკლევადიანი პაემნების ხანგრძლივობისა და სიხშირის გაზრდას (2 საათამდე). პროექტის შესაბამისად, პატიმრებს, რომლებიც საპრობილის რეჟიმში იხდიან სასჯელს, უნდა ჰქონდეთ, სულ ცოტა, თვეში ერთი ხანმოკლე და წელიწადში ერთი ხანგრძლივი პაემნის უფლება. პაემნების უფლება უფრო ფართო უნდა იყოს ნახევრად დახურულ სასჯელაღსრულებით დაწესებულებებში (ანუ ორი მოკლევადიანი პაემანი ყოველთვიურად და ორი გრძელვადიანი პაემანი წელიწადში) ისევე, როგორც არასრულწლოვანი

40 იხ. CPT/Inf (2002) 14-ის პუნქტები 128-134 და CPT/Inf (2005) 12-ის პუნქტები 134-136.

41 „ციხის ევროპული წესების“ 99-ე წესი ადგინს, რომ თუ კერძო შემთხვევაში არ არსებობს სასამართლო ხელისუფლების მიერ დადგენილი სპეციალური აკრძალვა, ბრალდებულს აქვს პაემნის და თავისი ოჯახის წევრებთან თუ სხვა პატიმრებთან ურთიერთობის უფლება, ისევე, როგორც სასჯელმისჯილ პატიმარს.

დამნაშავეებისთვის (ოთხი მოკლევადიანი პაემანი ყოველთვიურად და ორი გრძელვადიანი პაემანი წელიწადში). ამ კონტექსტში **ნაკ-ს** მიაჩნია, რომ სისტემა, რომლის მიხედვითაც პატიმრების კონტაქტი გარე სამყაროსთან ავტომატურად განისაზღვრება მისჯილი სასჯელის ნაწილად, სრულიად არასწორია. საზოგადოდ, ყველა სასჯელმისჯილ პატიმარს უნდა ჰქონდეს გარე სამყაროსთან კავშირის ერთნაირი შესაძლებლობა. **ნაკ მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას, შეცვალოს სასჯელმისჯილი პატიმრების პაემნის უფლებასთან დაკავშირებული კანონმდებლობა ზემოთ გამოთქმული შენიშვნებისა და შესწორებული „ციხის ევროპული წესების“ გათვალისწინებით.**

91. მონახულებული დანესებულებების პაემნისთვის განკუთვნილ ოთახებში არ არის პირობები პატიმრებსა და მათ ნათესავებს შორის ფიზიკური კონტაქტისთვის. თითოეულ დანესებულებაში არის გარკვეული ნაწილი პატარა ოთახებისა (მაგალითად, ერთი ოთახი ზუგდიდის №4 საპყრობილეში, თორმეტი რუსთავის №2 სასჯელალსრულებით დანესებულებაში, ცამეტი რუსთავის №6 საპყრობილეში), სადაც პატიმრები და პაემანზე მოსული მათი ახლობლები ერთმანეთისგან გამოყოფილი არიან პლექსიგლასის კედლით, ხოლო საუბარი მხოლოდ ტელეფონით შეუძლიათ. ამ წესიდან ერთადერთ გამონაკლისს წარმოადგენდნენ რუსთავის №2 სასჯელალსრულებით დანესებულებაში მომუშავე პატიმრები, რომლებიც ნათესავებს ხვდებოდნენ ჩვეულებრივ ოთახში, მაგიდის გარშემო.

ნაკ-სთვის გასაგებია, რომ ზოგიერთ შემთხვევაში უსაფრთხოების ან გამოძიების კანონიერი ინტერესების დაცვის მიზნით, შეიძლება გამართლებული იყოს პატიმრებსა და მათ ნათესავებს შორის ფიზიკური კონტაქტის პრევენცია. მიუხედავად ამისა, პაემნები ღია სივრცეში უნდა წარმოადგენდეს წესს, ხოლო დახურულში – გამონაკლისს პატიმრების ყველა კატეგორიისთვის. **ნაკ-ს რეკომენდაციაა, შეიცვალოს პირობები პაემნებისთვის განკუთვნილ ოთახებში კომიტეტის მიერ მონახულებულ ციხეებში ისე, რომ პატიმრებს შეეძლოთ მნახველების მიღება უფრო ნაკლებად შეზღუდულ პირობებში, რაც დაფუძნებული იქნება ინდივიდუალური რისკის შეფასებაზე. კომიტეტი ასევე იძლევა რეკომენდაციას, მიიღონ ზომები პაემნებისთვის განკუთვნილი ოთახების გასაუმჯობესებლად დელეგაციის მიერ მონახულებულ დანესებულებებში, განსაკუთრებით ზუგდიდის №4 საპყრობილეში.**

92. **ნაკ-ს** ყურადღება ასევე მიიქცია პაემნების არსებული სისტემის ზოგიერთმა ასპექტმა, მაგალითად, როდესაც პატიმრების ნათესავებისგან მოითხოვება, პირადად მივიდნენ ციხეში და სთხოვონ ნებართვა თითოეულ შეხვედრაზე ციხის დირექტორს. ამ უკანასკნელმა ხუთი დღის განმავლობაში უნდა გასცეს პასუხი განცხადებას⁴². შედეგად ბევრი პატიმარი (განსაკუთრებით რუსთავის №2 სასჯელალსრულებით დანესებულებასა და №6 საპყრობილეში) ჩიოდა, რომ მათ ნათესავებს უხდებოდათ მრავალი კილომეტრის გამოვლა, მაგრამ ყოველთვის ვერ ახერხებენ მათთან შეხვედრას.

გარდა ამისა, დელეგაციამ №4 და №6 საპყრობილეებში აღმოაჩინა, რომ პაემანზე ნებართვის მიღებისთვის პატიმრების ნათესავებს უხდებოდათ მრავალსაათიანი რიგში დგომა. ამის ერთ-ერთი მიზეზი პაემნისთვის განკუთვნილი კაბინების ნაკლებობაც იყო, სადაც მუშაობდა ტელეფონები. აღნიშნულის შედეგად №4 საპყრობილეში დღეში შესაძლებელი იყო 12 შეხვედრის მოწყობა, ხოლო №6 საპყრობილეში – 16-მდე პაემნისა. თუ პაემნისთვის იმ დღეს გამოყოფილი დრო ისე ამოიწურებოდა, რომ ნათესავები ვერ მოახერხებდნენ შეხვედრას თავიანთ პატიმრებთან, ისინი იძულებულნი ხდებოდნენ, თავიდან აეღოთ ნებართვა.

ზემოთ აღწერილი პროცედურა, რა თქმა უნდა, ძალიან დიდ პრობლემებს უქმნის როგორც პატიმრებს, ისე მათი ოჯახის წევრებს და არანაირად არ უწყობს ხელს პატიმრების კონტაქტს გარე სამყაროსთან. **ნაკ მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას, გამონახოს არსებული მდგომარეობის გამოსწორების გზები.**

93. კანონის თანახმად, მსჯავრდებულ პატიმრებს აქვთ წერილების გაგზავნისა და მიღების შეუზღუდავი უფლება. რაც შეეხება წინასწარ დაკავებაში მყოფ პირებს, მათ ამისათვის სჭირდებათ ხელისუფლების ან სასამართლოს ნებართვა, პრაქტიკაში კი ასეთი ნებართვის მიღება თითქმის შეუძლებელია.

რეალობაში მსჯავრდებული პატიმრები, რომლებსაც სურდათ ურთიერთობა თავიანთ ოჯახებთან, იყენებდნენ ნითელი ჯვრის საერთაშორისო კომიტეტის მიერ მიწოდებულ ფორმებს, რომლებსაც პერიოდულად აგროვებდნენ და გადასცემდნენ ადრესატ ოჯახებს, მათ კი პასუხი იმავე ფორმაზე დაწერილი უნდა გამოეგზავნათ. მიუხედავად ამისა, კომიტეტის დელეგაციის მიერ მონახულებულ ზოგიერთ დანესებულებას აღარ ჰქონდა ასეთი ფორმა და ქალაქის, კალმისტრისა და კონვერტის უქონლობის გამო პატიმრებისთვის შეუძლებელი იყო წერილის გაგზავნა. პატიმრობის კოდექსის პროექტი ეხება ამ საკითხს და ადგენს, რომ ციხის ადმინისტრაცია უნდა უზრუნველყოფდეს პატიმრებს ქალაქითა და კალმისტრებით თვეში ორჯერ. **ნაკ-ს** აზრით, წერილის გაგზავნისთვის საჭირო მასალების ხელმისაწვდომობა არ უნდა იყოს შეზღუდული და,

⁴² მსგავსი სისტემა შემოთავაზებულია პატიმრობის კოდექსის პროექტში

ასევე, უნდა გულისხმობდეს ამგვარი მასალების ციხის მალაზიებში შექენისა და/ან მათი ამანათით მიღების შესაძლებლობას.

ნპკ მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას, განახორციელოს ქმედითი ზომები, რომლებიც პატიმრებს მისცემს მიმონერის უფლებით სარგებლობის საშუალებას. რაც შეეხება წინასწარ პატიმრობაში მყოფ პირებს, კომიტეტის რეკომენდაციაა, ხელისუფლებამ შესწორებები შეიტანოს შესაბამის დებულებებში და მისცეს ამგვარ პატიმრებს ოჯახებთან მიმონერის შეუზღუდავი საშუალება, გარდა იმ შემთხვევებისა, როცა ამას ზღუდავს კომპეტენტური გამომძიებელი ან სასამართლო კონკრეტულად განსაზღვრული დროის განმავლობაში, ან როცა ეს გამართლებული იქნება საქმის გამოძიების აუცილებლობიდან გამომდინარე.

94. კანონი მსჯავრდებულ პატიმრებს ასევე აძლევს სატელეფონო საუბრის უფლებას (ორი საუბარი, თითო 15 წთ-ის ხანგრძლივობისა, კვირაში ერთხელ). მიუხედავად ამისა, სატელეფონო ხაზების ნაკლებობის გამო მონახულებულ დაწესებულებებში პატიმრებს უხდებათ თხოვნით მიმართვა დირექტორისათვის და მისგან ნებართვის ლოდინი ყოველი სატელეფონო ზარისთვის. ბევრი პატიმარი ჩივის, რომ, საუკეთესო შემთხვევაში, ისინი სამ თვეში ერთხელ ახერხებენ დარეკვას. **ნპკ-ს რეკომენდაციაა, საქართველოს ხელისუფლებამ განახორციელოს ზომები მსჯავრდებულ პატიმრებისთვის ტელეფონის ხელმისაწვდომობის გასაუმჯობესებლად.**

გარდა ამისა, კომიტეტი მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას, გამოიკვლიოს წინასწარ პატიმრობაში მყოფი პირებისთვის ტელეფონის ხელმისაწვდომობის შესაძლებლობა. რაიმე დანაშაულებრივ მოლაპარაკებაზე ეჭვის შემთხვევაში სატელეფონო საუბარი შეიძლება გაკონტროლდეს.

გ. დისციპლინა

95. კანონი იძლევა დისციპლინარულ საკანში მაქსიმუმ 10 დღით მოთავსების უფლებას წინასწარ პატიმრობაში მყოფი პირებისთვის და 20 დღით – მსჯავრდებულებისთვის. რაც შეეხება დისციპლინარულ პროცედურას, როგორც **ნპკ-ს** შეატყობინეს მონახულებულ დაწესებულებებში, არსებობდა ზეპირი მოსმენის პრაქტიკა პატიმრებისთვის დისციპლინარული სანქციის დაკისრებამდე⁴³, ასეთ შემთხვევაშიც კი ეს უფლება არ არის უზრუნველყოფილი ოფიციალურად არც ერთ იურიდიულ დებულებაში. პატიმრებს შეუძლიათ სანქციის გასაჩივრება სასჯელალსრულების დეპარტამენტში (გასაჩივრებას არ შეუძლია სანქციის შეჩერება) და, თანამშრომლების თქმით, პატიმრებს სისტემატურად ახსენებენ ამ უფლებას. მიუხედავად ამისა, მრავალმა პატიმარმა, რომლებსაც დელეგაციის წევრები შეხვდნენ, განსაკუთრებით რუსთავის №6 საპყრობილეში, არ იცოდა, რომ შეეძლო დისციპლინარული სანქციის გასაჩივრება.

ნპკ კიდევ ერთხელ იძლევა რეკომენდაციას, მიიღონ ყველა ზომა იმისათვის, რომ დისციპლინარული სასჯელის წინაშე მდგარ ყველა პატიმარს მიეცეს ოფიციალური უფლება, გადანყვეტილების მიმღებმა კომისიამ მოუსმინოს იმ დანაშაულთან დაკავშირებით, რომელშიც მას ედება ბრალი. გარდა ამისა, უნდა მიიღონ ზომები იმისათვის, რომ პატიმრებს რეგულარულად მიენოებოდეთ ინფორმაცია (წერილობით) მათი იმ უფლების თაობაზე, რომლის თანახმადაც შეუძლიათ მიმართონ ზემდგომ ხელისუფლებას მათთვის დაკისრებულ დისციპლინარულ სანქციასთან დაკავშირებით.

96. **ნპკ-მ** შეშფოთება გამოთქვა იმის თაობაზე, რომ დისციპლინარულ პროცედურაში ჩართულნი არიან ჯანდაცვის მუშაკები. დელეგაციისთვის მიწოდებული ინფორმაციის თანახმად, ექიმებს მონახულებულ დაწესებულებებში მოეთხოვებოდათ თითოეული პატიმრის სამედიცინო შემოწმება დისციპლინარული სასჯელის გამოტანამდე. სამედიცინო ცნობის გარეშე, რომელიც დაასტურებდა პატიმრის ჯანმრთელობის მდგომარეობას იზოლაციისთვის, პატიმარს არ ათავსებდნენ დისციპლინარულ საკანში.

კომიტეტი ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ ციხეებში მომუშავე სამედიცინო მუშაკები მოქმედებენ, როგორც პატიმრების პირადი ექიმები და ექიმსა და პაციენტს შორის პოზიტიური ურთიერთობის უზრუნველყოფა წარმოადგენს პატიმრების ჯანმრთელობისა და კეთილდღეობის დაცვის უმთავრეს ფაქტორს. ციხის ექიმების დავალდებულება, რომ მათ დაადასტურონ სასჯელისთვის პატიმრების ჯანმრთელობის მდგომარეობის შესაბამისობა, ალბათ, ვერ შეუწყობს ხელს მათ შორის კეთილგანწყობას. ეს საკითხი აღიარებულია მინისტრის კომიტეტის № დეც(2006)2 რეკომენდაციაში, რომელიც ეხება შესწორებულ „ციხის ევროპულ წესებს“; მართლაც, წინა ვერსიაში მოცემული წესი, რომლის მიხედვით პატიმრის ჯანმრთელობის მდგომარეობის შესაბამისობა დისციპლინარული სასჯელისთვის ციხის ექიმებმა უნდა დაადასტურონ, ახალ ვერსიაში ამოღებულია. მეორე მხრივ, ციხის ექიმები დიდი ყურადღებას უნდა აქცევდნენ დისციპლინარულ საკანში მყოფი პატიმრების მდგომარეობას.

ნპკ-ს რეკომენდაციაა, გადაიხედოს ციხის ექიმების როლი დისციპლინარულ სასჯელთან

⁴³ გარდა ზუგდიდის მე-4 საპყრობილისა, სადაც დისციპლინარული სასჯელის მქონე პატიმრებს შეუძლიათ დირექტორთან ან მის მოადგილესთან შეხვედრა გადანყვეტილების მიღების შემდეგ იმისათვის, რომ მათ იცოდნენ სასჯელის მიზეზი და თავისი უფლება გასაჩივრების თაობაზე.

დაკავშირებით. ამ თვალსაზრისით უნდა გაითვალისწინონ მიღებული შესწორებული „ციხის ევროპული წესები“ (კერძოდ, წესი 43.2) და ნჰპ-ს მიერ მე-15 ზოგად ანგარიშში გაკეთებული კომენტარები (იხ. CPT/Inf (2005) 17-ის 53-ე პუნქტი).

97. რუსთავის №2 სასჯელაღსრულებით დაწესებულებაში და თბილისის №5 საპყრობილეში დელეგაციას შეატყობინეს, რომ მათ არ ჰქონდათ დისციპლინარული სასჯელისთვის განკუთვნილი საკნები. თუ პატიმარი სერიოზულ დისციპლინარულ დარღვევას ჩაიდენდა, იგი გადაჰყავდათ რუსთავის №6 საპყრობილეში⁴⁴. სპეციალური დისციპლინარული საკანი არ ჰქონდათ არც თბილისის №7 საპყრობილეში. საჭიროების შემთხვევაში გამოიყენებოდა პირველ დონეზე არსებული ერთ-ერთი ჩვეულებრივი საკანი.

ზუგდიდის №4 საპყრობილეში არსებული სამი დისციპლინარული საკნის ფართობი შეადგენს 7.5 მ²-ს. იქ საკმარისად შედის დღის სინათლე, ადექვატურია ხელოვნური განათება და ვენტილაცია, ისინი კარგადაა გარემონტებული და დაცულია სისუფთავე. ოთახში არის სანოლი და ლეიბი, სანიტარული კუთხე, სადაც განთავსებულია ტუალეტი და პირსაბანი.

რუსთავის №6 საპყრობილის დისციპლინარულ დანაყოფში იყო თერთმეტი სამარტოო საკანი, თითოეული- დაახლოებით 8 მ² ფართობისა. საკნებში შემოდინდა გარკვეული რაოდენობის ბუნებრივი სინათლე და მათ ჰქონდა ადექვატური ხელოვნური განათება და ვენტილაცია. გარდა ამისა, ისინი ცოტა ხნის წინ გარემონტდა. საკანში იყო სანოლი და ტიხრით გამოყოფილი სანიტარული კუთხე, მაგრამ ამ საკნებში მოთავსებულ პატიმრებს არ ჰქონდათ ლეიბები და საბნები. მათ არც შხაპის მიღების უფლებას აძლევდნენ. **ნჰპ-ს რეკომენდაციაა, მიიღონ ზომები იმისათვის, რომ რუსთავის №6 საპყრობილის დისციპლინარული სასჯელისთვის განკუთვნილ საკნებში მოთავსებულმა პატიმრებმა მიიღონ ლეიბები და საბნები, ასევე შხაპის მიღების უფლება.**

98. დისციპლინარული სასჯელისთვის განკუთვნილ საკნებში მოთავსებული პატიმრების რეჟიმთან დაკავშირებით დელეგაციამ სიამოვნებით აღნიშნა, რომ ამგვარი პატიმრებისთვის ხელმისაწვდომი იყო ვარჯიში სუფთა ჰაერზე, როგორც ეს რეკომენდებული იყო ნჰპ-ს მიერ მომზადებულ, წინა ვიზიტთან დაკავშირებულ ანგარიშში. გარდა ამისა, დისციპლინარულ საკნებში მოთავსებულ პატიმრებს (გარდა რუსთავის №6 საპყრობილისა) ჰქონდათ გაზეთებისა და წიგნების კითხვის საშუალება. თუმცა ვარჯიში სუფთა ჰაერზე არ იყო ხელმისაწვდომი ყოველდღე და იგი გრძელდებოდა ერთ საათზე ნაკლებს. **ნჰპ-ს რეკომენდაციაა, საქართველოს ხელისუფლებამ მიიღოს ზომები ასეთი შემთხვევების აღმოსაფხვრელად.**

99. ვიზიტის შემდეგ ნჰპ-მ მიიღო ინფორმაცია „პატიმრობის შესახებ“ კანონის სავარაუდო შესწორებების თაობაზე, რომელთა თანახმადაც, პატიმრებს, რომლებიც სერიოზულ დისციპლინარულ დარღვევას (მათ შორის კანონიერი ბრძანების დაუმორჩილებლობას და ციხის ოფიცრის შეურაცხყოფას) ჩაიდენენ, შეიძლება მიესაჯოთ პატიმრობის გახანგრძლივება 10-იდან 90 დღემდე ციხის დირექტორის შუამდგომლობით გაცემული სასამართლო გადაწყვეტილებით (რომელსაც ეწოდება „ადმინისტრაციული დაკავება“). შესწორებების პროექტი უზრუნველყოფს სასამართლო მოსმენას, მაგრამ არ ადგენს, აქვს თუ არა პატიმარს მოსმენაზე დასწრების, ზეპირი განცხადების გაკეთების, მონაშენების მონაშენის ან იურიდიული წარმომადგენლობის უფლება. **ნჰპ საქართველოს ხელისუფლებისგან მოელის განმარტებას ამ საკითხებთან დაკავშირებით.**

დ. ინსპექტირებისა და საჩივრების შეტანის პროცედურები

100. რაც შეეხება ინსპექტირების პროცედურას, ამჟამად სასჯელაღსრულებით დაწესებულებებში ვიზიტებს ახორციელებენ მთელი რიგი ორგანოებისა: პროკურატურა, სახალხო დამცველის აპარატი, იუსტიციის სამინისტროს ინსპექტირებისა და მონიტორინგის დეპარტამენტი და ა.შ. სახალხო დამცველი, მაგალითად, ადგენს ანგარიშებს, რომლებშიც ყურადღება გამახვილებულია ინდივიდუალურ და სისტემურ პრობლემებზე. გარდა ამისა, 2006 წლიდან ციხეთა უმრავლესობაში რეგულარულად ახორციელებენ ვიზიტებს მონიტორინგის ადგილობრივი კომისიები, რომლებიც შედგება არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენლებისგან⁴⁵. ამ კომისიებს, სხვა ფუნქციებთან ერთად, აქვთ დაკავების ადგილებში შესვლის, პატიმრებთან განცალკევებით ლაპარაკის, მათი საჩივრების მოსმენისა და ასევე, სასჯელაღსრულების დეპარტამენტისთვის რეკომენდაციების მიწოდების უფლებამოსილება. **მაგრამ, როგორც ჩანს, მონიტორინგის ადგილობრივი კომისიების წევრთა დანიშვნის პროცესი არ არის საკმარისად გამჭვირვალე.**

ნჰპ მიესალმება სასჯელაღსრულებით დაწესებულებებში მონიტორინგის კომისიების ჩამოყალიბებას, რაც დიდ წვლილს შეიტანს პატიმრების უფლებათა დაცვის საკითხში. **კომიტეტს იმედი აქვს, რომ საქართველოს ხელისუფლება სათანადოდ გაითვალისწინებს ამ კომისიების დაკვირვებებსა და რეკომენდაციებს ახალი კანონმდებლობის შემუშავებისას და მიიღებს შესაბამის ზომებს ციხეებში არსებული პირობების გაუმჯობესების მიზნით.**

101. მონიტორინგში ზემოთ ხსენებული გაუმჯობესებების მიუხედავად, დელეგაციასთან საუ-

⁴⁴ მე-2 სასჯელაღსრულებითი დაწესებულებიდან 2007 წლის 1 იანვრიდან 30 მარტის ჩათვლით გადაყვანილი იქნა 58 ასეთი პატიმარი.

⁴⁵ ვიზიტის დროსთვის ამგვარი კომიტეტები არსებობდა 11 სასჯელაღსრულებით დაწესებულებასთან (16-იდან) დაკავშირებით. კომიტეტების ჩამოყალიბების პროცესი დანარჩენი ხუთი დაწესებულებისთვის ჯერ არ იყო დასრულებული.

ბარში მრავალმა პატიმარმა გამოთქვა სკეპტიციზმი საჩივრების შეტანის პროცედურის მუშაობასთან დაკავშირებით. პატიმრების უმრავლესობამ არ იცოდა, რომ შესაძლებელი იყო კონფიდენციალური საჩივრის გაგზავნა და აცხადებდა, რომ ნებისმიერ შემთხვევაში ეს შეუძლებელი იქნებოდა ქალაქის, კალმისტრებისა და კონვერტების უქონლობის გამო, კიდევ იმიტომ, რომ ციხის თანამშრომლები მოითხოვდნენ საჩივრების გახსნილი სახით ჩაბარებას. დელეგაციამ აღნიშნა საჩივრებისთვის სპეციალური ყუთის არსებობა მონახულებული დანესებულებების დერეფნებში. მიუხედავად ამისა, პატიმრებმა, რომლებსაც ესაუბრნენ დელეგაციის წევრები, ან არ იცოდნენ მათი არსებობის შესახებ, ან სკეპტიკურად უყურებდნენ საჩივრების კონფიდენციალურობის დაცვის საკითხს. მათი თქმით, დანესებულების ადმინისტრაცია აკავებდა საჩივრებს, ხოლო თანამშრომლები ემუქრებოდნენ პატიმრებს სამაგიეროს გადახდით სხვადასხვა ფორმით, რათა მათ თავი დაენებებინათ კონფიდენციალური საჩივრების გზავნისათვის გარეშე ორგანოებში. გარდა ამისა, გამოითქვა აზრი, რომ გარეშე ორგანოებში გაგზავნილ საჩივრებზე არ მოდიოდა დროული პასუხი. **ნპპ-ს რეკომენდაციაა, გადაიდგას სათანადო ნაბიჯები იმისათვის, რომ დაცული იყოს პატიმრების უფლება, შეიტანონ კონფიდენციალური საჩივრები, რისთვისაც გარანტირებული უნდა იყოს დაუსჯელობა საჩივრების შეტანისთვის.**

ე. ინფორმაციის მიწოდება პატიმრებისთვის და კანონის უზენაესობის პრინციპი

102. პატიმრებთან საუბრებმა მონახულებულ დანესებულებებში გვიჩვენა, რომ პატიმრები ან საერთოდ არ იღებდნენ, ან იღებდნენ ძალიან მწირ ინფორმაციას თავიანთი უფლებებისა და მათთან დაკავშირებული პროცედურების შესახებ. ზოგიერთ მონახულებულ დანესებულებაში (მაგალითად, რუსთავის №6 საპყრობილეში) დელეგაციამ აღნიშნა საინფორმაციო განცხადებების არსებობა დერეფნებში, მაგრამ განცხადებებში მოცემული ინფორმაცია იყო ძველი ან არასაკმარისად დეტალური. **ნპპ-ს რეკომენდაციაა, პატიმრებს სისტემატურად მიენოებოდეთ წერილობითი უახლესი ინფორმაცია თავიანთი უფლებებისა და მოვალეობების, მათთან დაკავშირებული იურიდიული პროცედურების, დანესებულებაში არსებული რეჟიმისა და ვადამდელი განთავისუფლების შესაძლებლობების შესახებ. ეს ინფორმაცია ხელმისაწვდომი უნდა იყოს სხვადასხვა ენაზე.**

103. საინფორმაციო ვაკუუმი განსაკუთრებით თვალშისაცემი აღმოჩნდა პატიმრების უფრო მკაცრ რეჟიმში გადაყვანის გადაწყვეტილებებთან დაკავშირებით. როგორც უკვე აღინიშნა (იხ. 45-ე და 56-ე პუნქტები), მსჯავრდებული პატიმრები გადაჰყავთ მკაცრი რეჟიმის დანესებულებაში სასჯელალსრულების სამსახურის უფროსის ბრძანებით (რომელიც მოქმედებს ერთი წლის განმავლობაში და შეიძლება განახლდეს) იმ ციხის დირექტორისგან მიღებული ანგარიშის საფუძველზე, რომელშიც მოთავსდა პატიმარი თავდაპირველად. რუსთავის №6 საპყრობილის და თბილისის №7 საპყრობილის პატიმრების ძალიან მცირე ნაწილს ეცნობა მათი უფრო მკაცრ რეჟიმში გადაყვანის მიზეზი. არავის უნახავს რაიმე შესაბამისი დოკუმენტი და თითქმის არავინ იცოდა იმის შესახებ, რომ მათ ჰქონდათ გადაწყვეტილების გასაჩივრების უფლება. დელეგაციისთვის ცნობილი გახდა, რომ №6 საპყრობილის მხოლოდ ერთმა პატიმარმა გაასაჩივრა დადებითი შედეგებით თავისი გადაყვანა მკაცრ რეჟიმში — 2007 წლის თებერვალში თბილისის ადმინისტრაციულმა სამმართველომ გააუქმა სასჯელალსრულების სამსახურის უფროსის გადაწყვეტილება. მიუხედავად ამისა, პატიმრის პირად საქმეში არ აღმოჩნდა რაიმე საბუთი ამის შესახებ და პატიმარი კვლავ №6 საპყრობილეში დარჩა. გარდა ამისა, დელეგაციამ შეიტყო, რომ დაახლოებით ოცი პატიმრისგან შემდგარი ჯგუფი გადაყვანილი იყო №2 სასჯელალსრულებითი დანესებულებიდან №6 საპყრობილეში 2007 წლის თებერვალში მას შემდეგ, რაც მათ კოლექტიური საჩივარი შეიტანეს თანამშრომლებისგან არასათანადო მოპყრობის შესახებ.

ნპპ-ს რეკომენდაციაა, საქართველოს ხელისუფლებამ გადადგას ნაბიჯები, რათა უზრუნველყოს, რომ:

- პატიმარი, რომელსაც ათავსებენ უფრო მკაცრ რეჟიმში სასამართლო ან ციხის ხელისუფლების გადაწყვეტილებით, ან რომლის ყოფნა ასეთ რეჟიმში გახანგრძლივდება, ინფორმირებული იყოს წერილობით ასეთი ზომების გამომწვევი მიზეზების შესახებ (გასაგებია, რომ წარდგენილი მიზეზები შეიძლება მოიცავდეს ისეთ ინფორმაციას, რომელსაც უსაფრთხოების მიზნით არ ატყობინებენ პატიმარს);
- პატიმარს, რომლის წინააღმდეგაც გათვალისწინებულია ამგვარი ზომა, მიეცეს აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით თავისი აზრის გამოხატვის საშუალება;
- პატიმარი ასეთ რეჟიმში უნდა თავსდებოდეს რაც შეიძლება მოკლე ვადით და მისი საკითხი უნდა განიხილებოდეს სულ მცირე სამ თვეში ერთხელ.

104. უფრო ზოგადად, **ნპპ** შემოთავაზებულია საქართველოს ხელისუფლებისგან სამართლის ნორმების მიმართ უპატივცემულობით პატიმრებისთვის დაშვებულ სხვადასხვა საშუალებასთან დაკავშირებით, განსაკუთრებით რუსთავის №2 სასჯელალსრულებით დანესებულებაში, რუსთავის №6 საპყრობილესა და თბილისის №7 საპყრობილეში. მაგალითად, №6 და №7 საპყ-

რობილებების პატიმართა უმრავლესობას არ ჰქონდა ტელევიზორისა და რადიოს ქონის უფლება, მიუხედავად იმისა, რომ კანონი იძლევა ამის ნებას. ასევე, შეიცვალა ამანათით შესაგზავნად ნებადართული დასახელებების ჩამონათვალი, უდავოდ, სასჯელალსრულების სამსახურიდან მიღებული სატელეფონო ზარის საფუძველზე. ამ ზომასთან დაკავშირებით არ შედგენილა რაიმე წერილობითი დოკუმენტი და რუსთავის №2 სასჯელალსრულებით დაწესებულებაში პატიმრებისთვის გადაცემული ჩამონათვალი არ ასახავდა ამ ცვლილებებს.

ნაკ საგანგებოდ აღნიშნავს, რომ ნებისმიერი შეზღუდვა პატიმრების მიმართ უნდა იყოს კანონიერი, პროპორციული, აუცილებელი და დაქვემდებარებული სავალდებულო ანგარიშგებას. **კომიტეტის რეკომენდაციაა, საქართველოს ხელისუფლებამ გადადგას სათანადო ნაბიჯები ამ საკითხებთან დაკავშირებით.**

გ. შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალურ საკითხთა სამინისტროს დაქვემდებარებული დაწესებულებები

1. წინასწარი შენიშვნები

105. დელეგაციამ მოინახულა შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალურ საკითხთა სამინისტროს დაქვემდებარებული ორი ფსიქიატრიული დაწესებულება: ასათიანის სახელობის ფსიქიატრიის ინსტიტუტი თბილისში და ქუტირის ფსიქიატრიული საავადმყოფო (ხონის რაიონი).

ასათიანის სახელობის ფსიქიატრიის ინსტიტუტს საკმაოდ დიდი ტერიტორია უკავია თბილისში. იგი შედგება 1960-იან წლებში აშენებული რამდენიმე შენობისგან. ინსტიტუტში შედის საავადმყოფო, ამბულატორიული კლინიკა და სარეაბილიტაციო ცენტრი. კვლევითი სამუშაოები, რომლებიც წარსულში ტარდებოდა (ამიტომაც ეწოდა მას ინსტიტუტი), ამჟამად შეწყვეტილია, მაგრამ იქ გრძელდება სტუდენტების მეცადინეობები. დელეგაციისთვის განსაკუთრებით საინტერესო იყო საავადმყოფო, რომელშიც 300 საწოლია და სადაც ვიზიტის დროს მკურნალობდა 294 პაციენტი. პაციენტები განაწილებული იყვნენ შვიდ პალატაში: სამი იყო მამაკაცებისთვის, ორი-ქალებისთვის და ორიც- შერეული, რომელთაგან ერთი განკუთვნილი იყო გერიატრიული პაციენტებისთვის. როგორც დელეგაციას უთხრეს, სტაციონარში ყოფნის საშუალო ხანგრძლივობა ორ თვეს შეადგენს, მაგრამ პაციენტების თითქმის ერთი მესამედი უფრო მეტი ხნის განმავლობაში იმყოფებოდა საავადმყოფოში მის ფარგლებს გარეთ შესაბამისი სტრუქტურების არარსებობის გამო.

ქუტირის ფსიქიატრიული საავადმყოფო მდებარეობს სოფელ ქუტირის მახლობლად, პატარა ქალაქი ხონისკენ მიმავალი ოლროჩოლო გზის ბოლოს. საავადმყოფო წარმოადგენს 1970-იან წლებში აშენებულ, მრავალი კორპუსისგან შემდგარ კომპლექსს, რომელიც აშენდა, როგორც სამხედრო ჰოსპიტალი, ხოლო დროთა განმავლობაში გადაკეთდა ფსიქიატრიულ საავადმყოფოდ. გარდა იმისა, რომ საავადმყოფო იღებს სამოქალაქო პაციენტებს, იქ ასევე მკურნალობენ პირებს, რომლებთან დაკავშირებითაც მიჩნეულია, რომ ვერ დააკისრებენ სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობა. ისინი გადიან არანებაყოფლობით ფსიქიატრიულ მკურნალობას. ვიზიტის დროს საავადმყოფოს ოფიციალურად ჰქონდა 450 საწოლი, ხოლო მკურნალობდა 446 ზრდასრული პაციენტი, მათ შორის- 128 ქალი, 311 სამოქალაქო პირი და 135 ადამიანი, რომლებიც იქ მოათავსეს სისხლის სამართლის კოდექსის პირობების საფუძველზე (მათ შორის სამი პაციენტი, რომლებსაც უტარდებოდათ სასამართლო-ფსიქიატრიული ექსპერტიზა). პაციენტები განაწილებული იყვნენ შვიდ პალატაში: აქედან სამი იყო მამაკაცებისთვის, ორი-ქალებისთვის და ორიც- პირებისთვის, რომლებიც არანებაყოფლობით მკურნალობას გადიან (ერთი ჩვეულებრივი, ხოლო მეორე- გამკაცრებული რეჟიმით). თანამშრომლების თქმით, თითქმის ნახევარი ქრონიკული პაციენტი და საავადმყოფოში წლების განმავლობაში იმყოფება, ხანმოკლე შესვენებით.

106. 2007 წლის ვიზიტისას ფსიქიატრიის სფერო ცვლილებებს განიცდიდა. ახალი კანონი „ფსიქიატრიული დახმარების შესახებ“ ძალაში 2007 წლის იანვარში შევიდა, მაგრამ მისი განხორციელება ჯერ არ იყო დაწყებული. 2007 წლის 20 და 21 მარტს, ანუ **ნაკ**-ს დელეგაციის ვიზიტის დასაწყისში, აქ მიიღეს განხორციელებასთან დაკავშირებული დადგენილებების გარკვეული ნაწილი, ამასთან, შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალურ საკითხთა სამინისტრო იმყოფებოდა დამატებითი დადგენილებების შემუშავების პროცესში. დელეგაციას შეატყობინეს ფსიქიატრიული დახმარების რეფორმასთან დაკავშირებული გეგმების, კერძოდ, სპეციალიზებული ფსიქიატრიული საავადმყოფოების დახურვისა და ჩვეულებრივ საავადმყოფოებში შესაბამისი პალატების გამოყოფის შესახებ. მაგრამ ამ ცვლილებებისთვის განსაზღვრული დრო არ იყო ცნობილი, რაც ხელს უწყობდა გაუგებრობას, ასათიანის სახელობის ფსიქიატრიის ინსტიტუტის შემთხვევაში კი ხელს უშლიდა აუცილებელი რემონტის ჩატარებას. **ნაკ-ს სურვილია, მიიღოს უფრო დეტალური ინფორმაცია საქართველოში ფსიქიატრიის სფეროში გათვალისწინებულ ცვლილებებთან დაკავშირებით.**

2. არასათანადო მოპყრობა

107. დელეგაციას არც ერთ დაწესებულებაში არ მიუღია რაიმე ცნობა თანამშრომლებისგან პაციენტების მიმართ არასათანადო მოპყრობის შესახებ. პირიქით, პაციენტების დიდი უმრავლესობა

ბა დადებითად ახასიათებდა თანამშრომლებს, საერთო მდგომარეობაც მშვიდი იყო. ძალადობას არც პაციენტებს შორის ჰქონია ადგილი.

თუმცა ორივე დაწესებულებაში დელეგაციამ მიიღო რამდენიმე ცალკეული შეტყობინება ძალის გამოყენების შესახებ სანიტრებისგან ფიზიკური შეზღუდვის საშუალებების გამოყენებისას. გარდა ამისა, ზოგიერთი პაციენტი ჩიოდა, რომ სანიტრები მათ სიტყვიერ შეურაცხყოფას აყენებენ. ამ კონტექსტში უნდა აღინიშნოს, რომ ორივე დაწესებულების ხელმძღვანელობას ესმის, რომ საჭიროა მუდმივი ყურადღება და სიფხიზლე პაციენტების მოპყრობასთან დაკავშირებით. ასათიანის სახელობის ფსიქიატრიის ინსტიტუტის დირექტორმა დელეგაციას განუცხადა, რომ სულ ცოტა ხნის წინ სამსახურიდან დაითხოვა რამდენიმე სანიტარი, რომლებზეც ჩიოდნენ, რომ ისინი „ძალიან უხეშები“ იყვნენ პაციენტებთან. მსგავსად ამისა, ქუტირის ფსიქიატრიული საავადმყოფოს დირექტორმა დელეგაციას შეატყობინა, რომ მისი დანიშვნის დღიდან (ერთი წლის წინ) დაითხოვა სამი სანიტარი, რომლებიც სიტყვიერ აგრესიას ამჟღავნებდნენ პაციენტების მიმართ.

ნპკ მოუწოდებს ასათიანის სახელობის ფსიქიატრიის ინსტიტუტისა და ქუტირის ფსიქიატრიული საავადმყოფოს ხელმძღვანელობას, კვლავაც არ მოადუნონ ყურადღება და რეგულარულად შეახსენონ თანამშრომლებს, რომ პაციენტების მიმართ არასათანადო მოპყრობის ნებისმიერი ფორმა, მათ შორის სიტყვიერი შეურაცხყოფა და ძალის გამოყენება ფიზიკური შეზღუდვისას, მიუღებელია და რეაგირება ასეთ საქციელზე განსაკუთრებით მკაცრი იქნება.

108. რაც შეეხება კონკრეტულად სანიტრებს, მათი სამუშაოს სიმძიმის გათვალისწინებით, ძალიან დიდი მნიშვნელობა აქვს მათ გულდასმით შერჩევას და შესაბამის მომზადებას, ვიდრე ისინი შეუდგებიან თავიანთი მოვალეობების შესრულებას. მათ ასევე უნდა უტარდებოდეთ მიმდინარე ტრენინგები. აუცილებელია აღნიშნულ თანამშრომლებზე ზედამხედველობა მათ მიერ საკუთარი მოვალეობის შესრულებისას ჯანდაცვის სფეროს კვალიფიციური მუშაკებისგან. **ნპკ-ს რეკომენდაციაა, გაუმჯობესდეს სანიტრების შერჩევის, მომზადებისა და ზედამხედველობის პროცედურები ზემოთ მოცემული შენიშვნების გათვალისწინებით.**

3. პაციენტების საცხოვრებელი პირობები

ა. ასათიანის სახელობის ფსიქიატრიის ინსტიტუტი

109. ვიზიტის დასაწყისში ინსტიტუტის დირექტორმა დელეგაციას შეატყობინა, რომ ბიუჯეტიდან გამოყოფილი თანხები არ არის საკმარისი დაწესებულების ნორმალური ფუნქციონირების უზრუნველსაყოფად. მიუხედავად იმისა, რომ ფული საკმარისია პაციენტების ადექვატური კვებისა და მკურნალობისთვის, დაწესებულებას ჰქონდა წყლის, ელექტროენერჯისა და გათბობის დავალიანება (რასაც შედეგად მოჰყვა წყალმომარაგების შეწყვეტა დელეგაციის ვიზიტისას). მრავალი წლის განმავლობაში არ ჩატარებულა რაიმე სერიოზული რემონტი. ხელმძღვანელობა და თანამშრომლები ყველა ღონეს მიმართავენ ამ რთულ სიტუაციასთან გასამკლავებლად, რისთვისაც ისინი ეძებენ დახმარებას არასამთავრობო ორგანიზაციებისა და ფარმაცევტული კომპანიებისგან.

110. თუმცა ვიზიტის პერიოდში დაწესებულებაში 300 პაციენტზე ნაკლები იყო, ჩანანერების შემონემაზე გვიჩვენა, რომ არცთუ ისე იშვიათად იღებდნენ უფრო მეტ პაციენტს, ვიდრე საავადმყოფოს ამის საშუალება ჰქონდა (მაგალითად, 2007 წლის 18 თებერვალს ირიცხებოდა 317 პაციენტი). დელეგაციას აცნობეს, რომ ასეთ შემთხვევებში პაციენტების ოჯახს სთხოვდნენ სანოლის მოტანას. ზოგიერთ განყოფილებაში პაციენტების რაოდენობა შეიძლებოდა დამაკმაყოფილებლად ჩათვლილიყო (მაგალითად, მე-2 განყოფილებაში იყო ოთხიდან ექვსამდე პაციენტი, როცა პალატების ფართობი 27-39 მ²-ია, მე-5 განყოფილებაში – ოთხიდან რვა სანოლამდე, როცა პალატების ფართობი 18-30 მ²-ია). იმავე დროს სხვა განყოფილებები გადატვირთული იყო (მაგალითად, პირველ განყოფილებაში 18-30 მ² ფართობის პალატებში მოთავსებული იყო 4-8 ადამიანი). ყველაზე დიდი ხალხმრავლობა აღმოჩნდა კაცების მე-6 განყოფილებაში (5 პაციენტი 15 მ² ფართობის პალატაში; ათი პაციენტი – 36 მ² ფართობის პალატაში); თითქმის რვა ადამიანს ამ განყოფილებაში დერეფანსა და სასადილო ოთახში დადგმულ სანოლებზე ეძინა.

111. დელეგაციას სხვადასხვა განყოფილებაში სხვა ასპექტებშიც სხვადასხვა პირობა ხვდებოდა. საუკეთესო პირობები მე-7 გერიატრიულ განყოფილებაში აღინიშნებოდა, რომელიც 2003 წელს საფუძვლიანად გარემონტდა არასამთავრობო ორგანიზაციის მიერ. პალატა კარგად თბებოდა და კარგად იყო მოწყობილი. მსგავსად ამისა, ზოგიერთი პალატა მე-5 შერეულ განყოფილებაში შეკეთდა ფარმაცევტული კომპანიის დაფინანსებით.

დანარჩენი განყოფილებები სავალალო მდგომარეობაში აღმოჩნდა – ჩამონგრეული კედლები, დაზიანებული ჭერი და გაშიშვლებული ელექტროსადენები. ქალთა მე-3 განყოფილებაში სახურავიდან წყალი ჟონავდა. ბუნებრივი განათება, ვენტილაცია და ხელოვნური განათება მისაღები იყო მამაკაცების მე-2 განყოფილებაში და ქალების მე-3 და მე-4 განყოფილებებში, მაგრამ ცუდი – მამაკაცების პირველ და მე-6 განყოფილებებში. ადექვატური გათბობის უქონლობა სერიო-

ზულ პრობლემას წარმოადგენდა, პაციენტების პალატებში ტემპერატურა 13⁰ჩ-ის ფარგლებში იყო. გარდა ამისა, პალატებში ავეჯიდან უმთავრესად იყო მხოლოდ ცუდ მდგომარეობაში მყოფი საწოლები, პაციენტების უმრავლესობას არ ჰქონდა კარადები პირადი ნივთების შესანახად და გარემო ზოგადად იყო ასკეტური და უსახური.

112. **სანიტარული საშუალებები** განყოფილებათა უმრავლესობაში (გარდა მე-4 და მე-5 განყოფილებებისა და მე-7 გერიატრიული განყოფილებისა, სადაც გაკეთებული იყო რემონტი) არ ჰგავდა ჯანდაცვის დანესებულებას: დანგრეული, ბინძური, ცუდი სუნით, სადაც პაციენტები ვერ გრძნობდნენ თავს იზოლირებულად. არ იყო მხაპის სათანადო ხელმისაწვდომობა (კვირაში ერთხელ ან ორჯერ), პაციენტებს არც წყალი მიეწოდებოდათ რეგულარულად. დანესებულება არ გასცემდა პაციენტებისთვის პირადი ჰიგიენის ნივთებს.

113. დელეგაციას მოახსენეს, რომ საავადმყოფოს არ ჰქონდა საკმარისი რაოდენობით ლოგინის თეთრეული და ამიტომ მისი მოტანა პაციენტების ოჯახებს უხდებოდათ. ლოგინის თეთრეული ირეცხებოდა ადგილობრივ **სამრეცხაოში**, როგორც ითქვა, კვირაში ორჯერ. პაციენტებს ეცვათ საკუთარი ტანსაცმელი, რომელიც ზოგადად კარგ მდგომარეობაში იყო და შეეფერებოდა სეზონს. დანესებულება არ სთავაზობდა მათ არავითარ ტანსაცმელს.

114. კვება იყო ოთხჯერადი და მიეწოდებოდა პაციენტებს ყოველ სართულზე სპეციალურად გამოყოფილ სასადილოებში. საკვების რაოდენობასა და ხარისხთან დაკავშირებით არ ყოფილა რაიმე საჩივარი. ვერც დელეგაციამ აღმოაჩინა კვების უკმარისობის რაიმე ნიშანი. მაგრამ ზოგიერთი სართულის სასადილოში არ იყო მაგიდებისა და სკამების საკმარისი რაოდენობა და ზოგიერთი პაციენტი ქამის დროს ფეხზე იდგა. გარდა ამისა, პაციენტებს მხოლოდ კოვზები ეძლეოდათ.

115. **ნაკ-ს რეკომენდაციაა, ასათიანის სახელობის ფსიქიატრიის ინსტიტუტში მიიღონ შემდეგი ზომები:**

- შემცირდეს პაციენტების რაოდენობა პალატებში, განსაკუთრებით პირველ და მე-6 განყოფილებებში, რათა აღამიანებს ჰქონდეთ საკმარისი სივრცე და შესაძლებელი იყოს მათი შესაბამისად მეთვალყურეობა პერსონალისგან;

- შემუშავდეს რემონტის პროგრამა, რომელიც მიზანმიმართული იქნება ზემოთ ხსენებული მდგომარეობის გაუმჯობესებისკენ. პრიორიტეტი მიენიჭოს ყველაზე სავალალო მდგომარეობაში მყოფ განყოფილებებს (1-ლი, მე-3 და მე-6). ამ კონტექსტში გათვალისწინებული უნდა იყოს დიდი პალატების უფრო მცირე ზომის ოთახებით შეცვლა. ეს ხელს შეუწყობს პაციენტების ღირსების შენარჩუნებას/დაბრუნებას, გაამარტივებს პაციენტების დიფერენციაციას თერაპიული თვალსაზრისით და მზრუნველობას მათზე და შესაძლებელს გახდის ფსიქიატრიული და ფსიქოსოციალური დახმარების სრული სპექტრის გამოყენებას. ამგვარი ოთახი, ასევე, წარმოადგენს პაციენტების ფსიქოსოციალური რეაბილიტაციის ძირითად ელემენტს.

- ყველა პალატა უზრუნველყონ შესაბამისი გათბობით;

- პაციენტებისთვის შეიქმნას უფრო სასიამოვნო და პერსონალიზებული გარემო, კერძოდ, უზრუნველყონ მათთვის ჩაკეტილი სივრცე.

- პაციენტები უზრუნველყონ წესიერი თეთრეულითა და პირადი ჰიგიენის ნივთებით;

- გარემონტდეს ტუალეტი, პირსაბანი და სააბაზანო ოთახები (კერძოდ, ტუალეტები ისე უნდა მოეწყოს, რომ პაციენტებს შეეძლოთ იქ მარტო შესვლა) და დაცული იყოს სისუფთავე;

- უზრუნველყონ ცხელი წყალი სააბაზანოებში და პაციენტებს მიეცეთ უფრო ხშირად დაბანის საშუალება;

- ყოველ განყოფილებაში სასადილო ოთახები უზრუნველყონ საკმარისი რაოდენობის მაგიდებითა და სკამებით და პაციენტების კვებისთვის საჭირო ყველა აქსესუარი.

ბ. ქუტირის ფსიქიატრიული საავადმყოფო

116. პაციენტები მოთავსებულნი იყვნენ ორსართულიან ოთხ შენობაში, რომელთა გარკვეული ნაწილი არ გამოიყენებოდა მიმდინარე რემონტის გამო. იქვე იყო ცალკე მდგომი და დაცული პერიმეტრის მქონე შენობა, სადაც პაციენტები მკურნალობდნენ არანებაყოფლობით გამკაცრებული რეჟიმით (იხ. 117-ე პუნქტი).

ძირითადი პირობები ქუტირის საავადმყოფოში მთლიანობაში უკეთესი აღმოჩნდა, ვიდრე ასათიანის სახელობის ფსიქიატრიის ინსტიტუტში. ზოგიერთ განყოფილებაში (№ 1 – ქალები და № 6 – მამაკაცები) უკვე ჩატარებული იყო სარემონტო სამუშაოები, ხოლო საავადმყოფოს დანარჩენ ნაწილში დაგეგმილი იყო მათი განხორციელება.

თითო პალატაში იწვა ექვსიდან ცამეტ პაციენტამდე, ხოლო თვით პალატების ფართობი შეადგენდა 35-იდან 54 მ²-მდე. ყოველ სართულზე იყო დაახლოებით 10 მ² ფართობის პატარა ოთახი, ე. წ. „იზოლატორი“. დელეგაციის ვიზიტისას ეს ოთახები ძირითადად ცარიელი იყო, ან მათში მოთავსებული იყო ერთი ან ორი ისეთი პაციენტი, რომლებიც უფრო ყურადღებით ზედამხედვე-

ლობას საჭიროებდნენ (მაგალითად, ახლად შემოსულები). დელეგაციამ შენიშნა ზოგიერთი პალატის გადატვირთულობა (მაგალითად, ცამეტი ადამიანი 51 მ² ფართობის ოთახში). კერძოდ, ასეთ მდგომარეობა იყო მამაკაცების მე-4 განყოფილებაში, სადაც უფრო მეტი პაციენტი იყო მოთავსებული, ვიდრე სხვა, „სამოქალაქო“ პაციენტებისთვის განკუთვნილ პალატებში.⁴⁶

ბუნებრივი განათება, ვენტილაცია და ხელოვნური განათება ადექვატური იყო, თუმცა არ ფუნქციონირებდა გათბობის ცენტრალური სისტემა და, მიუხედავად იმისა, რომ ზოგიერთ პალატაში გამოიყენებოდა ელექტროგამათბობლები, ტემპერატურა მაინც დაბალი იყო (16° C). ოთახებში სხვა არაფერი იყო სანოლებისა და ზოგიერთ შემთხვევაში, საკეტიანი პატარა კარადების გარდა. გარემო იყო ასკეტური და უსახური. განყოფილებებში, სადაც ჯერ არ იყო ჩატარებული რემონტი (მე-2 და მე-4 მამაკაცები და მე-8 ქალები), ჭერზე შეიმჩნეოდა სინესტის ნიშნები, კედლებზე საღებავი აფცქენილი იყო, ხოლო იატაკის საფარი - ალაგ-ალაგ დაზიანებული. თუმცა უნდა ითქვას, რომ შენობები ზოგადად სუფთა მდგომარეობაში იყო.

რაც შეეხება სანიტარიულ კვანძებს განყოფილებებში, ისინი ძალიან ცუდ მდგომარეობაში იყო, ჟონავდა მიწები, ციოდა და პაციენტებისთვის შეუძლებელი იყო განმარტოება.

117. არანებაყოფლობითი მკურნალობის განყოფილება №3 ერთადერთია საქართველოში, რომელიც განკუთვნილია იმ პაციენტებისთვის, რომლებიც გაძლიერებულ ზედამხედველობას საჭიროებენ. ამ განყოფილებაში, სადაც არის 80 პაციენტის განთავსების საშუალება, დელეგაციის ვიზიტისას აღმოჩნდა 91 მამაკაცი პაციენტი (კიდევ 7 პაციენტი გაქცეული იყო). სტაციონარში ყოფნის ყველაზე გრძელი პერიოდი 11 წელიწადს შეადგენდა (ეს პერიოდი მოიცავდა ფოთის ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში მკაცრი რეჟიმის ქვეშ გატარებულ თავდაპირველ პერიოდს)⁴⁷.

შენობაში, სადაც განთავსებული იყო აღნიშნული განყოფილება, მიმდინარეობდა რემონტი და არსებული ფართობის მხოლოდ ნაწილი გამოიყენებოდა. დელეგაციამ შენიშნა, რომ თუმცა ზოგიერთ ოთახში საკმარისი იყო საცხოვრებელი სივრცე (მაგალითად, ორი ადამიანი 15 მ² ოთახში), ზოგიერთი მათგანი გადატვირთული იყო (მაგალითად, რვა ადამიანი 26 მ² ოთახში). ოთახებში კარგი იყო ბუნებრივი განათება, ვენტილაცია და ხელოვნური განათება, ასევე, სათანადო დონეზე იყო გათბობა. ზოგადად, გარემო უფრო სასიამოვნო და პერსონალიზებული იყო, ვიდრე სხვა განყოფილებებში, პაციენტებს ჰქონდათ საკეტიანი პირადი პატარა კარადები და სხვა სახის ავეჯი, ტელევიზორები და რადიომიმლებები, ნახატები და პლაკატები კედლებზე და ა.შ.

პალატები არ იკეტებოდა და პაციენტებს თავისუფლად შეეძლოთ გადაადგილება განყოფილებაში და ურთიერთობა ერთმანეთთან საერთო ოთახში. არ იყო რაიმე პრობლემა ტუალეტის ხელმისაწვდომობასთან დაკავშირებით. ერთადერთ გამონაკლისს წარმოადგენდა ერთი ოთახი პირველ სართულზე, რომელიც გამოყოფილი იყო ქრონიკული ავადმყოფებისთვის. იგი მუდმივად ჩაკეტილი იყო და იმ შემთხვევაში, როცა სართულზე არ იმყოფებოდნენ თანამშრომლები, ბუნებრივი მოთხოვნილების დაკმაყოფილების მიზნით ამ ოთახის მოზინადრეები ვედროებს იყენებდნენ.

ზემოხსენებული რემონტი დაკავშირებული იყო ფოთის ფსიქიატრიული საავადმყოფოს პაციენტების ქუტირში გადმოყვანისა და, ამგვარად, ერთი ისეთი საავადმყოფოს შექმნის გადანყვეტილებასთან, სადაც არანებაყოფლობით მკურნალობას გაივლიდნენ პაციენტები მკაცრ და გაძლიერებულ რეჟიმებში. აღნიშნული ღონისძიება იგეგმებოდა 2007 წლის განმავლობაში, რის შემდეგაც ფოთის ფსიქიატრიული საავადმყოფო უნდა დახურულიყო.⁴⁸

118. პაციენტებს შხაპის მიღება შეეძლოთ კვირაში ერთხელ ყოველ განყოფილებაში არსებულ სამშაპეში და კიდევ უფრო ხშირად, თუ იქნებოდა ცხელი წყალი. ზაფხულობით მათ უშვებდნენ ცალკე შენობაში მოთავსებულ სამშაპეებში, სადაც განთავსებული იყო წყლის ავზი, რომელსაც მზე ათბობდა. აღნიშნული შენობა ძალიან ცუდ მდგომარეობაში აღმოჩნდა – იქ არ იყო ბუნებრივი განათება, უშუალოდ სამშაპეებში კი არც ხელოვნური განათება იყო.

პაციენტებს ეძლეოდათ საპონი და, გამონაკლის შემთხვევებში, პირადი ჰიგიენის სხვა ნივთები. დელეგაციას შეატყობინეს, რომ ლოგინის თეთრეული ირეცხებოდა კვირაში ერთხელ საავადმყოფოს სამრეცხაოში და რომ იქ ასევე შეიძლებოდა პაციენტების ტანსაცმლის რეცხვა.

119. საკვები გაიცემოდა დღეში ოთხჯერ (მათ შორის 125 გ ხორცი ყოველდღე). პაციენტთა უმრავლესობა კმაყოფილი იყო საკვების რაოდენობითა და ხარისხით. დელეგაციას არც კვების ნაკლებობის რაიმე ნიშანი შეუმჩნევია. მიუხედავად ამისა, ზოგიერთი პაციენტი ჩიოდა მრავალფეროვნების ნაკლებობაზე. პაციენტები საკვებს იღებდნენ ყოველ განყოფილებაში არსებულ საერთო ოთახში, სადაც საკმარისი რაოდენობით იდგა მაგიდები და სკამები. აქაც, ასათიანის სახელობის ფსიქიატრიის ინსტიტუტის მსგავსად, პაციენტებს ეძლეოდათ მხოლოდ კოვზები.

120. ნპკ-ს რეკომენდაციაა, ქუტირის ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში მიიღონ შემდეგი ზომები:

46 მიუხედავად იმისა, რომ ყველა განყოფილებას (გარდა 3 არანებაყოფლობითი მკურნალობის განყოფილებისა) ჰქონდა ერთნაირი განლაგება, მამაკაცების მე-4 განყოფილებაში მოთავსებული იყო 74 პაციენტი, ხოლო 1-ლ, მე-2, მე-6, მე-7 და მე-8 განყოფილებებში – 32-იდან 64 პაციენტამდე.
47 ნპკ-მა ფოთის ფსიქიატრიული საავადმყოფო 2001 წელს მოინახულა. იმ დროისთვის ეს იყო ერთადერთი საავადმყოფო მთელ საქართველოში, სადაც პაციენტები გადიოდნენ არანებაყოფლობით მკურნალობას მკაცრ რეჟიმში.
48 ნპკ-ს 2001 წლის ვიზიტის დროს უკვე არსებობდა ფოთის ფსიქიატრიული საავადმყოფოს დახურვის გეგმები (იხ. CPT/Inf (2002) 14-ის პუნქტი 145).

- შემცირდეს პაციენტების რაოდენობა პალატებში, განსაკუთრებით მე-4 განყოფილებაში და არანებაყოფლობითი მკურნალობის მე-3 განყოფილებაში, რათა ადამიანებს ჰქონდეთ საკმარისი სივრცე და შეეძლოთ შესაბამისი მოვლის მიღება;

- გაგრძელდეს რემონტი სხვა განყოფილებებშიც; პრიორიტეტი მიენიჭოს კანალიზაციისა და ცენტრალური გათბობის სისტემებისა და ტუალეტებისა და დასაბანი სათავსოების რემონტს; ასევე, განიხილონ დიდი ოთახების შემცირების საკითხი (იხ. 115-ე პუნქტის შენიშვნები);

- უზრუნველყონ ყველა პალატის შესაბამისი გათბობა;

- უზრუნველყონ ყველა პაციენტისთვის ტუალეტის მუდმივი ხელმისაწვდომობა (მათ შორის არანებაყოფლობითი მკურნალობის მე-3 განყოფილებაშიც);

- პაციენტებისთვის შეიქმნას უფრო სასიამოვნო და პერსონალიზებული გარემო, კერძოდ, უზრუნველყონ მათთვის ჩაკეტილი სივრცე და ყურადღება მიექცეს ოთახების გალამაზებას;

- პაციენტებს მიეცეთ შხაპის უფრო ხშირად მიღების შესაძლებლობა; გარემონტდეს საავადმყოფოს „საზაფხულო“ საშხაპე;

- უზრუნველყონ პაციენტების კვებისთვის საჭირო ყველა აქსესუარი.

კომიტეტის სურვილია, მიიღოს ინფორმაცია არანებაყოფლობითი მკურნალობის განყოფილების სტრუქტურისა და ფუნქციონირების თაობაზე რემონტის დასრულების შემდეგ.

4. მკურნალობა და რეჟიმი

121. ორივე დანესებულებაში ფსიქიატრიული მკურნალობა თითქმის მთლიანად ეფუძნებოდა ფარმაკოთერაპიას. არ იყო პრობლემები ძირითადი ფსიქოტროპული მედიკამენტების მომარაგებასთან დაკავშირებით. ჩანანერების გაცნობისა და პაციენტებთან და თანამშრომლებთან ჩატარებული გასაუბრებების შედეგად მიღებული ინფორმაციის თანახმად, პრეპარატების გამოყენების გადამეტების შემთხვევა არ ყოფილა. ფსიქიატრები იცავდნენ შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალურ საკითხთა სამინისტროს მიერ თითოეული დაავადების მიმართ განსაზღვრულ სტანდარტებს, რომლებიც ადგენს სტაციონარში ყოფნის მაქსიმალურ პერიოდს, დიაგნოსტიკასა და ფარმაკოლოგიურ მკურნალობას. როგორც დელეგაციას აუხსნეს, ეს მიდგომა მიიღეს უფრო პაციენტების მკურნალობისთვის ბიუჯეტიდან გამოყოფილი თანხების კონტროლის, ვიდრე ფსიქიატრების მკურნალობის მეთოდების შერჩევაში შეზღუდვის მიზნით. პაციენტებს ფსიქიატრები რეგულარულად სინჯავდნენ და გასინჯვის შედეგები ინერებოდა პაციენტის ისტორიაში, რომელიც კარგად ინახებოდა. თუმცა ყველა შემონმებულ ისტორიაში არ იყო მოცემული მკურნალობის ინდივიდუალური გეგმა. ორივე დანესებულებაში განყოფილებების თანამშრომლები ყოველდღე იკრიბებოდნენ მთავარ ექიმთან მისთვის ინფორმაციის შეტყობინებისა და პაციენტის ავადმყოფობის მიმდინარეობის განხილვის მიზნით.

122. სხვა თერაპიული საშუალებების ნყაროები, როგორებიცაა სარეაბილიტაციო ფსიქოსოციალური ქმედებები, ძალიან შეზღუდული იყო ორივე დანესებულებაში საშუალებების, მასალებისა და სპეციალურად მომზადებული თანამშრომლების ნაკლებობის გამო. მიუხედავად იმისა, რომ ორივე დანესებულებაში ფსიქოლოგები მუშაობდნენ, ინდივიდუალური დამხმარე ფსიქოთერაპიის მიღების საშუალება მაინც მწირი იყო. დანესებულებებში არც შრომითი თერაპია გამოიყენებოდა სრულყოფილად იმ ოც პაციენტთან, რომლებიც, ძირითადად, დაკავებულნი იყვნენ დალაგება-დასუფთავებით. თუმცა ორივე დანესებულების ხელმძღვანელობა აღიარებდა რეაბილიტაციის მნიშვნელობას და იყო მისი განვითარების მცდელობის ნიშნები. ასათიანის სახელობის ფსიქიატრიის ინსტიტუტში არასამთავრობო ორგანიზაციამ ამ უკანასკნელ პერიოდში შექმნა ხელოვნებით მკურნალობის ცენტრი, სადაც ყოველდღე მკურნალობდა დაახლოებით 20 პაციენტი. ყოველ განყოფილებაში იდგა პიანინო, ხოლო მამაკაცების მე-2 განყოფილების პაციენტებს უტარდებოდათ შრომითი თერაპია ოთახში, სადაც იდგა კომპიუტერები და მოიპოვებოდა მასალები ხატვისა და ძერწვისთვის. გარდა ამისა, საავადმყოფოს ათამდე პაციენტი მკურნალობდა სარეაბილიტაციო ცენტრში, რომელსაც აფინანსებდა უცხოური არასამთავრობო ორგანიზაცია. ქუტირის ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში 2007 წლიდან მუშაობს ცეკვის მასწავლებელი და ატარებს ხელოვნების მეცადინეობებს პაციენტებთან. თითქმის 15 პაციენტი მონაწილეობს ამ მეცადინეობებში კვირაში ოთხჯერ.

რაც შეეხება რეკრეაციულ საქმიანობას, ის უმთავრესად შემოიფარგლებოდა ტელევიზორის ყურებით ან სამაგიდო თამაშებით. არც ერთ დანესებულებაში არ არის ბიბლიოთეკა.

123. ნპპ-ს რეკომენდაციაა, ასათიანის სახელობის ფსიქიატრიის ინსტიტუტსა და ქუტირის ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში მიიღონ შემდეგი ზომები:

- გაიზარდოს თერაპიული შესაძლებლობების არჩევანი და ხანგრძლივი ვადით მოთავსებული უფრო მეტი პაციენტი ჩაერთოს სარეაბილიტაციო ფსიქოსოციალურ აქტივობაში დამოუკიდებელი ცხოვრებისთვის მათი მომზადებისა და ოჯახებში დაბრუნების მიზნით; შრომითი

თერაპია უნდა წარმოადგენდეს სარეაბილიტაციო პროგრამის განუყოფელ ნაწილს, რომელიც უზრუნველყოფს მოტივაციას, სწავლის გაგრძელების სურვილს და ურთიერთობის უნარების ჩამოყალიბებას, სპეციფიკური ცოდნის შექმნასა და საკუთარი იმიჯის გაუმჯობესებას;

- თითოეული პაციენტისთვის მომზადდეს მკურნალობის ინდივიდუალური გეგმა (მწვავე, ხანგრძლივი ვადით და სისხლის სამართლის დამნაშავე პაციენტების სპეციალური საჭიროებების გათვალისწინებით), რომელშიც უნდა ჩაერთოს მკურნალობის მიზნები, თერაპიული საშუალებები და პასუხისმგებელი თანამშრომლები. პაციენტები მონაწილეობას უნდა იღებდნენ თავიანთი მკურნალობის ინდივიდუალური გეგმის შედგენასა და შესრულების მიმდინარეობის შეფასებაში;

- პაციენტებს შესთავაზონ სარეკრეაციო საქმიანობების უფრო ფართო სპექტრი, კერძოდ, უზრუნველყონ მათთვის წიგნები და გაზეთები.

124. ქუტირის ფსიქიატრიული საავადმყოფოს პაციენტებისთვის ყოველდღე ტარდებოდა ვარჯიში სუფთა ჰაერზე, რაც არ ხდებოდა ასათიანის სახელობის ფსიქიატრიის ინსტიტუტში. მიუხედავად იმისა, რომ ამ დანესებულებას დიდი ეზო აქვს, იქ ვერ ნახავდით პაციენტებს. როგორც დელეგაციას შეატყობინეს, სანიტრებს იშვიათად გაჰყავდათ პაციენტები სასეირნოდ (ინსტიტუტის ეზო არ არის დაცული); თანამშრომელთა თქმით, პაციენტების 20% არასდროს გადის გარეთ. დელეგაციის მიერ ვიზიტის ბოლოს თავისი გამოვლენის შესახებ გაკეთებული განცხადების შედეგად საქართველოს ხელისუფლებამ შეატყობინა **ნპკ**-ს, რომ ასათიანის სახელობის ინსტიტუტის პაციენტები უკვე ყოველდღე სეირნობენ ეზოში. **ნპკ-ს სურვილია, მიიღოს უფრო დეტალური ინფორმაცია პაციენტების ყოველდღიური სეირნობის უზრუნველსაყოფად მიღებულ ზომებთან დაკავშირებით.**

125. რაც შეეხება სტომატურ მზრუნველობას, დანესებულებაში მიღებისას პაციენტები გადიოდნენ სამედიცინო შემოწმებას, მათ შორის მოწმდებოდა სისხლი, შარდი, კეთდებოდა ვასერმანის ანალიზი (სიფილისის ინფექციის აღმოსაჩენად). პაციენტების ჯანმრთელობის ზოგადი შემოწმება ექვს თვეში ერთხელ ხდებოდა. ასათიანის სახელობის ფსიქიატრიის ინსტიტუტში სრულ შტატზე მუშაობდნენ შინაგან დაავადებათა სპეციალისტი, ინფექციურ დაავადებათა სპეციალისტი და ნახევარ განაკვეთზე მომუშავე ექიმების გარკვეული ნაწილი (სტომატოლოგი, ქირურგი, რადიოლოგი, ნევროპათოლოგი, პულმონოლოგი და ა.შ.). ქუტირის ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში კონტრაქტის საფუძველზე ჰყავდათ აყვანილი თორმეტი სამედიცინო მუშაკი (სტომატოლოგი, გინეკოლოგი, შინაგან დაავადებათა სპეციალისტი, ქირურგი და სხვ.), რომლებიც პერიოდულად ატარებდნენ ოპერაციებს საავადმყოფოში და რომელთა გამოძახებაც შეიძლებოდა გადაუდებელი შემთხვევისას.

მაგრამ ამჟამად გახდა, რომ საერთო პროფილის საავადმყოფოებში არ იყო საბიუჯეტო თანხები ფსიქიატრიული პაციენტების მკურნალობისთვის და, აქედან გამომდინარე, ჰოსპიტალიზაცია სხვა საავადმყოფოებში დამოკიდებული იყო პაციენტების ოჯახების ფინანსურ შესაძლებლობებზე. ორივე დანესებულების დირექტორები აღნიშნავდნენ, რომ გამონაკლის შემთხვევებში ისინი ახერხებდნენ ფსიქიატრიული პაციენტების საერთო პროფილის საავადმყოფოებში დაშვების ნებართვის მიღებას სასწრაფო ჩარევებისთვის.

ამ კონტექსტში **ნპკ** სერიოზულად არის შემფოთებული სიკვდილიანობის მაღალი მაჩვენებლებით ორივე დანესებულებაში⁴⁹ (თუმცა, როგორც აცხადებენ, ქუტირის საავადმყოფოში სიკვდილიანობა 2006 წლის აპრილის შემდეგ შემცირდა). საავადმყოფოს ჩანაწერებში არ არის მითითებული არც ერთი პაციენტის სიკვდილის მიზეზი, არც აუტოფსიქია ჩატარებული, მიუხედავად სიკვდილის გარემოებებისა. თუმცა გარდაცვლილი პაციენტების ისტორიების შემოწმებამ გვიჩვენა კავშირი პაციენტების სიკვდილიანობას, ფიზიკური ჯანმრთელობისთვის საჭირო მედიკამენტებისა და ხელსაწყოების უქონლობას, ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში სასწრაფო ინტერვენციის საშუალებათა ნაკლებობასა და სხვა ისეთ საავადმყოფოებში მათი გადაყვანის პრობლემურობას შორის, რომლებშიც არსებობს დიაგნოსტიკისა და მკურნალობის სხვა საშუალებები. დელეგაციამ აღნიშნა, რომ იმ შემთხვევებშიც კი, როცა გამოძახებული იყო სასწრაფო დახმარების სამსახური, პაციენტი არ გადაიყვანეს საერთო პროფილის საავადმყოფოში ფინანსური პრობლემების გამო. ეს დაუშვებელია. **ნპკ-ს რეკომენდაციაა, რომ საქართველოს ხელისუფლებამ გადადგას ნაბიჯები ფსიქიატრიული პაციენტებისთვის შესაბამისი სადიაგნოსტიკო და თერაპიული საშუალებების ხელმისაწვდომობის გარანტირებისთვის. კომიტეტს ასევე სურს, მიიღოს ხელისუფლების კომენტარები პაციენტების გარდაცვალების შესახებ საავადმყოფოს ჩანაწერებში მითითებების არარსებობის შესახებ, ასევე იმ ფაქტის შესახებ, რომ არ არის ჩატარებული აუტოფსია.**

5. პერსონალი

126. ვიზიტის დროს ასათიანის სახელობის ფსიქიატრიის ინსტიტუტში ირიცხებოდა 267 თა-
 49 ასათიანის სახელობის ფსიქიატრიის ინსტიტუტში 2004 წელს სიკვდილის 12 შემთხვევა იყო, 2005 წელს – 22 შემთხვევა, ხოლო 2006 წელს – 20 შემთხვევა; ქუტირის ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში 2004 წელს სიკვდილის 18 შემთხვევა იყო, 2005 წელს – 29 შემთხვევა, ხოლო 2006 წელს – 13 შემთხვევა.

ნამშრომელი, მათ შორის 33 ფსიქიატრი, 49 ექთანი და 90 სანიტარი (ყველა სრულ განაკვეთზე). თითოეულ განყოფილებაში სამი ექთანი და სამი სანიტარი იმყოფებოდა მთელი დღის განმავლობაში, ხოლო ღამე და შაბათ-კვირას – ერთი ექთანი და სამი სანიტარი, მიუხედავად განყოფილებაში ავადმყოფების რაოდენობისა (22-დან 78-მდე). რაც შეეხება სხვა თანამშრომლებს, პაციენტებთან მუშაობდა ხუთი ფსიქოლოგი, მაგრამ არც ერთი შრომითი თერაპევტი ან სოციალური მუშაკი (თუმცა არასამთავრობო ორგანიზაციის მიერ დაფინანსებულ ხელოვნებით თერაპიის ცენტრში მუშაობდა ოთხი თერაპევტი, სოციალური მუშაკი და კომპიუტერის ინსტრუქტორი).

127. ქუტირის ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში მუშაობდა 214 თანამშრომელი, მათ შორის 13 ფსიქიატრი, 48 ექთანი და 70 სანიტარი (ყველა სრულ განაკვეთზე). ასათიანის სახელობის ფსიქიატრიის ინსტიტუტის მსგავსად, განყოფილებებში მუშაობდა ექთნებისა და სანიტრების იგივე რაოდენობა (ანუ ორი ექთანი და ორი სანიტარი დღის განმავლობაში და ერთი ექთანი და ორი სანიტარი ღამის საათებში), პაციენტების რაოდენობის მიუხედავად. ეს განსაკუთრებით არაადეკვატური იყო არანებაყოფლობითი მკურნალობის მე-3 განყოფილებისთვის, სადაც მოთავსებული იყო 91 პაციენტი. ავადმყოფებთან მომუშავე სხვა თანამშრომლები იყვნენ: ერთი ფსიქოლოგი, ოთხი შრომის თერაპევტი და ერთი ხელოვნების თერაპევტი.

საავადმყოფოში ასევე მუშაობდა დაცვის 23 თანამშრომელი, რომლებიც პასუხს აგებდნენ საავადმყოფოს პერიმეტრის დაცვაზე და არანებაყოფლობითი მკურნალობის მე-3 განყოფილების უსაფრთხოებაზე. საავადმყოფოდან პაციენტების გაქცევის აღკვეთის მიზნით საავადმყოფოს დირექტორმა კონტრაქტის საფუძველზე აიყვანა დაცვის პოლიციის 13 დამატებითი ოფიცერი, რომლებიც განლაგებულნი იყვნენ განყოფილებაში (ოთხი მათგანი ადგილზე იყო ნებისმიერ მოცემულ დროს). დელეგაციას მოახსენეს, რომ ეს ოფიცრები მოქმედებდნენ მხოლოდ ჯანდაცვის მუშაკების ინსტრუქციების მიხედვით. მაგრამ განყოფილებაში დაცვის პოლიციის ოფიცრების ყოფნა აღიქმებოდა სამედიცინო პერსონალის ნაცვლად პოლიციელების დასაქმებით, რადგან მე-3 განყოფილებაში მუშაობდა ექთნებისა და სანიტრების იგივე რაოდენობა, როგორც სხვა განყოფილებებში, მიუხედავად პაციენტების გაცილებით დიდი რაოდენობისა. გარდა ამისა, ფორმაში გამონყობილი ოფიცრების ყოფნა განყოფილებაში სულაც არ უწყობდა ხელს თერაპიული გარემოს გაუმჯობესებას. გაცილებით უკეთესი იქნებოდა, თუ ამგვარი თანამშრომლების ფუნქცია მხოლოდ პერიმეტრის უსაფრთხოება იქნებოდა.

128. შეჯამების სახით ვიტყვით, რომ ფსიქიატრები/პაციენტების შეფარდება ვიზიტის დროს შეიძლება განხილული იყოს, როგორც მისაღები ქუტირის საავადმყოფოში და როგორც საკმაოდ კარგი ასათიანის სახელობის ფსიქიატრიის ინსტიტუტში. რაც შეეხება ექთნებსა და სანიტრებს, მათი ყოფნა ორივე საავადმყოფოს უფრო დიდ განყოფილებებში და, კერძოდ, ქუტირის საავადმყოფოს არანებაყოფლობითი მკურნალობის განყოფილებაში არ შეიძლება ჩაითვალოს დამაკმაყოფილებლად. გარდა ამისა, ორივე დაწესებულებაში აშკარაა უფრო მეტი დახმარების საჭიროება კლინიკური ფსიქოლოგების, შრომის თერაპევტებისა და სოციალური მუშაკების მხრიდან, რაც ხელს შეუწყობს მრავალდარგობრივი მიდგომის დამკვიდრებას.

ნპკ-ს რეკომენდაციაა, ასათიანის სახელობის ფსიქიატრიის ინსტიტუტსა და ქუტირის ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში გადაიხედოს შრომითი რესურსების საკითხი ზემოთ მოყვანილი შენიშვნების გათვალისწინებით.

რაც შეეხება არანებაყოფლობითი მკურნალობის განყოფილებას ქუტირის ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში, კომიტეტი მოუწოდებს ხელმძღვანელობას, უზრუნველყოს, რომ პერსონალის თერაპიულ როლს არ ენიჭებოდეს მეორეხარისხოვანი მნიშვნელობა უსაფრთხოების საკითხებთან შედარებით. გარდა ამისა, ნპკ-ს სურს იცოდეს, არსებობს თუ არა დეტალური წესები უსაფრთხოების თანამშრომლებისთვის, რომლებიც მათ მოვალეობებს შეეხება; კომიტეტს ასევე სურს მიიღოს ინფორმაცია აღნიშნული თანამშრომლების შერჩევის პროცედურების და მათი თავდაპირველი და მიმდინარე ტრენინგის თაობაზე.

129. რაც შეეხება თანამშრომლების ტრენინგს, ხუთი წლის წინ ქუტირის ფსიქიატრიული საავადმყოფოს ექთნებს ჩაუტარდათ ტრენინგი სამუშაოდან მოუნყვეტლად. ასათიანის სახელობის ფსიქიატრიის ინსტიტუტში არ ჩატარებულა რაიმე ტრენინგი. ამასთან დაკავშირებით ნპკ-ს სურს განსაკუთრებით აღნიშნოს, რომ უკიდურესად სასურველია ფსიქიატრიული დაწესებულებების თანამშრომლებისთვის ტრენინგის ჩატარება როგორც საკუთარ სამუშაო ადგილას, ასევე სხვა დაწესებულებებში. **ნპკ მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას, ხელი შეუწყოს ტრენინგს (როგორც საწყის, ასევე მიმდინარეს) ასათიანის სახელობის ფსიქიატრიის ინსტიტუტისა და ქუტირის ფსიქიატრიული საავადმყოფოს (და ასევე ქვეყნის სხვა ფსიქიატრიული დაწესებულებების) თანამშრომელთა ყველა კატეგორიისთვის.**

6. ფსიქიატრიული პაციენტების ფიზიკური შეზღუდვის მეთოდები

130. „ფსიქიატრიული დახმარების შესახებ“ კანონის მე-16 მუხლის თანახმად, პაციენტის

მიმართ შეიძლება გამოყენებული იქნეს ფიზიკური შეზღუდვის მეთოდები, თუ არსებობს პაციენტის მიერ საკუთარი თავის ან გარშემომყოფთა დაზიანების რეალური საფრთხე და მისი თავიდან აცილება სხვაგვარად შეუძლებელია. კანონი დასაშვებად მიიჩნევს ფიზიკური შეზღუდვის შემდეგ საშუალებებს — იზოლაციას სპეციალიზებულ პალატაში და/ან ფიზიკურ შეზღუდვას. გადანყვეტილება ფიზიკური შეზღუდვის საშუალებების გამოყენების თაობაზე უნდა მიიღოს მკურნალმა ან მორიგე ექიმმა. კანონმდებლობა ასევე ადგენს, რომ ფიზიკური შეზღუდვის მეთოდების გამოყენება უნდა შეწყდეს მაშინვე, როგორც კი შეწყვეტს არსებობას საფრთხის გამომწვევი მიზეზი და რომ დაუშვებელია ფიზიკური შეზღუდვის მეთოდების ან მედიკამენტების გამოყენება პაციენტის დასჯის ან დაშინების მიზნით. გარდა ამისა, პაციენტს ან მის იურიდიულ წარმომადგენელს/ნათესავს შეუძლია ფიზიკური შეზღუდვის საშუალებების გამოყენების გასაჩივრება სამართლოში.

ფიზიკური შეზღუდვის საშუალებების გამოყენების პროცედურასთან დაკავშირებული უფრო დეტალური ინსტრუქციები მიღებულია შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალურ საკითხთა მინისტრის 2007 წლის 21 მარტის ბრძანებით. აღნიშნული ინსტრუქციების მიხედვით, ექიმის მიერ გაცემული ნებართვა ფიზიკური შეზღუდვის საშუალებების გამოყენებასთან დაკავშირებით მოქმედებს მხოლოდ 4 საათის განმავლობაში. ამ დროის ამონურვის შემდეგ, აუცილებლობის შემთხვევაში, საჭიროა მისი განახლება. ფიზიკური შეზღუდვა შეიძლება განახორციელონ მხოლოდ სპეციალურად მომზადებულმა თანამშრომლებმა დაწესებულების მიერ გამოშვებული ინსტრუქციების მიხედვით. აღნიშნული ზომის გამოყენებისას პაციენტს ყოველ 15 წუთში უნდა ამოწმებდეს ექიმი. ამ ზომის მიღების საფუძველი და მისი ხანგრძლივობის და დასრულების დრო უნდა დაფიქსირდეს სამედიცინო დოკუმენტებში.

აღმოჩნდა, რომ მონახულებული ორი ფსიქიატრიული დაწესებულების თანამშრომლებმა არაფერი იცოდნენ სამინისტროს მიერ მიღებული ზემოხსენებული ინსტრუქციების შესახებ.

131. ინდივიდუალური იზოლაცია არ გამოიყენებოდა ასათიანის სახელობის ფსიქიატრიის ინსტიტუტსა და ქუტირის ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში, გარდა ამ უკანასკნელის არანებაყოფლობითი მკურნალობის მე-3 განყოფილებისა, რომელშიც იყო საიზოლაციო ოთახი, ე.წ. „კარცერი“. აღნიშნული ოთახის ფართობი შეადგენდა 4 მ²-ს, მას არ ჰქონდა ფანჯარა და იქ მხოლოდ სანოლი იდგა. არ არსებობდა „კარცერის“ გამოყენების სიხშირესთან დაკავშირებული ჩანაწერები და აშკარა იყო, რომ იქ შეიძლებოდა პაციენტის გამოკეტვა ყოველგვარი ზედამხედველობის გარეშე არაერთი დღის განმავლობაში. „კარცერში“ მოთავსება, რასაც, მედიკოსების თქმით, ჰქონდა თერაპიული მიზნები, პაციენტების მიერ აღიქმებოდა, როგორც სასჯელი. მას შემდეგ, რაც ვიზიტის ბოლოს დელეგაციამ გააკეთა განცხადება თავისი აღმოჩენის შესახებ, საქართველოს ხელისუფლებამ აცნობა **ნპპ**-ს, რომ „კარცერი“ გაუქმდა.

132. ორივე დაწესებულებაში ფიზიკური შეზღუდვა გულისხმობდა მიბმას სანოლზე ტილოს სახვევებით, რაც, ჩვეულებრივ, 20-60 წუთი გრძელდებოდა. ეს ის დროა, რომლის განმავლობაშიც მოქმედებს ინყებს პაციენტისთვის გაკეთებული სედატიური საშუალებები.

დელეგაცია შეაშფოთა პაციენტების ფიზიკურმა შეზღუდვამ ორივე დაწესებულებაში ყველა დანარჩენი პაციენტის თვალწინ. გარდა ამისა, ასათიანის სახელობის ფსიქიატრიის ინსტიტუტში ცხადი გახდა, რომ ფიზიკური შეზღუდვის გადანყვეტილების მიღება, როცა პაციენტი აღიგზნებოდა, შეეძლოთ იმ დროს მომუშავე თანამშრომლებს, ანუ ექთანს ან სანიტარს, რომლებსაც საჭიროების შემთხვევაში ფიზიკური შეზღუდვის გამოყენების ნებართვას აძლევდა ფსიქიატრი. უფრო მეტიც, ზოგჯერ პერსონალს პაციენტის ფიზიკურ შეზღუდვაში სხვა პაციენტებიც ეხმარებოდნენ.

არც ერთ დაწესებულებას არ ჰქონდა ფიზიკური შეზღუდვის აღრიცხვის სანდო ჩანაწერების წარმოების სისტემა. ფიზიკური შეზღუდვა მოიხსენიებოდა ექთნების ჟურნალში, ზოგჯერ კი პაციენტის ისტორიაში. თუმცა არც ერთ ჩანაწერში არ იყო მოცემული ამგვარი ზომის განხორციელების დაწყების ან დასრულების დრო.

133. „ფსიქიატრიული დახმარების შესახებ“ ახალ კანონსა და ფიზიკური შეზღუდვის მეთოდების გამოყენებასთან დაკავშირებულ ზემოხსენებულ ინსტრუქციებში მოცემულია მთელი რიგი მნიშვნელოვანი პრინციპები, რომლებიც უნდა წარმოადგენდეს პაციენტების ფიზიკური შეზღუდვის პრაქტიკული სახელმძღვანელო მითითებების საფუძველს თითოეული ფსიქიატრიული დაწესებულებისთვის. სახელმძღვანელო მითითებებში მკაფიოდ უნდა განისაზღვროს, ფიზიკური შეზღუდვის რომელი საშუალების გამოყენება შეიძლება, როგორ გარემოებებში, მოცემული უნდა იყოს მათი გამოყენების პრაქტიკული საშუალებები და აუცილებელი ზედამხედველობა და მოქმედებები, რომლებიც უნდა ამოქმედდეს ამ საშუალებების მიღების დასრულების შემდეგ. ამგვარი სახელმძღვანელო მითითებების მიღებას უნდა ახლდეს პრაქტიკული ტრენინგი კონტროლისა და ფიზიკური შეზღუდვის ტექნიკაში. ასეთი ტრენინგი უნდა გაიაროს ყველა თანამშრომელმა (ექიმებმა, ექთნებმა, სანიტრებმა და ა.შ.). საჭიროა ტრენინგის მასალების რეგულარული განახლება. დიდი მნიშვნელობა აქვს თანამშრომლებისა და ხელმძღვანელობის მონაწილეობასა და დახ-

მარებას აღნიშნული სახელმძღვანელო მითითებების ჩამოყალიბებაში. პაციენტები სათანადოდ უნდა იყვნენ ინფორმირებულნი (წერილობით) დაწესებულების ფიზიკურ შეზღუდვასთან დაკავშირებული სახელმძღვანელო მითითებებისა და ასევე, ამ საკითხზე საჩივრების შეტანის მექანიზმების შესახებ. **ნაკ-ს** აზრით, ასეთი სახელმძღვანელო მითითებები არა მხოლოდ დაეხმარება თანამშრომლებს, არამედ ხელს შეუწყობს პაციენტებსა და მათ იურიდიულ წარმომდგენლებს ფიზიკური შეზღუდვის ზომის განმსაზღვრავი ლოგიკის გაგებაში.

არც ის არის იშვიათი, როცა ფიზიკური შეზღუდვის ზომებს პაციენტები აღიქვამენ, როგორც სასჯელს. ამგვარი გაუგებრობის თავიდან აცილებისა და შემდგომში ექიმისა და პაციენტის ურთიერთობის განვითარების მიზნით პაციენტებს, რომელთა მიმართაც გამოიყენეს ფიზიკური შეზღუდვის მეთოდები — ან რომლებიც შეესწრნენ ამ მეთოდების გამოყენებას — ამ ზომების შეწყვეტის შემდეგ უნდა ჩაუტარდეთ შესაბამისი ახსნა-განმარტება. ეს მისცემს ექიმს ამგვარი ზომის საჭიროების განმარტების შესაძლებლობას და, ამგვარად, ხელს შეუწყობს მისი ლოგიკის გაგებას. პაციენტისთვის ასეთი ახსნა-განმარტება იქნება შესაძლებლობა, გამოხატოს თავისი გრძნობები, რომლებიც ფიზიკური შეზღუდვის დაწყებამდე ჰქონდა, რაც შეიძლება პაციენტსაც დაეხმაროს საკუთარი საქციელის გაგებაში და პერსონალსაც.

ნაკ-ს რეკომენდაციას, ასათიანის სახელობის ფსიქიატრიის ინსტიტუტსა და ქუტირის ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში (და ასევე, ქვეყნის სხვა ფსიქიატრიულ დაწესებულებებში) გადაიდგას ნაბიჯები ფიზიკური შეზღუდვის მეთოდების გამოყენებასთან დაკავშირებული პრაქტიკული სახელმძღვანელო მითითებების ჩამოყალიბებისთვის ზემოთ მოყვანილი შენიშვნების გათვალისწინებით.

გარდა ამისა, კომიტეტის რეკომენდაციას, მიიღონ ზომები იმისათვის, რომ პაციენტის ფიზიკურ შეზღუდვას არ ხდებოდეს სხვა პაციენტების წინაშე და/ან მათი დახმარებით და რომ ფიზიკური შეზღუდვის მეთოდის გამოყენების განმავლობაში პაციენტთან ყოველთვის იმყოფებოდეს დაწესებულების რომელიმე თანამშრომელი.

გარდა ამისა, **ნაკ** კიდევ ერთხელ იმეორებს თავის რეკომენდაციას, რომ ფიზიკური და/ან ქიმიური შეზღუდვის ყველა შემთხვევა ჩაინეროს სპეციალურ ჟურნალში, რომელიც შეიქმნება ამ მიზნით (ექთნების ჟურნალებთან და პაციენტის ისტორიებთან ერთად). ჩანაწერი უნდა მოიცავდეს შეზღუდვის ზომის დაწყებისა და დასრულების დროს იმ ექიმის ვინაობას, რომელმაც გასცა შესაბამისი ბრძანება ან დაადასტურა ამ ზომის გამოყენების საჭიროება და პაციენტებისა თუ თანამშრომლების მიერ მიღებულ დაზიანებებს. ინფორმაციის ჩანაწერის ამგვარი სისტემა, სხვა სარგებლობასთან ერთად, დაეხმარება ხელმძღვანელობას და გარეშე ორგანოებს ფიზიკური შეზღუდვის ზომის გამოყენების მონიტორინგში.

7. სამართლებრივი დაცვის საშუალებები

134. 2006 წლის კანონი „ფსიქიატრიული დახმარების შესახებ“, რომელიც ამოქმედდა 2007 წლის 1 იანვარს, ადგენს სამართლებრივ პროცედურებს, რომლებიც გამოიყენება ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში ადამიანის მოთავსებისას.

კანონის მე-18 მუხლი ეხება არანებაყოფლობით სტაციონარულ ფსიქიატრიულ დახმარებას. რაც შეეხება დაწესებულებაში თავდაპირველი მოთავსების პროცედურას, მე-18 მუხლის მე-5 პუნქტი ეხება ექიმი-ფსიქიატრებისგან შემდგარი კომისიის მიერ პაციენტის შემოწმებას 48 საათის განმავლობაში სტაციონარში არანებაყოფლობით მოთავსების მომენტიდან. თუ კომისია დაასკვნის, რომ აუცილებელია არანებაყოფლობითი სტაციონარული ფსიქიატრიული დახმარება (კანონის მე-18 მუხლის პირველ პუნქტში დადგენილი კრიტერიუმების მიხედვით⁵⁰), ადმინისტრაციამ 48 საათის განმავლობაში უნდა მიმართოს სასამართლოს, რომელმაც შემდეგი 24 საათის განმავლობაში უნდა გასცეს ბრძანება არანებაყოფლობითი სტაციონარული დახმარების უზრუნველყოფის თაობაზე. კანონი ასევე ითვალისწინებს პაციენტის ან მისი იურიდიული წარმომადგენლის (ნათესავის, ადვოკატის ან სასამართლოს მიერ დანიშნული ადვოკატის) დასწრებას სასამართლო მოსმენაზე და სტაციონარში არანებაყოფლობით მოთავსებასთან დაკავშირებული სასამართლო გადაწყვეტილების გასაჩივრების შესაძლებლობას. 2006 წლის ივლისში ადმინისტრაციულ საპროცესო კოდექსში შეტანილი ცვლილებების (რომელთა მიზანი იყო „ფსიქიატრიული დახმარების შესახებ“ ახალი კანონის ასახვა) თანახმად, თუ პაციენტს არ შეუძლია ადვოკატის დაქირავება, სასამართლო ვალდებულია, უფასოდ აღმოუჩინოს მას სამართლებრივი დახმარება. უფრო მეტიც, თუ პაციენტს ჯანმრთელობის მდგომარეობის ან სხვა მნიშვნელოვანი მიზეზის გამო არ შეუძლია დასწრება სასამართლო საქმის მოსმენაზე, სასამართლო უნდა ჩაატარდეს ფსიქიატრიულ დაწესებულებაში.

მე-18 მუხლის მე-9 პუნქტის თანახმად, სტაციონარში თავდაპირველი არანებაყოფლობითი მოთავსება არ უნდა აღემატებოდეს სამ თვეს. ექიმ-ფსიქიატრთა კომისია ვალდებულია, ყოვე-

⁵⁰ მე-18 მუხლის პირველი პუნქტის თანახმად, არანებაყოფლობითი სტაციონარული ფსიქიატრიული დახმარება აუცილებელია, როდესაც პირს ფსიქიკური აშლილობის გამო არ გააჩნია გაცნობიერებული გადაწყვეტილების მიღების უნარი და მისთვის ფსიქიატრიული დახმარების განევა შეუძლებელია სტაციონარში მოთავსების გარეშე, აგრეთვე მაშინ, როცა იგი რეალურ საფრხეს უქმნის საკუთარ ან სხვა პირების სიცოცხლესა და ჯანმრთელობას.

ელთვიურად განიხილოს სტაციონარული ფსიქიატრიული დახმარების გაგრძელების მიზანშე-
ნონილობა. თუ კომისია საჭიროდ მიიჩნევს არანებაყოფლობითი სტაციონარული ფსიქიატრიული
დახმარების სამ თვეზე მეტი ვადით გაგრძელებას, ფსიქიატრიული დაწესებულების ადმინისტრაცია
პაციენტის არანებაყოფლობითი სტაციონარული ფსიქიატრიული დახმარების სამთვიანი
ვადის ამოწურვამდე 72 საათით ადრე მიმართავს სასამართლოს ამ ვადის გაგრძელების შესახ-
ებ. სასამართლომ ახალი გადაწყვეტილება უნდა მიიღოს მიმართვიდან 72 საათის განმავლობა-
ში. როგორც კი ამოწურება არანებაყოფლობითი სტაციონარული ფსიქიატრიული დახმარების
კრიტერიუმები, პაციენტი უნდა გაიწეროს საავადმყოფოდან ექიმ-ფსიქიატრთა კომისიის გად-
ანყვეტილებით და ეს გადაწყვეტილება უნდა ეცნობოს სასამართლოს.

135. „ფსიქიატრიული დახმარების შესახებ“ კანონის ახალი დებულებები გვთავაზობს სამართ-
ლებრივი დაცვის მნიშვნელოვან ზომებს ფსიქიატრიულ დაწესებულებაში არანებაყოფლობით
მოთავსებული პაციენტებისთვის. მაგრამ დელეგაციის მიერ მიღებული შედეგები მიგვითითებს,
რომ ვიზიტის მსვლელობისას კანონი ჯერ არ მოქმედებდა პრაქტიკაში. ორივე დაწესებულებაში
მიღებული ინფორმაციის თანახმად, არ არსებობდა სტაციონარში არანებაყოფლობითი მოთავსე-
ბის არც ერთი შემთხვევა, რომელიც დადასტურებული იქნებოდა სასამართლო გადაწყვეტილებით
სამოქალაქო პროცედურების მიხედვით. ამავე დროს, უნდა აღინიშნოს, რომ პაციენტები ორივე
დაწესებულებაში იმყოფებოდნენ ჩაკეტილ პალატებში და ბევრმა პაციენტმა, რომლებსაც დელ-
ეგაციის წევრები ესაუბრნენ, განაცხადა, რომ ისინი სტაციონარში თავიანთი სურვილის პრე-
ვენციისდ მოათავსეს და რომ მათ უნდოდათ დაწესებულებების დატოვება.

**ნპპ-ს რეკომენდაციაა, რომ საქართველოს ხელისუფლებამ მიიღოს ზომები, რათა უზრუნ-
ველყოფს სტაციონარში არანებაყოფლობით მოთავსებასთან დაკავშირებული პროცედურე-
ბის სათანადოდ შესრულება და სამართლებრივი დაცვის არსებული საშუალებების რეალუ-
რად მოქმედება.**

136. სავალდებულო სამედიცინო ზომების სამართლებრივი საფუძვლები და პროცედურები იმ
ადამიანებთან დაკავშირებით, რომლებსაც ვერ დაეკისრებათ სისხლის სამართლის პასუხისმგე-
ბლობა საკუთარ ქმედებებზე, განხილულია 2001 წლის ვიზიტის შესახებ ანგარიშში⁵¹. სისხლის
სამართლის საპროცესო კოდექსი ითვალისწინებს ამგვარი ადამიანების ფსიქიატრიულ დაწესე-
ბულებაში მოთავსებას სასამართლო გადაწყვეტილებით, სასამართლო- ფსიქიატრიული ექსპერ-
ტიზის საფუძველზე. ამგვარი გადაწყვეტილებების რეგულარული (ანუ სულ მცირე ექვს თვეში
ერთხელ) სასამართლო განხილვები ტარდება ფსიქიატრიული კომისიის რეკომენდაციების გათ-
ვალისწინებით. ექიმ-ფსიქიატრთა კომისიის წევრები ესწრებიან სასამართლო მოსმენას. სავალ-
დებულოა სასამართლოზე პაციენტის ადვოკატის დასწრება. გარდა ამისა, სასამართლო გად-
ანყვეტილება შეიძლება გასაჩივრდეს პაციენტის, მისი ადვოკატის ან წარმომადგენლის მიერ.

ქუტირის საავადმყოფოს არანებაყოფლობითი მკურნალობის მე-3 განყოფილებაში მომუშავე
ზოგიერთი ფსიქიატრის თქმით, არსებობდა პაციენტების გარკვეული რაოდენობა, რომელთა
ფსიქიკური მდგომარეობა აღარ საჭიროებდა ფსიქიატრიულ დაწესებულებაში ყოფნას. მაგრამ
სასამართლომ, ექიმ-ფსიქიატრთა კომისიის რეკომენდაციის მიუხედავად, რომ პაციენტი გა-
დაყვანილიყო უფრო მსუბუქი რეჟიმის განყოფილებაში ან განერილიყო დაწესებულებიდან, არ
დააკმაყოფილა მოთხოვნა და, ამგვარად, მკურნალობის საჭიროება არ გაითვალისწინა. ზოგიერთ
შემთხვევაში სტაციონარში ხანგრძლივი მოთავსება გამონვეული იყო გარე სამყაროში (დაწესე-
ბულებასა თუ ოჯახში) ადექვატური მზრუნველობის/საცხოვრებლის უქონლობით. პაციენტების
ისტორიების შემოწმებამ ასევე გამოააშკარავა რამდენიმე შემთხვევა, როცა სასამართლოს მიერ
არ იყო დაცული საქმის განხილვისათვის დადგენილი ვადები.

ქუტირის საავადმყოფოს არანებაყოფლობითი მკურნალობის მე-3 განყოფილების ზოგიერთ-
მა გამოკითხულმა პაციენტმა განაცხადა, რომ მათ არ უსარგებლიათ ადვოკატის მომსახურებით,
ვინაიდან არ ჰქონდათ ამის შესაძლებლობა. გარდა ამისა, არც ერთი იმ პაციენტთაგან, რომლებ-
საც დელეგაციის წევრები ესაუბრნენ, არ დასწრებია სასამართლოს პირადად.

**ნპპ-ს რეკომენდაციაა, საქართველოს ხელისუფლებამ გადასინჯოს არანებაყოფლობით
ფსიქიატრიულ დახმარებასთან დაკავშირებული პროცედურები, რათა:**

- ფსიქიატრიული პაციენტებისთვის, რომლებსაც არ შეუძლიათ ადვოკატის დაქირავება,
უზრუნველყოს სამართლებრივი დახმარება;
- უზრუნველყოს, რომ ფსიქიატრიულ პაციენტებს ჰქონდეთ ქმედითი უფლება, პირადად
წარდგინონ მოსამართლის წინაშე სტაციონარში მოთავსებისას ან მათი საქმის გადასინჯვისას;
- სტაციონარში პაციენტების მოთავსება დადგენილ ვადებში და ობიექტურად უნდა გადაი-
სინჯოს, რათა პაციმარი სტაციონარში არ დატოვონ უფრო მეტი ხნით, ვიდრე ამას მოითხოვს
მათი მდგომარეობა.

გარდა ამისა, ნპპ-ს სურს იცოდეს, შედის თუ არა პაციენტის მკურნალი ექიმი ექიმ-ფსიქი-
ატრთა კომისიის შემადგენლობაში, რომელიც აწვდის სასამართლოებს ანგარიშებს სავალ-

51 იხ. CPT/Inf(2002)14-ის 168-ე პუნქტი.

დებულო მკურნალობის ზომების გადასინჯვასთან დაკავშირებით და, თუ ეს ასეა, რა ფუნქციას ასრულებს იგი ამ კომისიაში.

137. **ნპკ** საგანგებოდ აღნიშნავს, რომ პრინციპული საკითხია ფსიქიატრიული პაციენტების ისეთ მდგომარეობაში ჩაყენება, რომ მათ შეეძლოთ ნებაყოფლობითი და ინფორმირებული თანხმობის მიცემა მკურნალობასთან დაკავშირებით. ადამიანის მოთავსება ფსიქიატრიულ დაწესებულებაში არანებაყოფლობითი წესით – იქნება ეს სამოქალაქო თუ სისხლის სამართლის საქმის კონტექსტში – არ უნდა უშლიდეს ხელს ინფორმირებული თანხმობის მიღებას მკურნალობაზე. დაწესებულებაში ნებაყოფლობით თუ არანებაყოფლობით მოთავსებული ყოველი ქმედუნარიანი პაციენტი სრულად ინფორმირებული უნდა იყოს იმ მკურნალობის შესახებ, რომელიც მან უნდა გაიაროს და მას უნდა მიეცეს შესაძლებლობა, უარი განაცხადოს მკურნალობაზე ან ნებისმიერ სხვა სამედიცინო ჩარევაზე. ნებისმიერი გადახრა ამ ფუნდამენტური პრინციპიდან უნდა ეფუძნებოდეს კანონს და უნდა უკავშირდებოდეს მხოლოდ მკაფიოდ და მკაცრად დადგენილ გამონაკლის გარემოებებს.

„ფსიქიატრიული დახმარების შესახებ“ კანონის მე-5 მუხლის (1) (ე) პუნქტი ადგენს, რომ პაციენტებს აქვთ უფლება, უარი განაცხადონ მკურნალობაზე, გარდა მე-16 (ფიზიკური შეზღუდვა) და მე-18 (სტაციონარში არანებაყოფლობით მოთავსება) მუხლებით განსაზღვრული შემთხვევებისა. ეს უკანასკნელი გამონაკლისი, როგორც ჩანს, ეწინააღმდეგება ზემოხსენებულ პრინციპს. **ნპკ-ს სურს საქართველოს ხელისუფლების კომენტარების მიღება აღნიშნულ საკითხზე.**

ასათიანის სახელობის ფსიქიატრიის ინსტიტუტში რამდენიმე პაციენტის ისტორიაში დელეგაციამ გამოავლინა მკურნალობაზე თანხმობის ფორმა. დირექტორის თქმით, ეს ფორმა სულ ცოტა ხნის წინ იყო შემოღებული მისი ინიციატივით. მაგრამ პაციენტების უმრავლესობის ისტორიებში არ მოიძებნა ამგვარი ფორმა. ქუტირის ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში არსებობდა ამგვარი ფორმის შემოღების გეგმა, მაგრამ ხელმძღვანელობა ელოდებოდა მითითებას ამის თაობაზე სამინისტროდან.

ნპკ-ს რეკომენდაციაა, ყველა პაციენტს (ხოლო თუ პაციენტი ქმედუნაროა, მის იურიდიულ წარმომადგენელს) სისტემატურად მიენოდოს ინფორმაცია მათი მდგომარეობისა და მათთვის დადგენილი მკურნალობის შესახებ; ექიმებს მიეცეთ მითითება, რომ ისინი ყოველთვის ეცადონ პაციენტებისგან თანხმობის მიღებას მკურნალობის დაწყებამდე, რაც შესაძლებელია მკურნალობის მიმართ ინფორმირებული თანხმობის სპეციალური ფორმის დახმარებით, რომელიც ხელმონერილი იქნება პაციენტის ან (თუ იგი ქმედუნაროა) მისი იურიდიული წარმომადგენლის მიერ. გარდა ამისა, პაციენტებს (და მათ იურიდიულ წარმომადგენლებს) მკურნალობის განმავლობაში და მისი დასრულების შემდეგ უნდა მიენოდებოდეთ შესაბამისი ინფორმაცია.

138. რაც შეეხება ინფორმაციას პაციენტების უფლებებთან, მოვალეობებთან და დაწესებულების შიდა წესებთან დაკავშირებით, იგი პაციენტებს თანამშრომლების მიერ სიტყვიერად ეძლეოდა დაწესებულებაში შემოსვლისას. ქუტირის საავადმყოფოში პაციენტების უფლებები ნერილობითი ფორმით გამოკრულია განყოფილების კედლებზე.

ნპკ-ს თვლის, რომ საჭიროა გამოიცეს ბროშურა დაწესებულებებში მიღებული წესებისა და პაციენტების უფლებების შესახებ. მასში ასევე უნდა შეიტანონ ინფორმაცია საჩივრების მიმღები ორგანოებისა და საჩივრის განხილვის პროცედურის შესახებ. აღნიშნული ბროშურა დაწესებულებაში მოთავსებისას უნდა დაურიგდეს პაციენტებს და მათი ოჯახის წევრებს. ყველა იმ პაციენტმა, რომლებსაც არ ძალუძთ ბროშურის შინაარსის გაგება, უნდა მიიღოს სათანადო დახმარება. **ნპკ-ს რეკომენდაციაა, გამოიცეს ამგვარი ბროშურა და სისტემატურად ურიგდებოდეს პაციენტებსა და მათი ოჯახების წევრებს საქართველოს ფსიქიატრიულ დაწესებულებებში მიღებისას.**

139. რაც შეეხებ კონტაქტს გარე სამყაროსთან, ნათესავების მიერ პაციენტების მონახულება, მათთან ტელეფონით საუბარი და მიმონერა არ იყო შეზღუდული. მაგრამ არც ერთ დაწესებულებაში არ არის გამოყოფილი რაიმე ადგილი შეხვედრებისთვის, ამიტომ პაციენტები ნათესავებს პალატებში ან საერთო ოთახებში ხვდებოდნენ. **ნპკ-ს რეკომენდაციაა, ასათიანის სახელობის ფსიქიატრიის ინსტიტუტში და ქუტირის ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში მიიღონ ზომები რაიმე ოთახების გამოყოფისთვის, სადაც პაციენტები შეძლებდნენ თავიანთ ნათესავებთან შეხვედრას.**

140. საჩივრების შეტანის ქმედითი პროცედურა კიდევ ერთი ძირითადი დაცვის საშუალებაა ფსიქიატრიულ დაწესებულებებში პაციენტების მიმართ არასათანადო მოპყრობის წინააღმდეგ. უნდა არსებობდეს სპეციალური წესები, რომლებიც პაციენტებს მისცემდა ოფიციალური საჩივრის კონკრეტულად დადგენილ ორგანოში შეტანისა და დაწესებულების გარეთ არსებულ შესაბამის ხელისუფლებასთან კონფიდენციალური ურთიერთობის საშუალებას.

„ფსიქიატრიული დახმარების შესახებ“ კანონის მე-5 მუხლის (1) (ზ) პუნქტის თანახმად, პაციენტებისთვის გარანტირებულია სასამართლოსა და სხვა სახელმწიფო დაწესებულებებისთვის მიმართვისა და საჩივრის შეტანის უფლება. როგორც ასათიანის სახელობის ფსიქიატრიის

ინსტიტუტში დელეგაციას აცნობეს, პაციენტებისგან საჩივრების მიღების უფლებამოსილება მინიჭებული ჰქონდა ყოფილი პაციენტების ასოციაციას, რომელიც სამართლებრივ დახმარებას უწევდა პაციენტებსა და მათ ოჯახებს. ქუტირის საავადმყოფოში ჰქონდათ „საჩივრების ყუთი“ განყოფილებებისკენ მიმავალ დერეფანში.

ნპპ-ს სურვილია, მიიღოს უფრო მეტი ინფორმაცია იმ პროცედურის თაობაზე, რომლის მიხედვითაც ფსიქიატრიულ პაციენტებს შეუძლიათ საჩივრის შეტანა, ასევე, იმ გარანტიების თაობაზე, რომლებიც უზრუნველყოფს ამგვარი საჩივრების კონფიდენციალურობას და ჩამონათვალი იმ ხელისუფლების/ორგანოებისა, რომლებსაც შეიძლება წარედგინოთ საჩივრები.

141. რაც შეეხება გარეშე ზედამხედველობას, ორივე დაწესებულებაში ხშირად მიდიან სახალხო დამცველის ოფისი და სხვადასხვა არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენლები. **ნპპ მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას, ჩამოაყალიბოს ფსიქიატრიული დაწესებულებების დამოუკიდებელი გარე ორგანოების მიერ რეგულარული მონახულების სისტემა. კერძოდ, ამგვარ ორგანოებს უნდა ჰქონდეთ პაციენტებთან განმარტოებით საუბრის, მათგან საჩივრის უშუალოდ მიღებისა და მათთვის საჭირო რეკომენდაციის მიწოდების უფლება.**

დ. განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს დაქვემდებარებული დაწესებულებები

1. წინასწარი შენიშვნები

142. **ნპპ-ს** დელეგაციამ პირველად მოინახულა საქართველოს ისეთი დაწესებულება, რომელიც ექვემდებარება განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს – სამტრედიის სპეციალური სკოლა არასრულწლოვანი დამნაშავეებისთვის. 1960 წელს აშენებული სკოლა დასავლეთ საქართველოს პატარა ქალაქის, სამტრედიის, განაპირას დგას. ეს არის დახურული ტიპის საგანმანათლებლო დაწესებულება იმ არასრულწლოვანებისთვის, რომლებსაც ჩადენილი აქვთ სოციალურად სახიფათო დანაშაული, რომელიც ისჯება სისხლის სამართლის კოდექსის თანახმად. ეს ამ სახის ერთადერთი დაწესებულებაა ქვეყანაში.

ვიზიტის დროს სკოლას ოფიციალურად ჰქონდა 50 ადგილი და იქ ცხოვრობდა ათიდან თვრამეტ წლამდე ასაკის 33 ბიჭი (სახეზე იყო 28 მათგანი, ხოლო დანარჩენი 5 არდადეგებზე გაშვებული იყო თავის ოჯახებში). შვიდ ბავშვს დაწესებულებაში გატარებული ჰქონდა სამ წელიწადზე მეტი. ბავშვების უმრავლესობა დაწესებულებაში მოთავსებული იქნა მანანალობისა და ქურდობისთვის.

143. სკოლის ფუნქციონირებისთვის აუცილებელ სამართლებრივ ბაზას იძლევა 1976 წლის კანონი „განათლების შესახებ“, თავისი არაერთი შესწორებით. 2006 წლის ბოლოს სასამართლო სისტემის რეფორმის კონტექსტში შესული შესწორება ეხება დაწესებულებაში მოთავსების პროცედურას (რაც ადრე შედიოდა არასრულწლოვანთა კომისიის სფეროში). თერთმეტიდან თოთხმეტ წლამდე ასაკის ბავშვები, რომლებიც ჩაიდენენ სისხლის სამართლის კოდექსით დასჯად დანაშაულს, ამჯერად გადაეცემიან რაიონულ სასამართლოს, რომელიც იღებს გადაწყვეტილებას მათი სკოლაში მოთავსების თაობაზე. თუ სასამართლო გადაწყვეტილებაში არ არის მითითებული სკოლაში ყოფნის ხანგრძლივობა, მაშინ ბავშვი რჩება იქ სამი წლის განმავლობაში. ვიზიტის დროს მხოლოდ ორი ბავშვი იყო მოთავსებული სკოლაში სასამართლოს ახალი პროცედურით მიღებული გადაწყვეტილების მიხედვით.

კანონი იძლევა თერთმეტ წელზე ნაკლები ასაკის ბავშვის დაწესებულებაში მოთავსების უფლებას, თუ მას არ ჰყავს ოჯახი ან ვინმე სხვა ადამიანი, რომელიც შეძლებდა მის მოვლას. რაც შეეხება ასაკის ზედა ზღვარს, იგი შეიძლება გაგრძელდეს თექვსმეტამდე, რათა ბავშვმა შეძლოს სკოლის დამთავრება. პრაქტიკაში, ბავშვებს სკოლაში დარჩენა შეუძლიათ 18 წლამდე, გამომდინარე ზემოთ აღნიშნული სამწლიანი მოთავსების წესიდან.

144. ვიზიტის განმავლობაში ამკარა გახდა, რომ სკოლის ხელმძღვანელობა არ იყო სათანადოდ ინფორმირებული დაწესებულებაში მოთავსებასთან დაკავშირებული ბოლო ცვლილების შესახებ. აღნიშნულის შედეგად გაურკვეველია მთელი რიგი პროცედურული საკითხებისა, მაგალითად, პირველი მოთავსების ხანგრძლივობა, საქმის განხილვისა და განთავსების უფლების პროცედურა, იურიდიული დახმარების ხელმისაწვდომობა და ბავშვების დაცვის საშუალებებთან დაკავშირებული საკითხები. **ნპპ-ს სურვილია, მიიღოს დეტალური ინფორმაცია ამ საკითხებთან დაკავშირებით. კომიტეტის რეკომენდაციაა, საქართველოს ხელისუფლებამ უზრუნველყოს სამტრედიის სპეციალური სკოლის ხელმძღვანელობისთვის სათანადო ინფორმაციის მიწოდება ბავშვების დაწესებულებაში მოთავსების შესახებ. იგივე ინფორმაცია უნდა მიიღონ ბავშვების ოჯახებმა და/ან იურიდიულმა წარმომადგენლებმა.**

2. არასათანადო მოპყრობა

145. **ნპპ-მ** მიიღო შეტყობინება თანამშრომლებისგან არასრულწლოვანების მიმართ სა-

ვარაუდოდ არასათანადო მოპყრობის შესახებ, მაგრამ ვერ აღმოაჩინა ამის რაიმე მტკიცება. პირიქით, კომიტეტის დელეგაციაზე დიდი შთაბეჭდილება მოახდინა თანამშრომლების მზრუნველობამ ბავშვების მიმართ. თანამშრომლებსა და ბავშვებს შორის აღინიშნებოდა თბილი დამოკიდებულება და ბავშვებიც ძალიან დადებითად ახასიათებდნენ დანესებულების თანამშრომლებს.

3. საცხოვრებელი პირობები

146. სკოლას უკავია ორი სამსართულიანი შენობა, რომელთაგან ერთი ვიზიტის პერიოდში რემონტდებოდა არასამთავრობო ორგანიზაციებისგან მიღებული დამატებითი სახსრებით. აქედან გამომდინარე, ძირითადი საქმიანობა მიმდინარეობდა მეორე შენობაში, სადაც განთავსებულია ბავშვების ოთახები.

საცხოვრებელი პირობები ზოგადად შეიძლება მისაღებად ჩაითვალოს. ბავშვებს ეძინათ სამ დიდ საძინებელში (თორმეტი სანოლი 72 მ²-ის ფართობის ოთახში, რვა ბავშვი – 48 და 62 მ² ოთახებში). ოთახებში კარგი იყო ბუნებრივი განათება, ვენტილაცია და ხელოვნური განათება. ოთახები ასევე კარგად თბებოდა და ლაგდებოდა. ავეჯი შედგებოდა სანოლებისგან, რომლებზეც დაგებული იყო სუფთა ლეიბები და თეთრეული და სანოლებთან მიდგმული პატარა კარადებისგან.

მაგრამ ოთახები არ იყო მოწყობილი, არ ჰქონდა რაიმე ინდივიდუალური სახე და სამხედრო ყაზარმას ნაგავადა. როგორც დელეგაციას განუმარტეს, რემონტის დროს დიდი საძინებლები დაიყოფა უფრო მცირე ოთახებად, რაც ბავშვებს მისცემს ინდივიდუალური გარემოს შექმნისა და თავიანთი პირადი ნივთების შენახვის საშუალებას. **ნპკ-ს სურვილია, მიიღოს ინფორმაცია რემონტის დროს მიღებული ზომების შესახებ, რომლებიც მიმართული იქნება ბავშვების ოთახებში პირობების გაუმჯობესებისკენ.**

147. **სანიტარული კვანძები** ამკარად არ იყო საკმარისი. შენობაში ფუნქციონირებდა ერთი ნახევრად დანგრეული სააბაზანო ორი შხაპით და ძალზე ცუდ მდგომარეობაში მყოფი ტუალეტი ყველა არასრულწლოვნისთვის. შხაპის მიღების საშუალება ბავშვებს კვირაში ერთხელ შეეძლოთ, ხოლო დამატებითი შხაპის მიღება შეიძლებოდა მხოლოდ თხოვნის საფუძველზე. **ნპკ-ს რეკომენდაციაა, სამტრედიის სპეციალურ სკოლაში მიღებული იქნეს ზომები სანიტარულ მდგომარეობასთან დაკავშირებით და ბავშვებს მიეცეთ შხაპის ყოველდღე მიღების საშუალება.**

148. დელეგაციას ბავშვებისგან არ მიუღია რაიმე საჩივარი კვებასთან დაკავშირებით. მენიუს შემონიშნებამ ცხადყო, რომ საკვები ბავშვებს მიეწოდებოდათ საკმარისი რაოდენობით, თუმცა მენიუ ძირითადად შედგებოდა ხორცის, კარტოფილისა და მაკარონისგან და თითქმის არ შეიცავდა ახალ ხილს, ბოსტნეულსა და რძის პროდუქტებს. სკოლის ხელმძღვანელობა არწმუნებდა დელეგაციას, რომ ბავშვებს თხოვნის შემთხვევაში შეეძლოთ ხილის შეუზღუდავი რაოდენობით მიღება. საყოველთაოდ ცნობილია, რომ მენიუს შედგენისას აუცილებლად უნდა გაითვალისწინონ მოზარდების ასაკი, ვინაიდან მათი ზრდის პროცესი არ არის დასრულებული (იხ., აგრეთვე, 151-ე პუნქტი). **ნპკ-ს რეკომენდაციაა, სამტრედიის სპეციალურ სკოლაში მიღებული იქნეს ზომები ბავშვებისთვის განკუთვნილი მენიუს გამრავალფეროვნების მიმართულებით (ჩაირთოს მასში რძის პროდუქტები, ხილი და ბოსტნეული) და აღნიშნული მენიუს მონიტორინგში უნდა ჩაერთონ ჯანდაცვის მუშაკები.**

სასადილო ოთახი მთლიანად გარემონტებულია არასამთავრობო ორგანიზაციის დაფინანსებით. გამაოგნებელი იყო კონტრასტი მეზობლად განლაგებულ სამზარეულოსთან, რომელიც ძალზე ცუდ მდგომარეობაში იყო, თუმცა დელეგაციას ეცნობა, რომ სამზარეულოს რემონტის დაწყება 2007 წლის ივნისის ბოლო რიცხვებიდან იყო დაგეგმილი.

4. აქტივობა

149. ბავშვებისთვის შედგენილი იყო განათლების, სპორტის, რეკრეაციისა და სხვა მიზნობრივი საქმიანობების სრული პროგრამა. სკოლაში მოქმედებს იგივე სასწავლო პროგრამა, როგორც ქვეყნის საჯარო სკოლებში. მეცადინეობები ტარდება დღის ცხრა საათიდან 14:30 სთ-მდე სამუშაო დღეებში. დღის დანარჩენი ნაწილი ეთმობა სპორტს, საშინაო დავალებების შესრულებას და უბრალოდ დასვენებას. მაგრამ სასწავლო პროგრამა საკმარისად არ არის მორგებული დანესებულებაში მოთავსებული არასრულწლოვნების სპეციფიკურ საჭიროებებთან. უმცროსი ბავშვების უმრავლესობამ არ იცოდა წერა-კითხვა და ისინი საჭიროებდნენ სპეციალურ ყურადღებას და სწავლების განსაკუთრებულ მეთოდებს. რაც შეეხება უფროსი ასაკის არასრულწლოვნებს, ვიზიტის დროს ისინი არ იღებდნენ რაიმე პროფესიულ განათლებას; თუმცა ლითონის ნაკეთობათა სახელოსნო ფუნქციონირების დასაწყებად შემოდგომაზე იყო მზად. დელეგაციამ თანამშრომლებისგან შეიტყო, რომ განათლების სამინისტრო განიხილავდა სკოლაში ბავშვების საჭიროებებისადმი უფრო მისადაგებული სასწავლო პროგრამის დანერგვის შესაძლებლობას.

რაც შეეხება ფიზიკურ განათლებას, დანესებულებას ჰქონდა როგორც ღია სპორტული მოედანი, ასევე დახურული სპორტული დარბაზი, რომლებიც სთავაზობდნენ ბავშვებს მრავალ სხვადასხვა სპორტულ აქტივობას. სკოლაში ასევე იყო პატარა ბიბლიოთეკა ერთი კომპიუტერით

(ორი ახალი კომპიუტერის მიღებას სკოლა 2007 წლის მაისის ბოლოს მოელოდა), იქვე იყო პიანინო და ელექტროორღანი.

ნპპ მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას, სამტრედიის სპეციალურ სკოლაში მოთავსებული ბავშვების სპეციფიკური საჭიროებების დაკმაყოფილების მიზნით დანერგოს უფრო მისადაგებული პროგრამები და სასწავლო მასალები. ნპპ-ს ასევე სურს მიიღოს დეტალური ინფორმაცია იმის შესახებ, თუ რა გეგმები არსებობს სკოლაში პროფესიული განათლების შემოღებასთან დაკავშირებით.

5. ნპპ-ს მანდატთან დაკავშირებული სხვა საკითხები

150. რაც შეეხება სკოლაში მომუშავე თანამშრომლებს, ვიზიტის დროს სკოლაში მუშაობდა რვა მასწავლებელი, ფსიქოლოგი, ექვსი აღმზრდელი, სპორტული ინსტრუქტორი, გუნდის ხელმძღვანელი და რვა ზედამხედველი. გარდა ამისა, სკოლაში რეგულარულად იმყოფებოდნენ ინგლისური ენის მასწავლებელი და კომპიუტერის ინსტრუქტორი, რომლებსაც ანაზღაურებას უხდიდა არასამთავრობო ორგანიზაცია.

დელეგაციამ აღნიშნა, რომ ბოლო ორი წლის განმავლობაში მასწავლებლები ჩართულნი იყვნენ ტრენინგის პროგრამებში, ამ ტრენინგის დადებით ზეგავლენას ახალი სასწავლო მეთოდოლოგიის ადაპტაციასა და უფრო ინდივიდუალურ მიდგომაზე კარგ შეფასებას აძლევდნენ როგორც მასწავლებლები, ისე ბავშვები.

151. რაც შეეხება ჯანმრთელობის დაცვას, 2007 წლის დასაწყისიდან სკოლაში ნახევარ განაკვეთზე მუშაობა დაიწყო ორმა ექთანმა (ერთ-ერთი მათგანი მუდმივად სკოლაში იმყოფებოდა დილის 8 საათიდან საღამოს 8 საათამდე კვირის შვიდივე დღის განმავლობაში). ბოლო პერიოდში, არასამთავრობო ორგანიზაციის დაფინანსებით, სკოლამ შეძლო ექიმის დაქირავება. ექიმი რეგულარულად აკვირდება ბავშვების ჯანმრთელობას, ხოლო ექვს თვეში ერთხელ უტარებს სრულ სამედიცინო შემოწმებას გარედან მონვეულ სპეციალისტებთან ერთად. გარდა ამისა, დელეგაციას აცნობეს, რომ ბავშვებს თავისუფლად მიუწვდებოდათ ხელი სკოლის გარეთ მოქმედ სპეციალიზებულ სამედიცინო დაწესებულებებზე.

რაც შეეხება მედიკამენტებს, დელეგაციას მოახსენეს, რომ ამაზე ძირითადად ზრუნავდნენ არასამთავრობო ორგანიზაციები. ამ თვალსაზრისით **ნპპ** ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ გარედან მიღებული ჰუმანიტარული დახმარება არ ათავისუფლებს სახელმწიფოს თავისი ძირითადი პასუხისმგებლობისგან.

დელეგაციამ ზოგიერთ აღსაზრდელს შეამჩნია ჩამორჩენა სიმაღლესა და წონაში. მას შეატყობინეს, რომ ექვს თვეში ერთხელ შემოწმებაში დაგეგმილია ენდოკრინოლოგების ჩართვა. გარდა ამისა, ბავშვების 30%-ს აწუხებს ენურეზი. მიუხედავად იმისა, რომ ამ ბავშვებს მიღებული აქვთ სათანადო მკურნალობა, უფრო მეტი უნდა გაკეთდეს მათი ფსიქოლოგიური დახმარების თვალსაზრისით.

ნპპ კმაყოფილებით აღნიშნავს სამტრედიის სპეციალურ სკოლაში ბავშვების ჯანმრთელობის დაცვის გაუმჯობესების მიზნით გადადგმულ ნაბიჯებს და იძლევა რეკომენდაციას, **უფრო დიდი ყურადღება მიექცეს ბავშვების სიმაღლეში ზრდისა და წონაში განვითარების ჩამორჩენას (მათ შორის წონისა და სიმაღლის სისტემატური კონტროლის მეშვეობით ზრდის ცხრილების გამოყენებით) და ენურეზის პათოლოგიას, რისთვისაც საჭიროა ადექვატური მედიკამენტური მკურნალობის (რომელიც რეგულარულად უნდა გადაისინჯებოდეს) და სათანადო ფსიქოლოგიური დახმარების კომბინირება.**

152. რაც შეეხება კონტაქტს გარესამყაროსთან, მშობლებს უნდა შეეძლოთ ბავშვების მონახულება დირექტორის ნებართვით. როგორც ამ უკანასკნელმა აუხსნა დელეგაციას, იგი გულდასმით ამოწმებდა, სურდათ თუ არა ბავშვებს შეხვედრა თავიანთ მშობლებთან (ზოგიერთ ბავშვს არ უნდოდა ურთიერთობა ოჯახებთან, რადგან ისინი აიძულებდნენ მათ მათხოვრობას ან ქურდობას).

ამასთანავე, ბავშვებს შეეძლოთ არდადეგების გატარება თავიანთ ოჯახებთან სკოლაში სულ მცირე ერთი წლის განმავლობაში ყოფნის შემდეგ და პედაგოგების ნებართვის მიღების საფუძველზე.

153. რაც შეეხება დისციპლინას, სკოლაში არ არის რაიმე დადგენილი დისციპლინარული პროცედურები და დისციპლინარული ზომები. თუ ბავშვი უარს აცხადებდა წესების შესრულებაზე, პრობლემა წყდებოდა ახსნა-განმარტებითი მუშაობით და სიტყვიერი ურთიერთობით.

ე. თავდაცვის სამინისტროს დაქვემდებარებული დაწესებულებები

154. დელეგაციამ მოინახულა თბილისის სამხედრო პოლიციის დაკავების საკანი („ჭაუპტვახტი“), რომელიც ასრულებს ორმაგ ფუნქციას: იმ სამხედრო პირების ადმინისტრაციულ დაკავებას 30 დღის განმავლობაში, რომლებმაც დაარღვიეს სამხედრო წესები, და იმ სამხედრო პირების დაკავებას 48 საათამდე, რომლებიც ეჭვმიტანილნი არიან სისხლის სამართლის დანაშაულში. დაკავებულთა ეს ორი კატეგორია ერთმანეთისგან გამოყოფილია.

ჭაუპტვახტი არის 63 ადგილი, თუმცა დელეგაციის ვიზიტისას იქ მხოლოდ 6 დაკავებული იმყოფებოდა. ყველა მათგანი ადმინისტრაციულ სასჯელს იხდიდა.

155. დელეგაციას არ მიუღია რაიმე შეტყობინება თბილისის ჰაუტპვავსტში დაკავებულების მიმართ არასათანადო მოპყრობის შესახებ.

156. ჰაუტპვავსტი მონყობილია თბილისის ცენტრის ერთ-ერთ ძველ სახლში. მისი საკნები უკიდურესად გავერანებულია და ამიტომ მხოლოდ ზოგიერთი მათგანი გამოიყენება. საკნებში არსებული ძირითადი პირობები არაფრით ჩამოუვარდებოდა შუა საუკუნეების დილეგის პირობებს: საკნებში ძალიან ცუდი განათება იყო (საკნების უმრავლესობას არა აქვს ფანჯარა და მხოლოდ სუსტი ხელოვნური განათება აღწევს კედლებში არსებულ პატარა ღიობებში), არ იყო ვენტილაცია და გათბობა. დაკავებულ პირებს ეძინათ ხის პლატფორმებზე ან ვინრო ხის სკამებზე, რომლებიც დღის განმავლობაში იკეცებოდა. ღამით დაკავებულებს ეძლეოდათ მხოლოდ სამხედრო ლაბადა და/ან საბანი.

დელეგაცია განსაკუთრებით აღაშფოთა ისეთი საკნების არსებობამ, რომლებიც შეიძლება შეგვედარებინა კუბოებისთვის: ისინი იყო ძალიან პატარა (დაახლოებით 1.15 x 1.80 მ), აბსოლუტურად ბნელი და სრულიად მოკლებული რაიმე მონყობილობას, გარდა ვინრო ხის სკამისა. თანამშრომლებმა განაცხადეს, რომ ამ საკნებში უკვე ერთი წელი არ იყო ნამყოფი არავინ, მაგრამ დაკავებულებთან გასაუბრებიდან და ზედამხედველების ჩანაწერების შემოწმებიდან ცხადი გახდა, რომ ეს საკნები გამოიყენებოდა ჰაუტპვავსტში გამწესებული ადამიანების მიმართ პირველი 24 საათის განმავლობაში.

157. ასევე არაადექვატური იყო სანიტარიული პირობებიც: საერთო ტუალეტი გაპარტახებული და ბინძური იყო, ხოლო პირსაბან საშუალებას წარმოადგენდა ცივი წყლის ონკანი ეზოში. ვინაიდან საკნებს არ ჰქონდა საშხაპე, დაკავებული სამხედრო პირები კვირაში ერთხელ მიჰყავდათ გარნიზონში შხაპის მისაღებად.

158. რაც შეეხება რეჟიმს ადმინისტრაციული წესით დაკავებული სამხედრო პირებისთვის, ისინი ყოველდღიურად 7 საათის განმავლობაში დაკავებულნი იყვნენ საკანს გარეთ აქტივობით (ვარჯიში, დასუფთავება, წვრთნა, სამხედრო კანონების შესწავლა და შენობის ტექნიკური მომსახურება). საკანს გარე ერთადერთი საქმიანობა, რომელიც დაშვებული იყო სისხლის სამართლის დანაშაულის ჩადენაში ეჭვმიტანილებისთვის, იყო ვარჯიში სუფთა ჰაერზე.

159. როგორც ეს მე-7 პუნქტში აღინიშნა, ვიზიტის ბოლოს **ნპკ**-ს დელეგაციამ გააკეთა განცხადება იმ აღმორჩენის შესახებ, რომელიც გადაუდებელ რეაგირებას საჭიროებდა კონვენციის მე-8 მუხლის მე-5 პუნქტის თანახმად და მოუწოდა საქართველოს ხელისუფლებას, დაუყოვნებლივ გაეუქმებინა ზემოხსენებული ვინრო საკნები და **ნპკ**-სთვის ერთ თვეში მოეხსენებინა თბილისის ჰაუტპვავსტის გარემონტებასთან ან სათანადო შენობაში გადატანასთან დაკავშირებული ინფორმაცია.

2007 წლის 11 მაისის წერილში საქართველოს ხელისუფლება იტყობინებოდა, რომ თავდაცვის სამინისტრომ დახურა თბილისის ჰაუტპვავსტი, ვინაიდან შენობა, რომელშიც იგი იყო განთავსებული, იმდენად ძველი და დაზიანებული იყო, რომ არ ექვემდებარებოდა შეკეთებას. ამავე დროს, ხელისუფლება აღნიშნავდა, რომ თავდაცვის სამინისტრო უახლოეს მომავალში გეგმავდა რემონტისა და სამშენებლო სამუშაოების დაწყებას ჰაუტპვავსტში არსებული პირობების საერთაშორისო სტანდარტებთან დაახლოების მიზნით.

ნპკ-ს სურვილია, მიიღოს ინფორმაცია იმის თაობაზე, მოიძებნება თუ არა რემონტის განმავლობაში ისეთი შენობა, სადაც მოთავსებულნი იქნებიან ადმინისტრაციულ სასჯელმის-ჯილი და/ან სისხლის სამართლის დანაშაულის ჩადენაში ეჭვმიტანილი სამხედრო მოსამსახურეები.

დანართი I

ნპკ-ს რეკომენდაციები, შენიშვნები და მოთხოვნები ინფორმაციის მიწოდებასთან დაკავშირებით

ა. შინაგან საქმეთა სამინისტროს დაქვემდებარებაში მყოფი დანესებულებები

არასათანადო მოპყრობა

რეკომენდაციები

- სამართალდამცველი სტრუქტურების ყველა თანამშრომელს მუდმივად უნდა ახსენებდნენ, რომ დაკავებისას არ შეიძლება იმაზე მეტი ძალის გამოყენება, ვიდრე ეს სრულიად აუცილებელია და რომ დაკავებული ადამიანების კონტროლის ქვეშ აყვანის შემდეგ აღარაფერი ამართლებს მათ ცემას (პუნქტი 13);

- როდესაც პოლიციის დაკავების ადგილებში ყოფნის ბოლოს მოსამართლის წინაშე წარდგენილი პირები გამოთქვამენ უკმაყოფილებას პოლიციისგან არასათანადო მოპყრობასთან დაკავ-

შირებით, მოსამართლემ უნდა ჩაინეროს საჩივარი, დაუყოვნებლივ გასცეს სასამართლო-სამედ-
იცილო შემონმების ბრძანება და მიიღოს შესაბამისი ზომები საჩივრების სათანადოდ გამოძიების
უზრუნველყოფის მიზნით. ასეთ მიდგომასთან ერთად უნდა შემონმდეს, აქვს თუ არა მოცემულ
ადამიანს რაიმე თვალთ ხილული გარეგანი დაზიანება. გარდა ამისა, არასათანადო მოპყრო-
ბის თაობაზე განცხადების არარსებობის შემთხვევაშიც კი მოსამართლემ უნდა მოითხოვოს სა-
სამართლო-სამედიცინო შემონმება, თუ არსებობს სხვა საფუძველი (მაგალითად, თვალსაჩინო
დაზიანებები, ზოგადად ადამიანის გარეგნობა ან ქცევა) იმის საფიქრალად, რომ არასათანადო
მოპყრობას ჰქონდა ადგილი. აუცილებლობის შემთხვევაში უნდა შესწორდეს შესაბამისი საკანონ-
მდებლო დებულებები (პუნქტი 15);

- უნდა გადაიდგას შემდგომი ნაბიჯები დროებითი მოთავსების იზოლაცორებსა და წინასწარი
დაკავების დაწესებულებებში დაზიანებების სკრინინგის გაუმჯობესებისთვის, კერძოდ, ამისათ-
ვის უნდა უზრუნველყონ:

- ყველა სამედიცინო შემონმება საქმის მოსმენამდე და, თუ ამას გარკვევით სხვაგვარად არ
მოითხოვს ექიმი კონკრეტულ შემთხვევაში, არასამედიცინო მუშაკების დაუსწრებლად;

- ექიმის მიერ დაზიანებებთან დაკავშირებით შედგენილი ანგარიში, გამოვლენილი დაზიანე-
ბების დეტალურ აღწერასა და მოცემული დაკავებულის მიერ გამოთქმულ საჩივართან ერთად,
უნდა მოიცავდეს ექიმის დასკვნას იმის შესახებ, თუ რამდენად შეესაბამება საჩივარი ობიექტურ
სამედიცინო დასკვნას. (პუნქტი 16).

მოთხოვნილი ინფორმაცია

- პოლიციის თანამშრომლებისთვის ძალის გამოყენების საშუალებების, მათ შორის ცეცხლსას-
როლი იარაღისა და „სპეციალური საშუალებების“, გამოყენების შესახებ სახელმძღვანელოს ასლი
(პუნქტი 13);

- პოლიციის თანამშრომლებისგან მხრიდან არასათანადო მოპყრობის შესახებ საჩივრების,
მათი გამოძიებისა და დაკისრებული სანქციების თაობაზე დეტალური ინფორმაცია 2007 წლისათ-
ვის (პუნქტი 14).

დაცვის საშუალებები თავისუფლებააღკვეთილი პირების მიმართ არასათანადო მოპყრო- ბის წინააღმდეგ

რეკომენდაციები

- გატარდეს შემდგომი ზომები, რათა უზრუნველყონ პოლიციის მიერ დაკავებული პირების
მიმართ იურიდიული დახმარების სისტემის მუშაობის ეფექტიანობა; ეს უნდა გაკეთდეს ადვოკატ-
თა ასოციაციასთან თანამშრომლობის საფუძველზე (პუნქტი 18);

- გატარდეს შემდგომი ზომები, რათა პოლიციის მიერ თავისუფლებააღკვეთილი პირების
უფლებებთან დაკავშირებული წერილობითი ინფორმაცია სისტემატურად მიეწოდებოდეს ყველა
ასეთ პირს პოლიციაში დაკავების პირველივე წუთებიდან. განსაკუთრებული ყურადღება უნდა
მიექცეს დაკავებული პირების მიერ მათი უფლებების გაგების უზრუნველყოფას; აღნიშნულის
მოგვარება უნდა დაეკისროთ პოლიციის თანამშრომლებს. წერილობითი ინფორმაცია ხელმისაწ-
ვდომი უნდა იყოს ყველა შესაბამის ენაზე. (პუნქტი 19).

შენიშვნები

- **ნაკ** მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას, გაითვალისწინოს ზემოხსენებული ზომე-
ბის განხორციელება, ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის № ლეც(2003)20 რეკომენდაციაზე
დაყრდნობით, რომელიც ეხება არასრულწლოვანთა დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლის ახალ
გზებს და არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების როლს (პუნქტი 20);

- **ნაკ** კვლავ დარწმუნებულია ისეთი პროცედურის დეტალური ჩამოყალიბების აუცილებლობა-
ში, რომელიც დაცული უნდა იყოს რიგ კონკრეტულ საკითხებთან დაკავშირებით (იხ. CPT/Inf
(2002)14-ის 50-ე პუნქტი). (პუნქტი 21);

- **ნაკ** მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას, გადადგას შემდგომი ნაბიჯები იმისათვის,
რომ პოლიციის თანამშრომლებს მუდმივად და ზუსტად შეჰქონდეთ ინფორმაცია დაკავების ყურ-
ნალებში (პუნქტი 22).

დაკავების პირობები

რეკომენდაციები

- დროებითი მოთავსების იზოლატორებში არსებული პირობების გაუმჯობესებისას მხედველობაში იქნეს მიღებული შემდეგი სტანდარტები: თითოეულ დაკავებულზე 4 მ²; ადექვატური განათება (მათ შორის, სასურველია, ბუნებრივი განათება), ვენტილაცია და გათბობა საკნებში; ყველა დაკავებულის უზრუნველყოფა ლეიბებითა და საბნებით; საკვების მიწოდება დაკავებულებისთვის კვებისთვის განკუთვნილ საათებში. ნებისმიერ დაკავებულს, რომელსაც მოუწევს დროებითი მოთავსების იზოლატორში 24 საათზე მეტი ხნის გატარება, უნდა მიეცეს შხაპის მიღებისა და სუფთა ჰაერზე გასვლის საშუალება, მიენოდოს პირადი ჰიგიენისთვის აუცილებელი საგნები და შეექმნას გარკვეული აქტივობის ჩატარების საშუალება (მაგალითად, წიგნები, გაზეთები, სამაგიდო თამაშები); ეს უკანასკნელი მოთხოვნა განსაკუთრებით ეხება ადმინისტრაციული წესით დაკავებულებს, რომლებმაც დროებითი მოთავსების იზოლატორში შეიძლება 30 დღემდე დაყონ (პუნქტი 28).

შენიშვნები

- **ნაკ**-ს სჯერა, რომ საქართველოს ხელისუფლება მომავალშიც უზრუნველყოფს შინაგან საქმეთა სამინისტროს რაიონულ განყოფილებებში არსებული საკნების გამოყენებას მხოლოდ რამდენიმე საათით დაკავების მიზნით და არასდროს გამოიყენებს მათ ღამის გასატარებელ ადგილად (პუნქტი 29).

მოთხოვნილი ინფორმაცია

- რაც შეეხება ზუგდიდისა და ხობის დანესებულებებს, მიიღოს იმის დადასტურება, რომ გათვალისწინებული რემონტი ჩატარდა, ასევე - ინფორმაცია ახალი/გარემონტებული დანესებულებების შესახებ (მათი ტივადობა, საკნების რაოდენობა, აღჭურვილობა, ჰაერზე ვარჯიშისთვის განკუთვნილი ეზო და ა.შ.) (პუნქტი 27);

- დროებითი მოთავსების იზოლატორებში მომუშავე თანამშრომლებისთვის განკუთვნილი სახელმძღვანელოს ასლი (პუნქტი 28).

ბ. იუსტიციის სამინისტროს დაქვემდებარებული დანესებულებები

წინასწარი შენიშვნები

რეკომენდაციები

- საქართველოს ხელისუფლებამ უნდა გააორმაგოს საპატიმროების გადატვირთვის წინააღმდეგ მიმართული ძალისხმევა და ამ პროცესში იხელმძღვანელოს ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის №(99)22 რეკომენდაციით, რომელიც საპატიმროების გადატვირთვისა და პატიმართა რიცხვის ზრდას ეხება, აგრეთვე №(2003)22 რეკომენდაციით, რომელიც პირობით (ვადამდე) გათავისუფლებას ეხება (პუნქტი 32);

- საქართველოს ხელისუფლებამ უნდა მიმართოს ძალისხმევა აქტივობათა პროგრამის შესამუშავებლად როგორც მსჯავრდებულებისათვის, ასევე წინასწარ პატიმრობაში მყოფი პირებისათვის. ამის მიზანი უნდა იყოს იმის უზრუნველყოფა, რომ პატიმრების ორივე კატეგორიას შეეძლოს გაატაროს დღის მნიშვნელოვანი ნაწილი (8 საათი ან მეტი) საკნების გარეთ და დაკავებული იყოს სხვადასხვა ხასიათის მიზანმიმართული საქმიანობით. რაც შეეხება სამუშაოს, ციხეებში დასაქმების სიტუაციის მნიშვნელოვანი გაუმჯობესებისთვის აუცილებელია, ძირფესვიანად შეიცვალოს მიდგომა: პატიმრების მუშაობა უპირატესად რეაბილიტაციასა და რესოციალიზაციას უნდა იყოს მიმართული და არა ფინანსურ მოგებაზე. (პუნქტი 33).

შენიშვნები

- **ნაკ**-ს სჯერა, რომ პატიმრობის კოდექსის პროექტის განხილვის დროს გათვალისწინებული იქნება ამ ანგარიშში მოცემული რეკომენდაციები და შენიშვნები (პუნქტი 31).

არასათანადო მოპყრობა

რეკომენდაციები

- **ნაკ** რეკომენდაციას იძლევა, რომ რუსთავის №6 საპყრობილის ხელმძღვანელობამ გარკვევით

აუხსნას საპრობილის პერსონალს, რომ პატიმრების ფიზიკური და სიტყვიერი შეურაცხყოფა, ისევე, როგორც პატიმრების მიმართ უპატივცემულო და პროვოკაციული ქცევის სხვა ფორმები, მიუღებელია და მკაცრად დაისჯება. აღნიშნული დანესებულების ხელმძღვანელობამ მეტი ყურადღება უნდა მიაქციოს ამ სფეროს და უზრუნველყოს საპრობილის ადმინისტრაციის წარმომადგენელთა რეგულარული ყოფნა იმ ადგილებში, სადაც პატიმრები იმყოფებიან, მათი უშუალო კონტაქტები პატიმრებთან, პატიმრების საჩივრების განხილვა და საპრობილის პერსონალის ტრენინგის გაუმჯობესება (პუნქტი 35);

- დაუყოვნებლივ შეწყდეს რუსთავის №6 საპრობილეში ყველა პატიმრისა და ზუგდიდის №4 საპრობილეში მამრობითი სქესის ყველა არასრულწლოვანი პატიმრისთვის სავალდებულო წესით თმის გადაპარსვის პრაქტიკა (პუნქტი 36).

მოთხოვნილი ინფორმაცია

- ინფორმაცია საპრობილის იმ თანამშრომელთა წინააღმდეგ აღძრული სისხლის სამართლის საქმეების შედეგების შესახებ, რომლებსაც ბრალად ედებათ პატიმრის მიმართ არასათანადო მოპყრობა რუსთავის №2 სასჯელაღსრულებით დანესებულებაში 2007 წლის თებერვალში (პუნქტი 35);

- დეტალური ინფორმაცია საპრობილის პერსონალთან დაკავშირებული საჩივრებისა და დისციპლინარული პროცედურების შესახებ, რომლებსაც დაერთვება მათი ობიექტურობის, დოკუმენტაციის სისწორის, დროული განხილვისა და მიღებული გადაწყვეტილების დამადასტურებელი საბუთები (პუნქტი 35);

- შემდეგი ინფორმაცია საქართველოს ყველა ციხესთან დაკავშირებით 2006 და 2007 წლებისთვის:

• საპრობილის პერსონალის წინააღმდეგ არასათანადო მოპყრობის გამო შეტანილი საჩივრების რაოდენობა;

• დაკისრებული დისციპლინარული და/ან სისხლისსამართლებრივი სანქციების შესახებ ანგარიში (პუნქტი 35).

დაკავების პირობები

რეკომენდაციები

- რუსთავის №2 სასჯელაღსრულებით დანესებულებაში მიიღონ ზომები, რათა:

• საერთო საკნებში შემცირდეს ფართობის ყოველ ერთეულზე ბინადართა რაოდენობა იმ მიზნით, რომ თითოეულ პატიმარზე მოდიოდეს სულ მცირე 4 მ²;

• უზრუნველყოფონ საპრობილის საცხოვრებელი ზონის, კერძოდ, საკნების სანიტარიული კვანძების სათანადო გასუფთავება და მოვლა;

• პატიმრები უზრუნველყოფონ თეთრეულით, რომელიც სათანადო პერიოდულობით გაირეცხება;

• პატიმრები სათანადო რაოდენობით უზრუნველყონ პირადი ჰიგიენის საშუალებებით;

• უზრუნველყონ საპრობილის მაღაზიაში გასაყიდად გამოტანილი საკვები პროდუქტების შესაბამისობა პატიმრების მოთხოვნილებებთან და მათ ფინანსურ შესაძლებლობებთან;

• შეიმუშაონ აქტივობის სახეები პატიმრებისთვის (კერძოდ: სამუშაო, ტრენინგი, განათლება, სპორტი). (პუნქტი 42);

- საქართველოს ხელისუფლებამ ყველაფერი უნდა გააკეთოს თბილისის №5 საპრობილის გადავირთულობის დიდი ხნის პრობლემისა და ამასთან დაკავშირებული სხვა სირთულეების (შხაპის, ჰაერზე სეირნობის და ა.შ. უზრუნველყოფა) საბოლოოდ გადასაჭრელად. ამაში უნდა შედიოდეს ის ზომებიც, რომლებიც უზრუნველყოფს პრევენციული ზომის სახით თავისუფლების აღკვეთის მხოლოდ უკიდურესი აუცილებლობიდან გამომდინარე გამოყენებას. ამ თვალსაზრისით საქართველოს ხელისუფლებამ უნდა იხელმძღვანელოს ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის რეკომენდაციით № Rec(2006)13, რომელიც თავისუფლების აღკვეთას, მისი გამოყენების პირობებსა და შეურაცხმყოფელი მოპყრობის წინააღმდეგ დაცვის საშუალებების უზრუნველყოფას ეხება (პუნქტი 44);

- რუსთავის №6 საპრობილეში გატარდეს შემდეგი ზომები:

• შემცირდეს საკნებში მოთავსებული პატიმრების რაოდენობა ისე, რომ თითოეულ პატიმარზე სულ მცირე 4 მ.კვ მოდიოდეს;

• უზრუნველყონ პატიმრების ბინადრობის ფართობის, კერძოდ, საკნებში არსებული სანიტარ-

იული კვანძების და საერთო საშხაპეების, სათანადო დასუფთავება და მოვლა;

- საკნებში დამონტაჟდეს გამოძახების სისტემა;
- „კარანტინში“ მყოფი პაციმრები უზრუნველყონ სრულფასოვანი საწოლებით (მატრასების ჩათვლით);
- განიხილონ პაციმრების მიერ შხაპის უფრო ხშირად მიღების შესაძლებლობა, „ციხის ევროპული წესების“ ახალი რედაქციის 19.4 მუხლის კონტექსტში;
- პაციმრებს მიენოდოთ პირადი ჰიგიენის უფრო მრავალფეროვანი საშუალებები და გაუმჯობესდეს პაციმრების ტანსაცმლის რეცხვის პირობები;
- უზრუნველყონ პაციმრების თეთრეულის რეცხვა სათანადო პერიოდულობით. (პუნქტი 51);
- რუსთავის №6 საპყრობილეში მიღებული იქნეს შემდეგი სასწრაფო ზომები:
- ყველა კატეგორიის პაციმრისთვის შემუშავდეს აქტივობათა პროგრამა 33-ე და 54-ე პუნქტებში მოცემული შენიშვნების გათვალისწინებით, რაც სოციალური რეაბილიტაციის პროცესის არსებით ნაწილს წარმოადგენს;
- ყველა პაციმრისთვის უზრუნველყონ სულ მცირე ერთსაათიანი ყოველდღიური სეირნობა ჰაერზე, რათა ისინი ფიზიკურად დაიტვირთონ. დაწესებულების ვრცელი ტერიტორია იძლევა სავარჯიშო და სპორტული მოედნების მოწყობის საშუალებას. (პუნქტი 55);
- თბილისის №7 საპყრობილეში გატარდეს სათანადო ზომები, რათა:
- საკნებში შემცირდეს ფართობის ყოველ ერთეულზე ბინადართა რაოდენობა იმ მიზნით, რომ თითოეულ პაციმარზე მოდიოდეს სულ მცირე 4 მ.კვ;
- გარემონტდეს პირველი და მეორე დონეების საკნები, რათა ისინი სულ მცირე მე-3 დონის საკნების სტანდარტს მიუახლოვდეს (განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს დღის სინათლის, სუფთა ჰაერისა და ხელოვნური განათების ხელმისაწვდომობას);
- განიხილული იქნეს პაციმრების მიერ შხაპის უფრო ხშირად მიღების შესაძლებლობა, „ციხის ევროპული წესების“ ახალი რედაქციის 19.4 მუხლის კონტექსტში;
- ყველა პაციმარი უზრუნველყონ ლოგინის სრული კომპლექტებით (ანუ ლეიბებით, საბნებით, ბალიშებით, თეთრეულით), რომელიც სათანადო პერიოდულობით გაირეცხება. (პუნქტი 61);
- თბილისის №7 საპყრობილეში პრიორიტეტული ზომები იქნეს მიღებული დაწესებულებაში მყოფი პაციმრების აქტივობის მდგომარეობის გაუმჯობესების მიზნით პირველ რიგში, ისინი უზრუნველყოფილი უნდა იყვნენ ბიბლიოთეკით და უფლება მიეცეთ, საკანში რადიო და ტელევიზორი ჰქონდეთ (პუნქტი 64);
- გადაიდგას ნაბიჯები, რათა პაციმრებს ყოველდღე სულ მცირე ერთი საათი შეეძლოთ სეირნობა, აგრეთვე გაიზარდოს სასეირნო ეზოების ფართობი და ისინი ნაკლებად დამთრგუნველი იყოს (პუნქტი 64);
- გადაიდგას ნაბიჯები აქტივობის რეჟიმის შესამუშავებლად თბილისის №7 საპყრობილის საკნებში განმარტოებულად მყოფი პაციმრებისთვის (პუნქტი 65);
- ზუგდიდის №4 საპყრობილეში გადაიდგას შემდეგი ნაბიჯები:
- შემცირდეს საკნებში ფართობის ყოველ ერთეულზე ბინადართა რაოდენობა, რათა ყველა პაციმარს თავისი საწოლი ჰქონდეს და საბოლოოდ თითოეულ პაციმარზე სულ მცირე 4 მ.კვ საცხოვრებელი სივრცე მოდიოდეს;
- საკნებში გაუმჯობესდეს დღის სინათლის, ხელოვნური განათების და ვენტილაციის მისაწვდომობა და უზრუნველყონ სისუფთავე;
- ყველა პაციმარი უზრუნველყოფილი იყოს ლეიბებით, ბალიშებით, საბნებითა და თეთრეულით, რომელიც სათანადო რეგულარულობით გაირეცხება;
- უზრუნველყონ პაციმრებისთვის საშხაპის ხელმისაწვდომობა „ციხის ევროპული წესების“ ახალი რედაქციის 19.4 მუხლის კონტექსტში;
- პაციმრები უზრუნველყონ პირადი ჰიგიენის საშუალებების ადექვატური რაოდენობის უფრო ფართო ასორტიმენტით (კბილის პასტა, ტუალეტის ქაღალდი, სპეციალური სანიტარიული საშუალებები ქალებისთვის და ა.შ.) (პუნქტი 74);
- საქართველოს ხელისუფლებამ სერიოზულ ძალისხმევას მიმართოს ზუგდიდის №4 საპყრობილის პაციმრებისათვის სხვადასხვა სახის აქტივობის შესამუშავებლად 33-ე პუნქტში გამოთქმული ზოგადი შენიშვნების გათვალისწინებით. სასწრაფო ზომები უნდა იქნეს მიღებული, რათა არასრულწლოვან პაციმრებს შესთავაზონ საგანმანათლებლო, რეკრეაციული და სპორტული აქტივობა, რომელიც მხედველობაში მიიღებს მათი ასაკობრივი ჯგუფის სპეციფიკურ საჭიროებებს (პუნქტი 75);

- მიღებული იყოს ზომები, რათა ყველა პატიმარს ზუგდიდის №4 საპყრობილეში ჰქონდეს შესაძლებლობა, ყოველდღე სულ მცირე ერთი საათი გაისეირნოს ჰაერზე, გაიზარდოს სასეირნო ეზოები და ისინი ნაკლებად დამთრგუნველად გამოიყურებოდეს (პუნქტი 75).

შენიშვნები

- **633**-ს სჯერა, რომ საქართველოს ხელისუფლება მომავალში უზრუნველყოფს, რომ მცირეწლოვანი პატიმრები არ მოხვდნენ №6 საპყრობილეში (პუნქტი 45);

- **633** მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას, ნება დართოს პატიმრებს რუსთავის №6 საპყრობილეში, საკნებში ჰქონდეთ ტელევიზორი და რადიო (პუნქტი 55).

მოთხოვნილი ინფორმაცია

- დეტალური ინფორმაცია ზუგდიდის გარეუბანში ახალი ციხის მშენებლობის გეგმებთან დაკავშირებით, რომელიც №4 საპყრობილეს შეცვლის (პუნქტი 73).

ჯანდაცვის მომსახურება

რეკომენდაციები

- მიიღონ ზომები რუსთავის №2 სასჯელაღსრულებით დაწესებულებაში, თბილისის №5 საპყრობილეში, რუსთავის №6 საპყრობილეში, თბილისის №7 საპყრობილეში და ზუგდიდის №4 საპყრობილეში ვაკანტური ადგილების შესავსებად და სამედიცინო პერსონალის რესურსების გასაძლიერებლად. სასწრაფოდ უნდა გაუმჯობესდეს სტომატოლოგიური მომსახურება (პუნქტი 76);

- **633** მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას, ძირფესვიანად განაახლოს სამედიცინო აღჭურვილობა დელეგაციის მიერ მონახულებულ სასჯელაღსრულებით დაწესებულებებში, (პუნქტი 77);

- მიიღონ ზომები იმ პატიმრების სწრაფად გადასაცვანად სათანადო სამედიცინო დაწესებულებებში, რომლებსაც სტაციონარული მკურნალობა სჭირდებათ (პუნქტი 78);

- საქართველოს ხელისუფლებამ მიიღოს ზომები, რათა ყველა ახლად მიღებული პატიმარი საპყრობილეში შემოსვლიდან 24 საათის განმავლობაში გასინჯოს სამედიცინო პერსონალის წარმომადგენელმა. აღნიშნული სამედიცინო შემოწმება ყოველმხრივი უნდა იყოს და ითვალისწინებდეს ინფექციური დაავადებების გამოსავლენ სკრინინგს (პუნქტი 79);

- ყველა სამედიცინო შემოწმება ჩატარდეს მოსმენის გარეშე და თუ ამას ექიმი არ მოითხოვს რომელიმე კონკრეტულ შემთხვევაში – არასამედიცინო პერსონალის გარეშე (პუნქტი 79);

- საქართველოს ხელისუფლებამ გადადგას ნაბიჯები თითოეული პატიმრისთვის პერსონალური და კონფიდენციალური სამედიცინო ისტორიის გასახსნელად, რომელშიც დაფიქსირდება დიაგნოსტიკური ინფორმაცია, მიმდინარე ინფორმაცია პატიმრის ჯანმრთელობისა და მისი მკურნალობის, მისთვის ჩატარებული სპეციალური შემოწმებების შესახებ (პუნქტი 80);

- **633** მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას, პატიმრების სისტემატური სკრინინგისა და მკურნალობის გზით გააგრძელოს ტუბერკულოზის წინააღმდეგ ბრძოლა სასჯელაღსრულების სისტემაში, ტუბერკულოზის კონტროლის თმ მეთოდის შესაბამისად (პუნქტი 81);

- საქართველოს ხელისუფლებამ მიიღოს ზომები დელეგაციის მიერ მონახულებულ დაწესებულებებში ფსიქიატრების დასანიშნად და პატიმრებისათვის ფსიქიატრიული მკურნალობის უზრუნველსაყოფად (პუნქტი 82);

- საქართველოს ხელისუფლებამ შეიმუშაოს მრავალმხრივი სტრატეგია ნარკოტიკებთან დაკავშირებული პრობლემების მქონე პატიმრების დასახმარებლად, წინამდებარე შენიშვნების გათვალისწინებით (პუნქტი 83).

შენიშვნები

- **633** მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას, შემოიღოს ციხის ფსიქოლოგის პროფესია და ამ სახის პერსონალს შესთავაზოს გარეშე სტიმულირება, დახმარება და ტრენინგი (პუნქტი 82);

- რა ტიპის ინსტიტუციური გადაწყვეტილებაც არ უნდა მიიღონ საპატიმროებში ჯანდაცვის უზრუნველყოფასთან დაკავშირებით, არსებითი ის არის, რომ საპატიმროს ექიმების კლინიკური გადაწყვეტილებები ეფუძნებოდეს მხოლოდ სამედიცინო კრიტერიუმებს და მათი მუშაობის ხარისხს და ეფექტიანობას აფასებდნენ კვალიფიციური სამედიცინო ავტორიტეტები (პუნქტი 84).

მოთხოვნილი ინფორმაცია

- კონკრეტული გეგმები იუსტიციის სამინისტროდან შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალურ საკითხთა სამინისტროსთვის ციხის ჯანდაცვის გადაცემასთან დაკავშირებით, მათ შორის მათი განხორციელების გრაფიკი (პუნქტი 84).

ნპკ-ს მანდატთან დაკავშირებული სხვა საკითხები

რეკომენდაციები

- საქართველოს ხელისუფლებამ გააგრძელოს სასჯელალსრულებით დაწესებულებებში პატიმართა საცხოვრებელი ნაწილის კადრებით დაკომპლექტების დონის გაუმჯობესება.

- საქართველოს ხელისუფლებამ გადადგას ნაბიჯები და უზრუნველყოს, რომ ციხის ხელმძღვანელის კარიერის დაგეგმვა ეფუძნებოდეს 85-ე პუნქტში ჩამოყალიბებულ ნიშნებს (პუნქტი 85);

- საქართველოს ხელისუფლებამ ზუგდიდის №4 საპყრობილეში აიყვანოს სამსახურში ქალი ზედამხედველები (პუნქტი 87);

- საქართველოს ხელისუფლებამ შეცვალოს პაემნის წესი წინასწარ პატიმრობაში მყოფი ადამიანებისთვის, რისთვისაც მან უნდა გაითვალისწინოს შესწორებული „ციხის ევროპული წესების“ 99-ე წესი (პუნქტი 89);

- შეიცვალოს პირობები პაემნებისთვის განკუთვნილ ოთახებში კომიტეტის მიერ მონახულებულ ციხეებში ისე, რომ პატიმრებს შეეძლოთ მნახველების მიღება უფრო ნაკლებად შეზღუდულ პირობებში, რაც დაფუძნებული იქნება ინდივიდუალური რისკის შეფასებაზე (პუნქტი 91);

- მიიღონ ზომები პაემნებისთვის განკუთვნილი ოთახების გასაუმჯობესებლად დელეგაციის მიერ მონახულებულ დაწესებულებებში, განსაკუთრებით ზუგდიდის №4 საპყრობილეში (პუნქტი 91);

- საქართველოს ხელისუფლებამ განახორციელოს ქმედითი ზომები, რომლებიც პატიმრებს მისცემდა მიმონერის უფლებით სარგებლობის საშუალებას (პუნქტი 93);

- საქართველოს ხელისუფლებამ შესწორებები შეიტანოს შესაბამის დებულებებში და მისცეს წინასწარ პატიმრობაში მყოფ პირებს ოჯახებთან მიმონერის შეუზღუდავი საშუალება, გარდა იმ შემთხვევებისა, როცა ამას ზღუდავს კომპეტენტური გამომძიებელი ან სასამართლო კონკრეტულად განსაზღვრული დროის განმავლობაში და ისეთ შემთხვევებში, როცა ეს გამართლებული იქნება საქმის გამოძიების აუცილებლობიდან გამომდინარე (პუნქტი 93);

- საქართველოს ხელისუფლებამ განახორციელოს ზომები მსჯავრდებული პატიმრებისთვის ტელეფონის ხელმისაწვდომობის გასაუმჯობესებლად (პუნქტი 94);

- მიიღონ ყველა ზომა იმისათვის, რომ დისციპლინარული სასჯელის წინაშე მდგარ ყველა პატიმარს მიეცეს ოფიციალური უფლება, გადაწყვეტილების მიმღებმა კომისიამ მოუსმინოს მას იმ დანაშაულთან დაკავშირებით, რომელშიც მას ედება ბრალი. გარდა ამისა, მიღებული უნდა იქნეს ზომები იმისათვის, რომ პატიმრებს რეგულარულად მიენოებოდეთ ინფორმაცია (წერილობით) მათი იმ უფლების თაობაზე, რომლის თანახმადაც მათ შეუძლიათ მიმართონ ზემდგომ ხელისუფლებას მათთვის დაკისრებულ დისციპლინარულ სანქციასთან დაკავშირებით (პუნქტი 95);

- გადაიხედოს ციხის ექიმების როლი დისციპლინარულ სასჯელთან დაკავშირებით. ამ თვალსაზრისით უნდა გაითვალისწინონ მიღებული შესწორებული „ციხის ევროპული წესები“ (კერძოდ, წესი 43.2) და **ნპკ**-ს მიერ მე-15 ზოგად ანგარიშში გაკეთებული კომენტარები (იხ. CPT/Inf (2005) 17-ის 53-ე პუნქტი) (პუნქტი 96);

- მიიღონ ზომები იმისათვის, რომ რუსთავის №6 საპყრობილის დისციპლინარული სასჯელისთვის განკუთვნილ საკნებში მოთავსებულმა პატიმრებმა მიიღონ ლეიბები და საბნები, ასევე შხაპის მიღების უფლება (პუნქტი 97);

- საქართველოს ხელისუფლებამ მიიღოს ზომები, რათა უზრუნველყოს, რომ დისციპლინარული სასჯელისთვის განკუთვნილ საკნებში მოთავსებული პატიმრებისთვის ხელმისაწვდომი იყოს ყოველდღე სულ მცირე ერთი საათი ვარჯიში სუფთა ჰაერზე, და ასევე, რომ ამ ტიპის პატიმრებს რუსთავის №6 საპყრობილეში ჰქონდათ გაზეთებისა და ნიგნების კითხვის საშუალება (პუნქტი 98);

- გადაიხედოს სათანადო ნაბიჯები იმისათვის, რომ დაცული იყოს პატიმრების უფლება, შეიტანონ კონფიდენციალური საჩივრები, რისთვისაც გარანტირებული უნდა იყოს დაუსჯელობა საჩივრების შეტანისთვის (პუნქტი 101);

- პატიმრებს სისტემატურად მიენოებოდეთ წერილობითი, უახლესი ინფორმაცია თავიანთი უფლებებისა და მოვალეობების, მათთან დაკავშირებული იურიდიული პროცედურების, დაწესებულებაში არსებული რეჟიმისა და ვადამდელი განთავისუფლების შესაძლებლობების შესახებ. ეს

ინფორმაცია ხელმისაწვდომი უნდა იყოს სხვადასხვა ენაზე (პუნქტი 102);

- საქართველოს ხელისუფლებამ გადადგას ნაბიჯები, რათა უზრუნველყოს, რომ:
 - პატიმარი, რომელსაც მოათავსებენ უფრო მკაცრ რეჟიმში სასამართლო ან ციხის ხელისუფლების გადაწყვეტილებით, ან რომლის ყოფნა ასეთ რეჟიმში გახანგრძლივდება, ინფორმირებული იყოს წერილობით ასეთი ზომების გამომწვევი მიზეზების შესახებ (გასაგებია, რომ წარდგენილი მიზეზები შეიძლება მოიცავდეს ისეთ ინფორმაციას, რომელსაც უსაფრთხოების მიზნით არ ატყობინებენ პატიმარს);
 - პატიმარს, რომლის წინააღმდეგაც გათვალისწინებულია ამგვარი ზომა, მიეცეს აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით თავისი აზრის გამოხატვის საშუალება;
 - პატიმარი ასეთ რეჟიმში უნდა თავსდებოდეს რაც შეიძლება მოკლე ვადით და მისი საკითხი უნდა განიხილებოდეს სულ მცირე სამ თვეში ერთხელ. (პუნქტი 103);
- საქართველოს ხელისუფლებამ გადადგას სათანადო ნაბიჯები, რათა უზრუნველყოს, რომ ნებისმიერი შეზღუდვა პატიმრების მიმართ იყოს კანონიერი, პროპორციული, აუცილებელი და დაქვემდებარებული სავალდებულო ანგარიშგებას (პუნქტი 104).

შენიშვნები

- **ნაკ**-ს სჯერა, რომ საქართველოს ხელისუფლება კვლავაც მიაღწევს პრიორიტეტს ციხის თანამშრომლების როგორც სანქისი, ასევე შემდგომი ტრენინგის საკითხის განვითარებას (პუნქტი 86);
- **ნაკ** მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას, შეცვალოს სასჯელმისჯილი პატიმრების პაემნის უფლებასთან დაკავშირებული კანონმდებლობა ზემოთ გამოთქმული შენიშვნებისა და შესწორებული „ციხის ევროპული წესების“ გათვალისწინებით (პუნქტი 90);
- **ნაკ** მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას, გამონახოს პაემნების არსებული სისტემის ზოგიერთი არასასურველი ასპექტის (განხილულია 92-ე პუნქტში) გამოსწორების გზები (პუნქტი 92);
- **ნაკ** მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას, გამოიკვლიოს წინასწარ პატიმრობაში მყოფი პირებისთვის ტელეფონის ხელმისაწვდომობის შესაძლებლობა. რაიმე დანაშაულებრივ მოლაპარაკებაზე ეჭვის შემთხვევაში სატელეფონო საუბარი შეიძლება გაკონტროლდეს (პუნქტი 94);
- როგორც ჩანს, მონიტორინგის ადგილობრივი კომისიების წევრთა დანიშვნის პროცესი არ არის საკმარისად გამჭვირვალე (პუნქტი 100);
- **ნაკ**-ს იმედი აქვს, რომ საქართველოს ხელისუფლება სათანადოდ გაითვალისწინებს მონიტორინგის ადგილობრივი კომისიების დაკვირვებებს და რეკომენდაციებს ახალი კანონმდებლობის შემუშავებისას და მიიღებს შესაბამის ზომებს ციხეებში არსებული პირობების გაუმჯობესების მიზნით (პუნქტი 100).

მოთხოვნილი ინფორმაცია

- გადიან თუ არა სასჯელალსრულებითი დაწესებულებების პერიმეტრზე მომუშავე იუსტიციის სამინისტროს წევრებმა რაიმე სპეციალურ ტრენინგს მუშაობის დაწყებამდე (პუნქტი 86);
- იმ ოქმების ასლები, რომლებიც ეხება ძალისა და ცეცხლსასროლი იარაღის გამოყენებას პერიმეტრზე მომსახურე თანამშრომლების მიერ (პუნქტი 86);
- განმარტება იმასთან დაკავშირებით, უზრუნველყოფს თუ არა „პატიმრობის შესახებ“ კანონის სავარაუდო შესწორებები, რომლებიც აწესებს პატიმრობის გახანგრძლივების სასჯელს (რომელსაც ეწოდება „ადმინისტრაციული დაკავება“), პატიმრის უფლებას, დაესწროს სასამართლო მოსმენას, გააკეთოს ზეპირი განცხადებები, მოიწვიოს მონიშნები და ჰყავდეს იურიდიული წარმომადგენელი (პუნქტი 99).

გ. შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალურ საკითხთა სამინისტროს დაქვემდებარებაში მყოფი დაწესებულებები წინასწარი შენიშვნები

მოთხოვნილი ინფორმაცია

- დეტალური ინფორმაცია საქართველოში ფსიქიატრიის სფეროში გათვალისწინებულ ცვლილებებთან დაკავშირებით (პუნქტი 106).

არასათანადო მოპყრობა

რეკომენდაციები

- გაუმჯობესდეს სანიტრების შერჩევის, მომზადებისა და ზედამხედველობის პროცედურები 108-ე პუნქტში მოცემული შენიშვნების გათვალისწინებით (პუნქტი 108).

შენიშვნები

- **ნაპ** მოუწოდებს ასათიანის სახელობის ფსიქიატრიის ინსტიტუტის და ქუტირის ფსიქიატრიული საავადმყოფოს ხელმძღვანელობას, კვლავაც არ მოადუნონ ყურადღება და რეგულარულად შეახსენონ თანამშრომლებს, რომ პაციენტების მიმართ არასათანადო მოპყრობის ნებისმიერი ფორმა, მათ შორის სიტყვიერი შეურაცხყოფა და ძალის გამოყენება ფიზიკური შეზღუდვისას, მიუღებელია და რეაგირება ასეთ საქციელზე განსაკუთრებით მკაცრი იქნება (პუნქტი 107).

პაციენტების საცხოვრებელი პირობები

რეკომენდაციები

- ასათიანის სახელობის ფსიქიატრიის ინსტიტუტში მიიღონ შემდეგი ზომები:
 - შემცირდეს პაციენტების რაოდენობა პალატებში, განსაკუთრებით პირველ და მე-6 განყოფილებებში, რათა ადამიანებს ჰქონდეთ საკმარისი სივრცე და შესაძლებელი იყოს მათი შესაბამისად მეთვალყურეობა პერსონალის მიერ;
 - ნამოიწყონ რემონტის პროგრამა, რომელიც მიმართული იქნება ზემოთ მოხსენიებული მდგომარეობის გაუმჯობესებისკენ. პრიორიტეტი მიენიჭოს ყველაზე სავალალო მდგომარეობაში მყოფ განყოფილებებს (პირველი, მე-3 და მე-6). ამ კონტექსტში გაითვალისწინონ დიდი პალატების უფრო მცირე ზომის ოთახებით შეცვლა;
 - ყველა პალატისთვის უზრუნველყონ შესაბამისი გათბობა;
 - პაციენტებისთვის შეიქმნას უფრო სასიამოვნო და პერსონალიზებული გარემო, კერძოდ, უზრუნველყოფილი იქნეს მათთვის ისეთი სივრცე, რომელიც იკეტება;
 - პაციენტებისთვის უზრუნველყოფილი იქნეს წესიერი თეთრეული და პირადი ჰიგიენის ნივთები;
 - გარემონტდეს ტუალეტი, პირსაბანი და სააბაზანო ოთახები (კერძოდ, ტუალეტები ისე უნდა მოაწყონ, რომ პაციენტებს შეეძლოთ იქ მარტო შესვლა) და დაიცვან სისუფთავე;
 - უზრუნველყონ ცხელი წყალი სააბაზანოებში და პაციენტებს მიეცეთ უფრო ხშირად დაბანის საშუალება;
 - ყოველ განყოფილებაში სასადილო ოთახები უზრუნველყონ საკმარისი რაოდენობის მაგიდებითა და სკამებით და პაციენტების კვებისათვის საჭირო ყველა აქსესუარით. (პუნქტი 115).
- ქუტირის ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში მიიღონ შემდეგი ზომები:
 - შემცირდეს პაციენტების რაოდენობა პალატებში, განსაკუთრებით მე-4 განყოფილებაში და არანებაყოფლობითი მკურნალობის მე-3 განყოფილებაში, რათა ადამიანებს ჰქონდეთ საკმარისი სივრცე და შესაძლებელი იყოს მათი შესაბამისად მეთვალყურეობა პერსონალის მხრიდან;
 - გაგრძელდეს რემონტი სხვა განყოფილებებშიც; პრიორიტეტი მიენიჭოს კანალიზაციის და ცენტრალური გათბობის სისტემებისა და ტუალეტებისა და დასაბანი სათავსოების რემონტს; ასევე განიხილონ დიდი ოთახების შემცირების საკითხი;
 - უზრუნველყონ ყველა პალატის შესაბამისი გათბობა;
 - უზრუნველყონ ყველა პაციენტისთვის ტუალეტის მუდმივი ხელმისაწვდომობა (მათ შორის არანებაყოფლობითი მკურნალობის მე-3 განყოფილებაშიც);
 - პაციენტებისთვის შეიქმნას უფრო სასიამოვნო და პერსონალიზებული გარემო, კერძოდ, უზრუნველყონ მათთვის ისეთი სივრცე, რომელიც იკეტება და ყურადღება მიექცეს ოთახების გალამაზებას;
 - პაციენტებს მიეცეთ შხაპის უფრო ხშირად მიღების შესაძლებლობა; გარემონტდეს საავადმყოფოს „საზაფხულო“ საშხაპე;
 - უზრუნველყონ პაციენტების კვებისთვის საჭირო ყველა აქსესუარი. (პუნქტი 120).

მოთხოვნილი ინფორმაცია

- ინფორმაცია ქუტირის ფსიქიატრიული საავადმყოფოს არანებაყოფლობითი მკურნალობის განყოფილების სტრუქტურისა და ფუნქციონირების შესახებ რემონტის დასრულების შემდეგ (პუნქტი 120).

მკურნალობა და რეჟიმი

რეკომენდაციები

- ასათიანის სახელობის ფსიქიატრიის ინსტიტუტსა და ქუტირის ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში მიღებული იქნეს შემდეგი ზომები:

• გაიზარდოს თერაპიული შესაძლებლობების არჩევანი და ხანგრძლივი ვადით მოთავსებული უფრო მეტი პაციენტი ჩაერთოს სარეაბილიტაციო ფსიქო-სოციალურ აქტივობაში დამოუკიდებელი ცხოვრებისთვის მათი მომზადებისა და ოჯახებში დაბრუნების მიზნით; შრომითი თერაპია უნდა წარმოადგენდეს სარეაბილიტაციო პროგრამის განუყოფელ ნაწილს, რომელიც უზრუნველყოფს მოტივაციას, სწავლის გაგრძელების სურვილსა და ურთიერთობის უნარების ჩამოყალიბებას, სპეციფიკური ცოდნის შექენასა და საკუთარი იმიჯის გაუმჯობესებას;

• თითოეული პაციენტისთვის მომზადდეს მკურნალობის ინდივიდუალური გეგმა (მწვავე, ხანგრძლივი ვადით მოთავსებული და სისხლის სამართლის დამნაშავე პაციენტების სპეციალური საჭიროებების გათვალისწინებით), რომელშიც უნდა ჩაერთოს მკურნალობის მიზნები, თერაპიული საშუალებები და პასუხისმგებელი თანამშრომლები. პაციენტები მონაწილეობას უნდა იღებდნენ მათი მკურნალობის ინდივიდუალური გეგმის შედგენასა და შესრულების მიმდინარეობის შეფასებაში;

• პაციენტებს შესთავაზონ სარეკრეაციო საქმიანობების უფრო ფართო სპექტრი, კერძოდ, უზრუნველყონ მათთვის წიგნები და გაზეთები. (პუნქტი 123);

- საქართველოს ხელისფულებამ გადადგას ნაბიჯები ფსიქიატრიული პაციენტებისთვის შესაბამისი სადიაგნოსტიკო და თერაპიული საშუალებების ხელმისაწვდომობის გარანტირებისთვის (პუნქტი 125).

მოთხოვნილი ინფორმაცია

- დეტალური ინფორმაცია ასათიანის სახელობის ინსტიტუტის პაციენტების ყოველდღიური სეირნობის უზრუნველსაყოფად მიღებულ ზომებთან დაკავშირებით (პუნქტი 124);

- საქართველოს ხელისუფლების კომენტარები ასათიანის სახელობის ფსიქიატრიის ინსტიტუტსა და ქუტირის ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში პაციენტების გარდაცვალების კლინიკური მიზეზების სისტემატური აღრიცხვის არარსებობის შესახებ, ასევე იმ ფაქტის შესახებ, რომ არ არის ჩატარებული აუტოფსია პაციენტების გარდაცვალების შემთხვევაში (პუნქტი 125).

პერსონალი

რეკომენდაციები

- ასათიანის სახელობის ფსიქიატრიის ინსტიტუტსა და ქუტირის ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში გადაიხედოს შრომითი რესურსების საკითხი 128-ე პუნქტში მოყვანილი შენიშვნების გათვალისწინებით (პუნქტი 128).

შენიშვნები

- რაც შეეხება არანებაყოფლობითი მკურნალობის განყოფილებას ქუტირის ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში, კომიტეტი მოუწოდებს ხელმძღვანელობას, უზრუნველყოს, რომ პერსონალის თერაპიულ როლს არ ენიჭებოდეს მეორეხარისხოვანი მნიშვნელობა უსაფრთხოების საკითხებთან შედარებით (პუნქტი 128);

- **ნაკ** მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას, შემოიღოს სპეციალური ტრენინგი – როგორც სანყისი, ისე მიმდინარე — ასათიანის სახელობის ფსიქიატრიის ინსტიტუტისა და ქუტირის ფსიქიატრიული საავადმყოფოს (ასევე ქვეყნის სხვა ფსიქიატრიული დაწესებულებების) თანამშრომელთა სხვადასხვა კატეგორიისათვის (პუნქტი 129).

მოთხოვნილი ინფორმაცია

- არსებობს თუ არა ქუტირის ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში დეტალური წესები უსაფრთხოების თანამშრომლებისთვის, რომლებიც მათ მოვალეობებს შეეხება; ასევე ინფორმაცია აღნიშნული თანამშრომლების შერჩევის პროცედურებისა და მათი თავდაპირველი და მიმდინარე ტრენინგის თაობაზე (პუნქტი 128).

ფსიქიატრიული პაციენტების ფიზიკური შეზღუდვის მეთოდები

რეკომენდაციები

- ასათიანის სახელობის ფსიქიატრიის ინსტიტუტსა და ქუტირის ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში (და ასევე ქვეყნის სხვა ფსიქიატრიულ დაწესებულებებში) გადაიხედოს ნაბიჯები ფიზიკური შეზღუდვის მეთოდების გამოყენებასთან დაკავშირებული პრაქტიკული სახელმძღვანელო მი-

თითებების ჩამოყალიბებისთვის ამ ანგარიშის 133-ე პუნქტში მოყვანილი შენიშვნების გათვალისწინებით (პუნქტი 133);

- მიღებული იქნეს ზომები იმისათვის, რომ პაციენტი ფიზიკურად არ შეზღუდონ სხვა პაციენტების წინაშე და/ან მათი დახმარებით და რომ ფიზიკური შეზღუდვის მეთოდის გამოყენების განმავლობაში პაციენტთან ყოველთვის იმყოფებოდეს დანესებულების რომელიმე თანამშრომელი (პუნქტი 133);

- ფიზიკური და/ან ქიმიური შეზღუდვის ყველა შემთხვევა ჩაინეროს სპეციალურ ჟურნალში, რომელიც შეიქმნება ამ მიზნით (ექთნების ჟურნალებთან და პაციენტის ისტორიებთან ერთად). ჩანაწერი უნდა მოიცავდეს შეზღუდვის ზომის დაწყებისა და დასრულების დროს, იმ ექიმის ვინაობას, რომელმაც გასცა შესაბამისი ბრძანება ან დაადასტურა ამ ზომის გამოყენების საჭიროება და პაციენტებისა თუ თანამშრომლების მიერ მიღებულ დაზიანებებს (პუნქტი 133).

სამართლებრივი დაცვის საშუალებები

რეკომენდაციები

- საქართველოს ხელისუფლებამ მიიღოს ზომები, რათა უზრუნველყონ სტაციონარში არანებაყოფლობით მოთავსებასთან დაკავშირებული პროცედურების სათანადოდ შესრულება და სამართლებრივი დაცვის არსებული საშუალებების რეალურად მოქმედება (პუნქტი 135);

- საქართველოს ხელისუფლებამ გადასინჯოს არანებაყოფლობით ფსიქიატრიულ დახმარებასთან დაკავშირებული პროცედურები, რათა:

- ფსიქიატრიული პაციენტებისთვის, რომლებსაც არ შეუძლიათ ადვოკატის დაქირავება, უზრუნველყონ სამართლებრივი დახმარება;

- უზრუნველყონ, რომ ფსიქიატრიულ პაციენტებს ჰქონდეთ ქმედითი უფლება, პირადად წარდგინონ მოსამართლის წინაშე სტაციონარში მოთავსებისას ან მათი საქმის გადასინჯვისას;

- სტაციონარში პაციენტების მოთავსება დადგენილ ვადებში და ობიექტურად გადასინჯვა, რათა პაციენტი სტაციონარში არ დატოვონ იმაზე მეტი ხნით, ვიდრე ამას მისი მდგომარეობა მოითხოვს. (პუნქტი 136);

- ყველა პაციენტს (ხოლო თუ პაციენტი ქმედუუნაროა, მის იურიდიულ წარმომადგენელს) სისტემატურად მიენოდოს ინფორმაცია მათი მდგომარეობისა და მათთვის დადგენილი მკურნალობის შესახებ; ექიმებს მიეცეთ მითითება, რომ ისინი ყოველთვის უნდა ეცადონ პაციენტებისგან თანხმობის მიღებას მკურნალობის დაწყებამდე, რაც შესაძლებელია მკურნალობის მიმართ ინფორმირებული თანხმობის სპეციალური ფორმის დახმარებით, რომელიც ხელმოწერილი იქნება პაციენტის ან (თუ იგი ქმედუუნაროა) მისი იურიდიული წარმომადგენლის მიერ. გარდა ამისა, პაციენტებს (და მათ იურიდიულ წარმომადგენლებს) მკურნალობის განმავლობაში და მისი დასრულების შემდეგ უნდა მიენოდებოდეთ შესაბამისი ინფორმაცია (პუნქტი 137);

- მომზადდეს და გამოიცეს ბროშურა დანესებულებაში მიღებული წესებისა და პაციენტების უფლებების შესახებ და სისტემატურად ურიგდებოდეს პაციენტებსა და მათი ოჯახების წევრებს საქართველოს ფსიქიატრიულ დანესებულებებში მიღებისას (პუნქტი 138);

- ასათიანის სახელობის ფსიქიატრიის ინსტიტუტში და ქუტირის ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში მიიღონ ზომები რაიმე ოთახების გამოყოფისთვის, სადაც პაციენტები შეძლებდნენ თავიანთ ნათესავებთან შეხვედრას (პუნქტი 139).

შენიშვნები

- **ნაკ** მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას, ჩამოაყალიბოს ფსიქიატრიული დანესებულებების დამოუკიდებელი გარე ორგანოების მიერ რეგულარული მონახულების სისტემა. კერძოდ, ამგვარ ორგანოებს უნდა ჰქონდეთ პაციენტებთან განმარტოებით საუბრის, მათგან საჩივრის უშუალოდ მიღებისა და მათთვის საჭირო რეკომენდაციის მიწოდების უფლება (პუნქტი 141).

მოთხოვნილი ინფორმაცია

- შედის თუ არა პაციენტის მკურნალი ექიმი ექიმ-ფსიქიატრთა კომისიის შემადგენლობაში, რომელიც აწვდის სასამართლოებს ანგარიშებს სავალდებულო მკურნალობის ზომების გადასინჯვასთან დაკავშირებით და, თუ ეს ასეა, რა ფუნქციას ასრულებს იგი ამ კომისიაში (პუნქტი 136);

- საქართველოს ხელისუფლების კომენტარები ამ ანგარიშის 137-ე მუხლში მოხსენიებულ მკურნალობაზე თანხმობის საკითხზე (პუნქტი 137);

- ინფორმაცია იმ პროცედურის თაობაზე, რომლის მიხედვითაც ფსიქიატრიულ პაციენტებს

შეუძლიათ საჩივრის შეტანა, ასევე იმ გარანტიების თაობაზე, რომლებიც უზრუნველყოფს ამგვარი საჩივრების კონფიდენციალურობას და იმ ხელისუფლების/ორგანოების ჩამონათვალი, რომლებსაც შეიძლება წარედგინოთ საჩივრები (პუნქტი 140).

დ. განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს დაქვემდებარებაში მყოფი დაწესებულებები

წინასწარი შენიშვნები

რეკომენდაციები

- საქართველოს ხელისუფლებამ უზრუნველყოს სამტრედიის სპეციალური სკოლის ხელმძღვანელობისთვის სათანადო ინფორმაციის მიწოდება დაწესებულებაში ბავშვების მოთავსებისა და განთავისუფლების თაობაზე. იგივე ინფორმაცია უნდა მიიღონ ბავშვების ოჯახებმა და/ან იურიდიულმა წარმომადგენლებმა (პუნქტი 144).

მოთხოვნილი ინფორმაცია

- დეტალური ინფორმაცია სამტრედიის სპეციალურ სკოლაში არასრულწლოვანთა მოთავსების პროცედურასთან დაკავშირებული ბოლო ცვლილებების შესახებ (პუნქტი 144).

საცხოვრებელი პირობები

რეკომენდაციები

- სამტრედიის სპეციალურ სკოლაში მიღებული იქნეს ზომები სანიტარიულ მდგომარეობასთან დაკავშირებით და ბავშვებს მიეცეთ შხაპის ყოველდღე მიღების საშუალება (პუნქტი 147);

- სამტრედიის სპეციალურ სკოლაში მიღებული იქნეს ზომები ბავშვებისთვის განკუთვნილი მენიუს გამრავალფეროვნების მიმართულებით (ჩაირთოს მასში რძის პროდუქტები, ხილი და ბოსტნეული) და აღნიშნული მენიუს მონიტორინგში ჩაერთონ ჯანდაცვის მუშაკები (პუნქტი 148).

მოთხოვნილი ინფორმაცია

- ინფორმაცია სამტრედიის სპეციალურ სკოლაში რემონტის დროს მიღებული იმ ზომების შესახებ, რომლებიც მიმართული იქნება ბავშვების ოთახებში პირობების გაუმჯობესებისკენ (პუნქტი 146).

საქმიანობა

შენიშვნები

- **წპკ** მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას, სამტრედიის სპეციალურ სკოლაში მოთავსებული ბავშვების სპეციფიკური საჭიროებების დაკმაყოფილების მიზნით დაწეროს უფრო მისადაგებული პროგრამები და სასწავლო მასალები (პუნქტი 149).

მოთხოვნილი ინფორმაცია

- დეტალური ინფორმაცია იმის შესახებ, თუ რა გეგმები არსებობს სამტრედიის სპეციალურ სკოლაში პროფესიული განათლების შემოღებასთან დაკავშირებით (პუნქტი 149).

წპკ-ს მანდატთან დაკავშირებული სხვა საკითხები

რეკომენდაციები

- უფრო დიდი ყურადღება მიექცეს სამტრედიის სპეციალურ სკოლაში ბავშვების სიმაღლეში ზრდისა და წონაში განვითარების ჩამორჩენას (მათ შორის წონისა და სიმაღლის სისტემატური კონტროლის მეშვეობით ზრდის ცხრილების გამოყენებით) და ენურეზის პათოლოგიას, რისთვისაც საჭიროა ადექვატური მედიკამენტური მკურნალობის (რომელიც რეგულარულად უნდა გადაისინჯებოდეს) და სათანადო ფსიქოლოგიური დახმარების კომბინირება (პუნქტი 151).

ე. თავდაცვის სამინისტროს დაქვემდებარებაში მყოფი დაწესებულებები

მოთხოვნილი ინფორმაცია

- ინფორმაცია იმის თაობაზე, მოიძებნება თუ არა რემონტის განმავლობაში ისეთი შენობა, სადაც მოთავსებულნი იქნებიან ადმინისტრაციულ სასჯელმისჯილი და/ან სისხლის სამართლის დანაშაულის ჩადენაში ეჭვმიტანილი სამხედრო მოსამსახურეები (პუნქტი 159).

დანართი II

საქართველოს სამთავრობო სტრუქტურები, არასამთავრობო და საერთაშორისო ორგანიზაციები, რომელთანაც დელეგაციამ ვიზიტის დროს კონსულტაცია გაიარა

ა. სამთავრობო სტრუქტურები

იუსტიციის სამინისტრო

გია ქავთარაძე
გივი მიქანაძე
ბაჩო ახალაია
ბადრი ბალავაძე
იაკობ ლლონტი
ცენტრი
ინო ცუხიშვილი
გიორგი ფანიშვილი

მინისტრი
მინისტრის მოადგილე
პენიტენციური დეპარტამენტის უფროსი
მრჩეველი, სამედიცინო უზრუნველყოფის სამსახური
სასჯელალსრულებისა და პრობაციის სასწავლო
უფასო იურიდიული დახმარების სამსახურის უფროსი
კოორდინაციისა და საერთაშორისო ურთიერთობების
დეპარტამენტის უფროსი

შინაგან საქმეთა სამინისტრო

ეკატერინე ზღულაძე
შოთა ხიზანიშვილი
ნიკოლოზ ჯიმშიშვილი
გიორგი კიკნაძე
ნინო ლაპიაშვილი

მინისტრის მოადგილე
ადმინისტრაციის უფროსი
ადმინისტრაციის უფროსის მოადგილე
ადამიანის უფლებათა დაცვისა და მონიტორინგის
განყოფილების უფროსი
საერთაშორისო თანამშრომლობის დეპარტამენტი

შრომის, ჯანდაცვისა და სოციალურ საკითხთა სამინისტრო

ნიკოლოზ ფრუიძე

მინისტრის მოადგილე

განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრო

ბელა ნიფურია

მინისტრის მოადგილე

გენერალური პროკურატურა

ზურაბ ადეიშვილი
თინათინ ბურჯალიანი

გენერალური პროკურორი
იურიდიული დეპარტამენტის უფროსი

სახალხო დამცველის ოფისი

სოზარ სუბარი
გრიგოლ გიორგაძე
თეა ჯალიაშვილი
უფროსი
თამარ კემულარია

სახალხო დამცველი
სახალხო დამცველის მოადგილე
პოლიტიკისა და ინფორმაციის დეპარტამენტის
მთავარი სპეციალისტი, გამოძიებისა და
მონიტორინგის დეპარტამენტი

ბ. არასამთავრობო ორგანიზაციები

ემპათია
ყოფილი პოლიტიკური პატიმრები ადამიანის უფლებათა დაცვისათვის
საქართველოს ფსიქიკური ჯანმრთელობის ასოციაცია
ადამიანის უფლებათა საინფორმაციო და დოკუმენტაციის ცენტრი
ციხის საერთაშორისო რეფორმა

გ. საერთაშორისო ორგანიზაციები

ევროკომისიის წარმომადგენლობა საქართველოში
ნითელი ჯვრის საერთაშორისო კომიტეტის წარმომადგენლობა საქართველოში
ეუთოს მისია საქართველოში
გაეროს ბავშვთა დაცვის ფონდის წარმომადგენლობა საქართველოში

Human Rights in Prisons and Other Closed Institutions

ადამიანის უფლებები ციხეებსა და დახურული ტიპის სხვა დაწესებულებებში

Funded
by the European Union
and the Council of Europe

COUNCIL OF EUROPE

Implemented
by the Council of Europe

წამების პრევენციის კომიტეტის ანგარიშითა წინამდებარე კრებული საქართველოში ვიზიტების შესახებ წარმოადგენს არაოფიციალურ თარგმანს. იგი გამოიცა ევროკავშირისა და ევროპის საბჭოს ერთობლივი პროგრამის- „ადამიანის უფლებები ციხეებსა და დახურული ტიპის სხვა დაწესებულებებში“-ფარგლებში.

Present publication of CPT reports on its visits to Georgia is an unofficial translation, published in the framework of the European Union/Council of Europe Joint Programme “Human Rights in Prisons and Other Closed Institutions”